

ЛЮБКО ДЕРЕШ

ОСТАННЯ
ЛЮБОВ
АСУРИ
МАХАРАДЖА

НОРА
ДРУК

ЛЮБКО ДЕРЕШ

Любко ДЕРЕШ

ОСТАННЯ ЛЮБОВ АСУРИ МАХАРАДЖА

Роман

Серія
Читацький клуб

Київ
Нора-Друк
2013

ББК 84У
Д 33

ДЕРЕШ Любо

Д 33 **Остання любов Асури Махараджа.** Роман. — К.: Нора-Друк, 2013. — 226 с. — Читацький клуб.

ISBN 978-617-688-018-9.

«Остання любов Асури Махараджа» — алегорична історія про демона, який вирішив покинути розкіш нижніх світів заради любові до сліпої дівчини з України, що мешкає в самому серці Нью-Йорка. Протистояння напівбогів і демонів, демонстрації на Уолл-стріт і харизматичні проповідники, метафізичні запитання і смачні історії з лівообертальних світів (толерантна назва пекельних планет) — все це у новому романі Любка Дереша про любов, від якої тане серце.

ББК 84 У

Серія заснована в 2013 році.

ISBN 978-617-688-009-7 (Серія)

ISBN 978-617-688-018-9 © new promo studio, обкладинка, 2013.

© Дереш Любко, текст, 2013

© Нора-Друк, 2013

Любко ДЕРЕШ

**Остання любов
Асури Махараджа**

**The Last Love Affair
of Asura Maharaj**

Переклад з англ.

*Голос Твой я услышал в раю,
и убоялся, потому что я наг, и скрылся*

Буття, 3:10

(російський синодальний переклад)

АСУРА-ЛОКА, САТЕЛІТ ПІДЗЕМНОЇ ПЛАНЕТИ ПАТАЛА, 5108 РІК ВІД УКЛАДЕННЯ МИРУ З НАПІВБОГАМИ, СВІТЛА ПОЛОВИНА МІСЯЦЯ АШВІНА.

На віддаленій планеті Асура-лока, що повнилася туманами і далекими криками пропадаючих душ, молодший науковий співробітник кафедри маніпуляцій при Інституті гуманітарних досліджень і випробувань, демон, що звався Асура Махарадж, сидів, звисивши хвоста в безодню, й тяжко думав.

Безодень на його планеті вистачало. То була невелика обитель-сателіт, що оберталася довкола столичної планети найглибшої підземносвіт-

ньої системи Патала-лока. Вона дісталася Асурі Махараджу як спадок від батька, відомого астролога й математика, і невеликий палац, що прикрашав одноманітний космічний пейзаж Асура-локи, був чи не єдиним місцем, де можна було знайти прихисток від повзучих туманів самотності, які огортали маленьку планету.

Сьогодні його домівка манила посидіти наодинці, звівши хвоста у провалля, й глибоко задуматись, дослухаючись до монотонного підвивання космічної пустелі, до ледь чутного голосу безодень, що шепотів устами проклятих поетів.

Хоч Асура Махарадж і був романтиком (іншої причини подібного місця проживання годі віднайти), сьогодні краєвиди, що були наче втіленням смиренної безнадії та високого відчаю, не гріли його серце. Ось уже кілька місяців усе, про що він думав, зводилось так чи інакше до того самого – він почувався чужим у цьому світі, і що далі він мешкав тут, то очевиднішою ставала його чужорідність цьому до болю в грудях рідному пейзажеві занепаду.

Причиною тяжкої задуми, що тяглася вже кілька місяців і проникла в кожен закуток його жит-

тя, стало наукове відкриття, зроблене, як і більшість великих наукових відкриттів, випадково. Це наукове відкриття звалось Даша¹, воно мешкало на одному з вищопланетних небесних островів, що на давніх демонських картах позначався як «Край, де росте ожина», а в сучасних джерелах вперто називався Землею.

Асура Махарадж був одним із тих рідкісних науковців, котрі визнавали, що наука не здатна закрити власних відкриттів, і з ними потрібно жити далі. Однак яким буде його подальше життя, коли внаслідок цього відкриття під питанням постало не одне чи два уявлення про світ, а одразу все древо світобачення, що вже здригалося під ударами сокири знання, пробудженого всещині?

Асура Махарадж тяжко зітхав, роздував ніздрі, його капюшон із королівських кобр, прикрашених коштовним камінням (що вказувало на значне суспільне становище молодого науковця), нерішуче тріпотів. Він перекладав аристократичне підборіддя з одного кулака на інший, однак

¹ Даша (санскр.) – десять.

відповідей на запитання, які охопили його, так і не було.

Знічев'я, аби забавити розум, Асура дістав із капсули, прикрашеної перлами та перламутром, листа-блискавку від свого кузена, Чапаки Чхорті, не менш видного науковця, ніж він сам. Із кузеном вони працювали разом над секретним проектом в Інституті. Чапака був повною протилежністю Асурі Махараджу – більше, ніж наука, його цікавили слава, жінки й успіх. Асура Махарадж не міг сказати, що це не стосувалось і його – за ним теж ходила слава гульвіси й бонвівана ще з академії, однак навіть демони дорослішають, і кожен іде своєю стежиною. Так чи інакше, вони з кузеном часто спілкувались у професійному плані, обидвоє працювали над західним регіоном планети Земля, у них обидвох була схожа спеціальність – вони займалися фальсифікацією ідей. Єдине, що їх різнило – це розуміння кінцевої мети їх роботи. Асура Махарадж був свято переконаний, що займається гуманістичною місією і несе вогонь просвіти відсталим районам Всесвіту, тоді як Чапака Чхорті, відомий своїм цинізмом, вбачав у роботі в Інституті здебільшого можливість знайомства з розкішними

кралями на світських раутах. У кожному разі, посада науковця в столичному інституті, та ще й робота над засекреченим проектом, давали дуже непоганий соціальний капітал, й однаковою мірою Асура Махарадж, і Чапака Чхорті знали, що входять до привілейованого класу – тих, кому належить столиця й кому дозволяється практично все.

Подібна свобода була вкрай важливою для їх наукової роботи. Вона в буквальному сенсі розв'язувала їм руки, а крім рук – язики й (що головне!) уми. Саме вільні уми були потрібні керівництву Інституту, й за це вони пробачали своїм підлеглим і шалені трати коштів, й епатажні вибрики в дорогих кабаре та ресторанах, не зважали на вільнодумство й розпущеність їхніх язиків, гострих і швидких, як скорпіонячі жала.

Асура Махарадж не раз ловив себе на думці, що бути нагом – то, мабуть, чи не найбільше щастя у Всесвіті. Їх наука давно вже охопила межі космосу, і навряд чи для підземносвітніх науковців залишалася ще хоч якась таємниця у світобудові. Спираючись виключно на наукові дані, Асура Махарадж щоразу приходив до цього втішного висновку – кращої альтернативи, аніж

народитися з могутнім тілом змії в підземному царстві, де не відчувається плин часу, розкошувати найвищими насолодами, які тільки відомі живим істотам, у Всесвіті просто не існувало. Десь там, на так званих вищих планетах, існували темні племена напівбогів і святих мудреців — ці нещасні, торкаючись лише до малої краплини багатств, доступних на Паталі, гадали, що спізнали, в чому справжня розкіш життя, відтак плодили хиби, збиваючи з шляху істинного себе та інших, страждаючи від заздроців до більш успішних, прогресивних і, нікуди правди діти, значно щасливіших мешканців підземель.

Асура Махарадж співчував напівбогам, співчував і землянам. Він щиро хотів, аби їм жилося краще. Однак, відколи він відкрив зірку на ім'я Дапа, впевненість у тому, що він справді має що запропонувати варварам навзамін, сильно похитнулася.

Асура Махарадж, сповнений жалю за незрозумілим, відкрив інкрустовану капсулу з листом від кузена. Сьогодні увечері мала відбутися урочиста церемонія вручення статуеток «Золотий дракон» — найпрестижнішої нагороди за видатні наукові досягнення на Паталі. Збирався весь бо-

монд столиці, верхівка Патали поспішатиме сьогодні в Опалову обитель, аби дізнатися, які наукові відкриття і звершення за останній рік змінюватимуть їх життя у майбутньому. Асурі Махараджу всьоме поспіль випадала нагода бути ведучим цієї пишної церемонії, і він, чесно кажучи, уже трохи втомився від свого щорічного обов'язку. Його інтерес до наукового і світського життя Бгоаваті, столиці Патали, стрімко падав, і це турбувало Асуру Махараджа. «Ким я стаю? – думав він. – І що зі мною буде далі?».

«О достойний плакачу лози пізнання, дорогий брате, вклоняюся до твого могутнього хвоста, сповненого інтелектуальної відваги, – писав, як завжди, врочистим санскритом його кузен. – Як ти знаєш, наш проект із пошуком елементарних часток у коллайдері не потрапив цьогоріч у короткий список номінантів на «Золотого дракона». Однак смію запевнити тебе, що це – лише питання часу. Ще трохи, і міфічний бозон Гігтса буде взято», – переконував його кузен, пам'ятаючи, вочевидь, як скептично оцінював Асура Махарадж цю вигадку з елементарними частками. – Однак, хочу сказати, що твоє дослідження емоційного випромінення землян зазна-

ло серйозної критики на останніх слуханнях й визнане неперспективним, тож із прикрістю повідомляю, що й твоє починання було знято з висунення на сьогоднішню премію...».

У них давно існувало щось на зразок конкуренції, й Асура Махарадж добре розумів, що ці слова кузен написав не без вкладеної в них голочки. Їх відділення в Інституті займалося тим, що продукувало ідеї, здатні протистояти пропаганді напівбогів, які продовжували сіяти свої безплідні міфології в свідомості землян. Незважаючи на те, що офіційно впродовж останніх п'яти тисяч років між верхніми й нижніми світами було сотворено мир, Земля й надалі залишалася полем битви між ними. Щоправда, тепер замість бойових слонів і колісниць використовувались ідеї та образи, а все ж важко було сказати, котра з воєн була більш кривавою — та, що точилась на полі бою, чи та, що відбувалась на екранах, сторінках і моніторах. У будь-якому разі, Асура погоджувався, що все має свою ціну, і просвітництво теж, тож деякі речі йому доводилось просто толерувати, і, як казали його колеги із Землі, «share»¹.

¹ Поділяти (англ.).

Їх тримали в Інституті як особливу породу інтелектуалів — достатньо нахабних, аби породжувати справді божевільні ідеї, достатньо геніальних, аби в їхні ідеї могли повірити мільйони. Мільйони землян чекали на нові відкриття. Саме там, на Паталі, а не на Землі, вершилась так звана наука.

Культурна політика нижніх світів була простою, чистою і благородною — витіснити міфічну заразу з умів землян, повернути їм сяйво розуму, раціональність і здоровий глузд. Врешті, відкрити їх до поступу цивілізації і прищепити їм піднесені цінності розвинутих демонічних планет.

Те, що втілювалося в життя за допомогою тисяч і тисяч агентів, те, що розбивалося на сотні підпроектів, над якими працювали численні інститути Патали, починалося як захоплююча гра в колі нагів-інтелектуалів. Існували цілі змагання всередині їх Інституту — за найсміливішу ідею, здатну перевернути уявлення землян про світопорядок і, таким чином, вихопити ідеологічне лідерство у напівбогів, повернувши рупор оракула у свої руки. Маркша, Хройда, Дарвіна — приклади старшого покоління були сильними й

переконаливими, але молодим завжди хотілось сягнути далі, сягнути неможливого.

«Також мушу зробити тобі зауваження, любий кузене, – писав у листі Чапака. – Наші старші колеги невдоволені з твоєї відсутності на слуханнях. Знову була гостра дискусія довкола малої ефективності непрямой політики по відношенню до земель, і більшість наших колег на закритому голосуванні проголосували за початок Жнив уже в найближчі дні. Рішення комітету було скероване до Шефа, і якщо Шеф затвердить план комітету, інвазія розпочнеться упродовж семидесяти двох годин. Тобі варто докласти всіх зусиль, аби завоювати милість професора Пільца й очолити один з аналітичних центрів, відповідальних за інвазію. Прогавити таку нагоду – поставити на своїй кар'єрі хрест на найближчі кілька тисяч років».

Асура Махарадж відчув, що більше не має сил займатися цією так званою наукою. Жнива були останнім, радикальним кроком допомоги нагів землянам. Від дистанційного, опосередкованого управління Землею через науку та медіа вони готувались перейти до прямого керування процесами і побудови більш ефективного суспільства.

На Землі гостро постали декілька запитань, серед яких головним було перенаселення. З нього випливали й екологічні труднощі, й політичні, й продовольчі. Що ж, деякі маніпуляції лікаря болючі, зате ведуть до зцілення. Вони збиралися врегулювати чисельність населення до одного мільярда і далі уже плавно впроваджувати нові, більш ефективні культурні й економічні моделі, котрі не переобтяжували б екологію та суспільство. Щоправда, на цей доволі радикальний крок потрібно було отримати дозвіл Верховного або, як його називали в Інституті, Шефа, та, ходили чутки, що він у цих питаннях легко йшов на будь-які поступки.

Жнива обговорювалися в Інституті вже давно. Власне, вони у будь-якому випадку мали б стати вінцем їхньої взаємодії з землянами. Працював на Жнива й Асура. Це через них він жалив себе докорами сумління з приводу того, чи правильно чинить, віддаючи свою молодість на порятунок людства. У якийсь момент Асура відчув, що втратив ясні орієнтири науковця, які в нього були на початку кар'єри, і заплутався в багатоголоссі поглядів і філософій, що панували на Паталі. Шукаючи відповіді на сокровенні за-

питання життя, він став потай вивчати заборонені трактати, частково пронесені контрабандою з Землі, частково — з інших небесних островів. Мильний комітет уважно відстежував усіх порушників заборони на подібну літературу на Паталі — вважалося, що то була таємна зброя напівбогів, яка засилається сюди з метою ідеологічної диверсії. Асура вже звикся з роллю зрадника батьківщини і ставився до свого становища з добрячою іронією. Їм, молодим та успішним, прощалося й те, за що інших відсилали на вторинну переробку.

За користування забороненою літературою довелося заплатити свою ціну — не дарма ж вона була забороненою. Книги подіяли — вони стали змінювати його свідомість, розхитували уявлення, вибивали ґрунт під ногами. Він почав сумніватися — а що, коли існує інша, більш висока дійсність, ніж та, до якої він звик? Що, коли існує якесь вище призначення, відмінне від проведення часу в лазнях із кралеми? Що, коли існує певний розумний замисел там, де він звик вбачати лише збіг обставин?

Що, коли він відкрив Дашу не випадково?

Він боявся таких думок і водночас радів їм. Видавалося, ніби він справді стає кимось іншим – таким Асурою Махараджем, якого він ще не знав. Так діяло випромінення, яке йшло з Даші, і байдуже, що вчена рада Інституту проігнорувала його дослідження. Дашине випромінення змінювало його, а водночас і розхитувало ту тверду основу, яку, він був певний, мав у цьому житті.

Втомившись від запитань, котрі наче водили його по зачарованому колу, Асура Махарадж наважився податися до свого дядька, Аді Гада Пандита¹, і розпитати його, що той думає про всі ці речі.

Дядько Асури Махараджа, Аді Гада Пандит, відомий науковець і аскет, мешкав трьома планетними ярусами нижче рівня Патали. Дядько вже багато років як відійшов від справ наукового товариства і все більше часу присвячував духовній практиці. Як служіння він узяв на себе зобов'язання пильнувати за декількома пекельними планетами, де душі істот, що з тих чи інших

¹ Пандит (санскр.) – вчений

причин змушені були спуститися на саме дно творіння, проходили реабілітаційну практику під його наглядом.

Планети, що їх курував дядько Аді Гада, знаходилися кількома планетними ярусами нижче Патали, докладно в тому місці, де закінчувалися гарячі пекла й починалися пекла холодні. З однієї його планети, тої, де розміщувалися легендарні й моторошні Сади Зізнань, відкривався вид на щось, що істоті, наділеній поетичним баченням, могло би здатися зіницею Бога – круглим отвором у вселенському склепінні, крізь яке у Всесвіт дивилась пітьма. То були краї, де закінчувалися звичні уявлення про речі, закінчувалися назви і форми, а починалися розріджені сфери вічної темряви, котру в страшних писаннях людей і напівбогів називали зовнішньою, а часом – суцільною або ж скрайньою.

Дивлячись у цей велетенський отвір німої темряви, Асура Махарадж не раз задумувався про своє призначення. Навіть тоді, коли про заборонені книги та дослідження геть не йшлося, отвір у зовнішню пітьму навіював думки метафізичного характеру. Та й годі було від них утриматися – про що інше можна думати, дивлячись,

як перед тобою розверзається безодня, де навіть чорнота не настільки чорна, аби перекрити глибоку, вичерпну відсутність усього, велике ніщо, котре позирало на тебе і наче запитувало: «Ти готовий до зустрічі зі мною?»

Хоч наги й володіли практично невичерпним запасом сил і довголіття, все ж і їм доводилося залишати сповнені трепетних насолод пенати й вирушати туди, куди не ступала ще нога жодного картографа. Смерть була великою тасмницею для нижньосвітніх філософів, й існувало стільки ж спекуляцій навколо неї, скільки й мудреців, що бралися давати на це запитання відповідь. Загалом же на Паталі суспільство було поділене на два великих класи — тих, хто вірив у вчення Нагарджуни¹, що свого часу спускався проповідувати пустотність дгарм, і тих, хто не вірив ні у що. Ті, останні, вважали, що з приходом смерті закінчується не стільки потік дгарм, скільки потік радощів і насолод, і скеровували свої життєві сили, аби урвати їх за життя якомога більше. Перші ж подібною жадібністю до життя не відрізнялися. Останніми роками їх залишалося усе мен-

¹ Індійський філософ і мислитель (I-II ст.н.е.), провідна фігура в буддизмі Махаяни.

ше, і дядько Аді Гада був одним із небагатьох аксакалів, представників старої школи, котрі самі ще пам'ятали Нагарджуну і силу його проповіді, слідували настановам патріархів і сповідували золоті принципи «Сутри серця»¹: немає ні страждань, ні причини страждань, ні шляху подолання страждань, немає ні пізнання, ні досягнення, ні недосягнення, ні старості, ні смерті, ні подолання старості й смерті. На них, таких, як Асурів дядько, тепер дивилися як на реліктів, нікому не цікавий анахронізм, старосвітських зміїв, що випали зі своєї епохи у новий, складний світ.

Дядько, відчуваючи, що має все менше розуміння в колі колег (сам він не одну тисячу років пропрацював у тому ж самому інституті, де тепер мав такі напади сумнівів його племінник), склав свої повноваження і переключився на благодійну діяльність. Йому виділили кілька планет для наглядання, і дядько займався тим, що допомагав заблудлим душам отримати необхідну їм порцію мук перед тим, як дарувати їм визволення у вічній пітьмі.

¹ «Сутра серця досконалої мудрості» – одне з найбільш відомих джерел буддизму Махаяни.

– Вітаю, любий племіннику, – озвався до Асури Махараджа його дядько, як тільки осіла курява, здійнята його віманою¹.

– Мої поклони, дядьку, – Асура Махарадж виповз із вімани й покірно, склавши долоні в пошані, схилив голову перед старшим. Хоч така ввічливість уже виходила з моди, все ж Асура виростав у сім'ї з традиційними цінностями. – Пробач, що прийшов без попередження, дядечку. Маю пильну розмову до тебе і знаю, що тільки ти один здатен розрадити моє серце.

Дядько обійняв Асуру Махараджа й запросив до невеличкого столу під деревом. На пригірку перед Садами Зізнань дядько мав просту хатину із соломи. Лежанка, горщик, костур, пара мисок – оце й усе майно, що залишив собі дядько Аді Гада. Він завжди славився зреченістю, чим, безумовно, завоював авторитет серед колег. Тепер же, на схилі життя, дядько дозволив аскетичній натурі проявитися повною мірою. Аді Гада Пандит присвятив залишок свого життя зближенню з вічним. Позбавлення зовнішніх атрибутів, котрі би нагадували про його причетність до пе-

¹ Вімана (санскр.) – літаючий човен.

вного соціального укладу, було частиною його шляху.

— Сідай, любий Асуро, — припросив його дядько, вказуючи на місце навпроти себе. — Що привело тебе в такому поспіху на ці околиці королівства?

— Любий дядьку, — звернувся до нього Асура Махарадж, склавши долоні в жесті прохання й згорнувши могутнього хвоста смиренними кільцями. — Великий неспокій охопив мій розум, відколи я задумався над тим, як я живу, над тим, як влаштоване наше суспільство і наука, і тим, які мотиви керують нашою цивілізацією. Що дужче намагаюсь я розібратися в хитросплетінні законів і правил, усталених у нашому світі, то більш заплутаним почуваю себе. Скажи мені, дядьку, що може заспокоїти мій розум, як мені повернути втрачену рівновагу? Я загубив свій розум у цьому складному світі, і більше не знаю, де правда, де брехня. Будь ласка, достойний родичу, просвіти мене. — Сказавши це, Асура покійно схилив голову.

Дядько подивився на Асуру Махараджа, в його погляді сплелися любов і співчуття.

— Ти велика душа, любий племіннику, — сказав дядько. — Не кожен наважується ставити ці запитання так прямо, адже запитання передбачають відповідь. А що, коли відповідь не принесе нам втіхи?

Дядько, бувалий учасник не одного філософського диспуту, з видимим задоволенням пробуджувався до розмови, пригадуючи, вочевидь, ту молодечу пору, коли метафізичні дебати були його пристрастю.

— Я не боюся незручної правди, дядьку, — підняв голову Асура Махарадж. — Я боюся неуцтва. Жага впитись істиною висушує мене, тож, благаю, пролий на мене милість свого розуміння, розкрий мені, хто я, яке моє призначення, чому, попри те, що я живу в найпрекраснішому закутку Всесвіту, я продовжую відчувати муку і неспокій? Розкажи мені, хто такі напівбоги і хто такі ми, демони. Чому ми воюємо, і чому ця війна ніяк не закінчиться? Чому одні кажуть, що світ нереальний і в ньому немає основи, інші кажуть, що світ створений Абсолютом і поклоняються йому як найвищій причині, а ще інші насолоджуються і веселяться, ні про що не думаючи? Хто підтримує закон у цьому всесвіті? Хто пра-

вий, до кого долучитись, за ким стояти, дядьку? Я готовий прийняти істину, якою б страшною та не була, лиш би вона дала перепочинок моему стомленому темрявою невігластва серцю.

Дядько задоволено вислухав щирі слова Асури Махараджа. Видно було, що слова ті припали до душі старому змієві.

— Мій любий племіннику, ти запитуєш мене про те, що хочуть знати мудреці на всіх планетах. Я бачу, що ти вже дозрів до того, аби прийняти всепоглинаючу мудрість, котру, наче найкоштовніший скарб, передають достойні наги від серця до серця тим, хто готовий з покорою й уважністю слухати. Золотий мій, найдорожчий Асуро! Сльози стоять мені в очах, коли я дивлюся на тебе, такого молодого, гарного, повного надій та оптимізму. Якби я не знав, що ти — син свого батька, котрий, передчасно відійшовши, наділив тебе щедро всіма піднесеними якостями змія, я б не наважився показати тобі цю жахливу коштовність, котру судилося бачити тільки безстрашним, бо істина — найважче випробування. Отож, почуй істину і прийми її глибоко в своєму серці, любий племіннику, — дядько замовк, і

Асура побачив на його обличчі печаль і скорботу.

— Цей світ нереальний, любий Асуро. Нереальний від початку і до кінця. Немає ні тебе, ні мене, а те, що є, — лиш ілюзорний результат взаємодії одного ніщо з іншим. У ньому немає сенсу ні на початку, ні в середині, ні наприкінці. Немає жодної остаточної правди, до якої можна було б дійти під кінець життя, а тому пізнавати цей світ — марне. Все, що тобі зустрінеться на цьому шляху — лиш мара. Всі, кого ти знаєш — тільки привиди. Ніхто ніколи не створював цей світ, він виник сам собою як помилка і омана. Цей всесвіт безпричинний, він не має ні центру, ні окраїн. Реальність випадкова. Ті, що намагаються побачити в хаосі видимість порядку, лише поглиблюють своє незнання. Так само, як випадково зачинається дитина в лоні матері, так випадково народжується цей світ, аби, непідвладний жодному заповіді, зникнути в один момент без жодної на те причини. Коли ми спимо, нам здається, що нас оточують тисячі привабливих речей, однак, коли ми прокидаємось, усі вони щезають. Так і цей світ є лише сном нашого розуму. Тому, поки ти молодий, живи і насолоджуйся,

любий племіннику. Спробуй усе, не відмовляй собі ні в чому, а коли доп'єш цей келих життя до дна, ти зрозумієш, що він був завжди порожній.

— Але як із нічого могло виникнути щось, дядьку? — спитав Асура Махарадж.

— Воно ніколи не виникало, не виникає і не буде виникати, — суворо відповів старий аскет. — Як у темряві можна прийняти мотузку за змію, так і ми приймаємо цей ілюзорний світ за істинний у темряві нашого невігластва.

— Але ж, раз ми прийняли мотузку за змію, значить, ми знаємо, що є й змія, не тільки мотузка!

— Асурчику, логікою можна довести будь що, і будь що заперечити, — ствердив дядько. — Немає ні смерті, ні народження, ні старості, ні страждань, ні їх подолання. Така досконала мудрість, що передається від змія до змія, неси її в собі й змирися з тим.

Асура покірно схилив голову.

— Хто не приймає досконалої мудрості зміїв, той опиняється поза межею цивілізованого світу демонів, любий племіннику. У цьому є втрата і для нас. Ми бачимо — цей Всесвіт населений варварами, а ми — єдине джерело просвітництва у

ньому. Ми найсильніші, найрозвинутіші істоти у Всесвіті. Ми – верхівка еволюції. Як старші, ми почуваємо відповідальність за наших молодших братів і бажаємо їм добра. Що станеться зі Всесвітом, якщо не стане нагів? Але ні так звані святі, ні напівбоги, ні інші мешканці курортних планет не цінують наших зусиль, вони не приймають істинного прогресу. Одурені власними фантазмами, вони вірять, буцім існує хтось, хто сотворив цей світ. Буцім існує певне скупчення всіх благих якостей, яке вони називають Богом, Абсолютом, Душею Світу чи Верховною Суттю. Замість того, аби віддати належне нам, тим, хто справді підтримує цей Всесвіт, вони воліють залишатись у темряві. Вони кусають руку, котра годує їх. По-дитячому ігноруючи дані науки, вони нав'язують свою диктатуру ідей собі подібним, граючись у кишенькові деспотії. Зв'язуючи початково вільну істоту надуманими законами і правилами, підтримуючи ортодоксію, контролюючи свідомість мас, сотні тисяч так званих небесних суспільств формують жорсткі ієрархічні системи влади, маленькі диктатури маленьких фюрерів, роздуті від пихи. Поглинуті почуттям провини за насолоду, якої вони так праг-

нуть, вони карають себе епітиміями, накладаючи їх не тільки на себе, але й на тих, хто перебуває в їхній владі. Сповідуючи напоказ пуританську мораль, вони мислять хтиво, дивляться жадібно, їх серця повні гордині та заздрощів. Так, перебуваючи в омані, вони переходять із тіла в тіло, з одного народження в інше, все більше занурюючись у придумані світи моралі, іноді опиняючись на верхніх курортних островах, а іноді падаючи на саме дно цього всуціль вигаданого світу. Вони проповідують милосердя і співчуття, любов і щастя, не розуміючи, ким є насправді, і примножуючи в такий спосіб зло.

— Чим є зло, любий дядьку?

— Злом є все, що віддаляє тебе від розуміння своєї природи, Асуро. Все, що говорить, ніби існує причина і наслідок, діяч і дія. Все, що твердить, буцім існує хтось чи щось поза тобою. Зло багатолике, у нього багато голів. Під личинами щастя, любові, терпіння, смирення, жалю воно входить тобі в серце і роз'їдає тебе зсередини. Жахливі сумніви поселяються у твоєму розумі. Знай же — зло хоче, аби ти задумався, чи правильно ти живеш. І як тільки у тебе виникне найменший сумнів, воно тут же схопить тебе і з'їсть,

як найпотворніший канібал із околиць імперії. Зло – це напівбоги, Асуро. Зло – це нерівність. Зло – це ієрархія. Як може хтось стверджувати, начебто знає більше, ніж інший? Це зло, Асуро. Як тільки хтось каже тобі, Асуро, що володіє істиною, убий його, тому що він – зло втілене. Немає істини, котру не можна було б заперечити. Немає ніякого остаточного знання. Немає ні знання, ні незнання, Асуро, це все – лиш коливання твого розуму, викликане зусиллями недругів. Немає й недругів, Асуро, є лише ти, який не вірить самому собі. Зрештою, немає й тебе, тож усі ці коливання порожні. Тоталітарні диктатури небожителів – ось справжня геєна вогняна. Ось хто поширює дезінформацію про пекельні світи, про плач і скрегіт зубів. Хіба тобі зле, Асуро? Хіба у тебе мало тут їжі, вина, достойних подруг? Хіба існують речі заборонені в нашому світі?

– Ні, дядечку, всього цього у нас предостатньо, і в нас дійсно панує цілковита свобода.

– Це рай, Асуро! Істинно кажу тобі, ти мав удачу народитися в раю.

– Любий дядьку, поясни, чому тоді наш рай називають підземним?

— Палиця коротка чи довга, Асуро? Цей камінь великий чи малий? Все залежить від того, під яким кутом дивитися на цей світ, любий племіннику. Для тих, хто обрав для себе муки совісті замість свободи, хто мучиться провинною, чії комплекси залишаються на рівні трирічної дитини — для того наш край видається підземним. Для нас же — немає нічого кращого, ніж надійний захист земної кори над головою. Рай — це місце повної безпеки. Хіба може бути якась тривога у раю? Ні, рай повинен бути захищеним, так, як надійно захищений наш дім. Але, врешті-решт, що таке рай? Це тільки ще одне двоїсте слово, Асуро, ще один виток невігластва. Все є, як є. Все єдино, все нереально. Ось та мудрість, до якої повинен прийти в кінці життя справжній змії, гідний називатися нагом. Присвятивши своє життя боротьбі з невіглаством, поширенню культури та прогресу, такий шляхетний змії, проявивши звитягу, на схилі літ відходить від справ. Відійшовши, він починає вивчати давню мудрість і приходить до висновку, що все — марнота марнот. Всесвіт порожній, всі приваби, за якими гнались ми упродовж життя — лиш фанти, а нас оточують тільки привиди.

– Дядечку Аді Гада, я чув, на планетах напівбогів Абсолюту поклоняються так, наче Він – жива істота. У чому тут діалектична помилка? Просвіти мене в цьому.

– Що таке абсолют, Асуро? Де є цей абсолют? Як звучить абсолют? Без насолоди немає страждання, без білого ми не знаємо, що існує чорне, а без кінцевого нам не пізнати, що існує нескінченність. Так само й абсолют можливий тільки поряд із відносним, а значить, він – не самодостатній. Тільки в тобі одному вся правда. Ти – остаточна істина. Вір у себе, поклоняйся собі, служи собі, слав себе, бо в тобі захована правда істини. Так ти впевнився, що ти – єдина реальність, і розітнеш мечем розрізнення усі вузли прив'язаностей, о шляхетний. Така настанова зрілого демона, о досконало мудрий, прийми її в серце і більше ні над чим не думай.

У глибокій задумі повернувся Асура Махарадж до себе на планету. Розмова з дядьком вибила його з колії. Те, що розповів йому дядько, було для нього очевидною реальністю, з якою він і так стикався щодень. Однак дядькове пояснення,

тим не менше, не принесло ні задоволення, ні відчуття полегшення. У голову стали пробиватися шалені думки, від яких Асурі було навіть ніяково.

Уже не знаючи, що й гадати, Асура Махарадж написав листа-блискавку Чапаці Чхорті з проханням скласти йому компанію в мандрівці на Землю.

— Ну розкажуй, кузене, як справи, — тримаючись за його плечі, кричав з-за спини кузен Чапака. Вони стрімголов спускалися крізь атмосферні шари на поверхню Землі на невеликому спортивному вімані.

— Закохався, — перекрикуючи ревіння вітру, озвався Асура Махарадж, заходячи на крутий віраж. — Я знаю, ти в цьому щось петраєш, хочу спитати твоєї поради.

Асура Махарадж різко розвернув човника, і вони приземлилися на віддаленій галявині міського парку.

— Проповзімося, — сказав Асура Махарадж кузенові. — Я покажу тобі її.

У парку, де висадилися демони, панувала приязна тепла осінь. Повітря було по-особливому прозоре, вітерець подеколи зривав верхівки з кіп листя, зметених двірниками, і зажбурював їх на зелені ще, бездоганно викошені газони. Час був по обіді, Асура Махарадж знав, що Даша в цю пору часто виходить у парк на прогулянку.

— Так, так, — потішався кузен. — Мій брат закохався. І в кого б це? У якусь землянку!

— Не кпи собі з мене, — попрохав Асура. — Я вперше стикнувся з чимось подібним! Я не знаю, як це називається, і повір мені, я безбронний зараз, як щойно вилуплене пташеня. Для мене цей світ — одна суцільна загадка. Як усе це відрізняється від наших печер! Чапака, скажи, ти ніколи не думав поміняти місце проживання? Виїхати з Бгогаваті, поміняти коло знайомств? Не виникало бажання поселитися тут, на поверхні?

— О Безодне, який же ти наївний, Асуро! Я не дивуюся, що заступник судді Раху був проти включення тебе у виконавчий комітет. Ти ж іще зовсім дитина! Як можна хотіти бути цим двоногим потворою? Поглянь на них!

Чапака наблизився до одного з чоловіків, що стояли у затінку дерев і про щось говорили. Люди їх не зауважували, як і належить істотам третьої щільності.

– Подивися на них. Це ж кумедно! Що може бути безглуздіше за ці дві розчепірені ноги? Поглянь на них – вони ледве тримаються на цих цурпалках! І подивись на нас із тобою – хіба відповідь не очевидна?

І Чапака кілька разів гримнув зміїним хвостом по землі.

Чоловіки сполохано втягнули голови у шиї й озирнулись. Не помітивши джерела шуму, вони розсміялись і продовжили розмову. Асура Махарадж подивився на своє тіло. Він якось не звертав уваги на те, що вони з людьми настільки різні. Асура Махарадж не бачив нічого особливого в тому, що його тіло нижче пояса було м'язистим тілом змії. Так, ним було безумовно зручніше пересуватися, можливо, навіть із більшою стрімкістю, ніж на двох ногах, але Асура Махарадж ніколи не відрізнявся ксенофобією.

– Вони слабкі. Вони постійно хворіють і швидко старіють. Вони живуть не більше ста років. Знаєш, скільки статевих актів може мати людина

за один раз? – Чапака назвав цифру і сам же й розреготався. Асура Махарадж повів плечима.

– Ну, знаєш, це ще не головне у житті.

– Подивись на ці м'язи, на це розкішне тіло, – мацаючи себе за кам'яні горби мускулів, примовляв Чапака. – Оціни цей розкішний капюшон!

І над головою в Чапаки, з сичанням роззявивши пащеки, піднялися прекрасні королівські кобри, прикрашені коронами з випуканим коштовним камінням. Чапака усміхнувся блискучою усмішкою і гордовито склав руки на могутніх грудях. У світлі сонця капюшон зі змії засяяв, наче німб на святому.

– Романтика романтикою, брате, але голову на плечах треба мати, – сказав йому кузен, і змії над його головою згідно заворушилися. – Ти поводиш себе як хлопчисько, котрому кохання закрутило голову. Зараз тобі здається, що вона – твій ідеал, і ти готовий пожертвувати заради неї всім, що маєш, але пройде час, і ти пригадаєш, як тобі жилося в Бгогаваті. Це суспільство моногамії – місце нудьги і печалі. Недаремно ці краї називають чистилищем. Усі радощі тутешнього життя – краплина у морі в порівнянні з життям під землею. Мине трохи часу – і ти запрагнеш

насолад, як лев прагне свіжого м'яса. Тому що це в нашій природі, брате. Ти шукатимеш зближення з тутешніми жінками, як крокодил шукає зближення з сарною на міліні. Врешті, твої бажання роздеруть тебе на клапті у цьому кволому тілі, не пристосованому до раювання. Май розум, брате! Поки молодий – живи в своє задоволення! Оточи себе достойними родичами, помножуй спадок, що дістався тобі від батька, займи свої очі прекрасними танцівницями, а розум – піднесенням товариством нагів. Прогресуй у науці, будуй кар'єру, жертвуй на вакцинацію дітей в Африці, якщо вже тобі так люба ця планета! Стань могутнім, достойним нагом, стань найсильнішим, знищ усіх своїх ворогів! А коли тобі набридне це все, коли ти вип'єш цю чашу насолоди до дна, ти побачиш, що в цьому всьому немає ніякого сенсу, і тоді ти з достоїнством сядеш у позу для медитації, згорнеш свій стомлений хвіст і заглибишся у себе. Ти піднесеш молитви останній межі, котра знаходиться за всякими межами, і тоді ти по-справжньому з'єднаєшся з темрявою. Такий шлях нага, брате.

– У тому-то й проблема, брате, – відповів йому Асура Махарадж. Він вирішив проявити тро-

хи хитрості й удати з себе істоту більш прямолінійну, ніж насправді. – Відколи я зустрів Дашу, я почав сумніватися у виправданості нашої офензиви у темряву. Ні, я звичайно не сумніваюся у висновках, до яких дійшли мудреці й патріархи. Я не піддаю сумніву проповідь Нагарджуни і підтримую вчення про пустотність всіх дгарм¹, але мені видається, є щось поза тим... Поза тим, що розповідають махасіддга²... Я розумію, це нелогічно, але що таке, врешті-решт, логіка? Логікою можна довести що завгодно і спростувати що завгодно. Я став відчувати це, коли зустрів її...

Чапака вибухнув реготом.

– Дай спокій, брате. Ти начитався любовних віршів, і вже тобі залляло очі? Чи може, ти відкривав недозволені трактати? Виконавчий комітет постановив, що кожен, хто буде запідозрений у колаборації з напівбогами, піде на біококтейль. Я сподіваюсь, ти не спішиш на біококтейль?

– Брате, ти кумедний. По моєму, ти надто близько береш до серця своєї обов'язки функціонера. Теж мені радість – варити з божевільних мило! Про ці так звані божественні трактати й

¹ Тобто, відсутність власної незалежної природи у фундаментальних якостей світу.

² Махасіддга (санскр.) – йогін, що досяг повноти реалізації містичних здібностей.

говорити смішно — цей сентименталізм може розчулити хіба пропавших чортяк зі столичних нетрищ... — Асура Махарадж усміхнувся, пригадавши свою оббиту залізом скриньку, в якій він тримав зібрану на окраїнах імперії колекцію забороненої літератури. — Я говорю про інше — про честь науковця. Про сміливість відкривати нове. Мені здається, я знайшов це нове, що б не казали про мене в комітеті та на вченій раді. Мій обов'язок науковця — чесно слідувати за своїм відкриттям до кінця. А це означає переїзд на цю грішну землю. Чого б це мені не коштувало... Стривай, здається, я побачив її, — вигукнув Асура Махарадж. — Ось вона. За мною!

Вони перемістились на сусідню алею.

— Оце — вона? — спитав Чапака і пирснув сміхом. — Та ж вона сліпа, як кріт!

— Так, це вона, — сказав Асура Махарадж із ніжністю, повільно сунучи своїм зміїним тілом за Дашею. — Що значить «сліпа»? Чапака, поясни, що значить «сліпа»?

Чапака продовжував заливатися реготом.

— Це ж треба! Мій кузен закохався у сліпу землянку! Сліпа означає, що в неї перед очима тіль-

ки п'ятьма, о безтолковий. Вона нічого не бачить, бевзю.

— Сліпа? — перепитав Асура Махарадж, знитившись від власної нездогадливості. — Я думав, ця тростина в неї — це вияв доброго смаку... Вона так делікатно постукує нею по землі, я чомусь вирішив, що вона музикант і постійно практикується у якомусь невідомому мені навичку...

Чапака вибухнув черговим нападом сміху.

— Точно. І ці чорні окуляри у неї напрочуд стильні. Братику, і ти ще говориш про переїзд сюди? Сто драконів тобі в пельку, ти не протримаєшся тут і дня.

— Але ж поглянь на неї... — Асура Махарадж провів Дашу поглядом. Здавалося, за нею тягнеться невидимий шлейф весняних ароматів. Асура Махарадж прикрив очі і вдихнув цей запах глибоко всередину, аби зберегти його надовше. — Вона — мов прекрасний світанок... Наче незвіданий острів... Хіба ти не бачиш цього? Від неї йде світло...

Чапака Чхорті раптом посерйознішав і зневажливо пхикнув.

— Це світло — світло гниття, мій дорогий романтику. Вся органіка тут розпадається у тисячу

разів швидше, ніж у нас. Тому вона так яскраво світиться. Ще трохи – і вона помре, дорогий кузене. Звичайно, ти можеш піддатися тимчасовому пориву почуттів і...

– Я це зроблю. Я вирішив. Я зроблю це ще нині, – Асура Махарадж насилу відірвав погляд від Даші й упився очима в розчахнуті зіниці кузена.

– Що зробиш?

– Я хочу прийти на Землю. У людському тілі.

– Чи ти в своєму розумі, брате? – витріщився на нього кузен Чапака. – Ти хоч розумієш, про що говориш?

– Так. І дуже цього хочу.

– Керівництво Інституту не відпустить тебе. У тебе звітність. За тобою план. Від тебе сподіваються виконання нормативів.

– Послухай, мені обридла ця псевдонаукова маячня. Мені раптово прояснилося в голові, брате. Всі ці дослідження – марна трата життя. Ще сьогодні я з'явлюсь на Землі.

– Шеф тобі цього так легко не відпустить.

– Верховний любить тих, хто ризикує.

– Брате, отямся...

– Повертаймося, кузене. Я маю зробити важливу доповідь перед публікою.

Повертаючись у нижні світи (антиліберальна назва всіх лівообертальних планетних систем, придумана напівбогами), демон (ще одне дискримінуюче визначення особи з особливими етичними преференціями) Асура Махарадж (чис ім'я у толерантному трактуванні означало просто «великий лівий», а зовсім не «цар неправедних») швидко думав про багато речей водночас.

Варто було йому прийняти це шалене рішення, як тут же кудись поділися печаль і пригніченість, викликані місяцями важких роздумів. Асура Махарадж почував себе трохи п'яним від кроку, який він мав намір зробити. Він ще сам не розумів уповні, що цей крок мав би означати для нього і які переміни ніс, але Асура відчував: це – воно. Радість і піднесення знову повернулися до нього. Здавалося, наче за спиною горять мости і міста його колишнього життя, залишаючи по собі лиш...

– Попіл, – прошепотів Асура Махарадж, ступаючи на рідну Асура-локу.

Перед втіленням на Землі серед нагів існував певний ляк. І цей ляк був цілком зрозумілим – ті недолугості земних тіл, які вже згадував Чапака,

були найменшим злом, з яким стикалася душа, що вирішувала переміститися з нижніх світів на Землю. Перед іншими істотами наги мали одну перевагу, яка тільки підтверджувала їхній особливий статус у Всесвіті – їм не конче треба було з'являтися з утроби безпомічним немовлям, аби з'явитися на Землі в тілі людини. Вони могли прийти уже як сформовані тілом і розумом особистості. Шлях їхній, однак, на тій планеті мав бути коротким і печальним. Земля була особливим місцем на всій карті Всесвіту. Геометрія розташування демонічних і божественних систем (якщо відкинути громіздку ліберально-демократичну лексику) закручувала реальність так, що Земля ставала центром отримання реакцій усіх причинових сил, будь-коли збурених істотою. Зрозуміло, що кожна дія має свій наслідок. Однак, оскільки час тік неоднорідно у Всесвіті – десь він тягнувся з ангельською неспішністю, десь летів, наче стріла – наслідки приходили з різною швидкістю та, слід ще й сказати, силою.

Світоглядні позиції нижніх світів давно впокорені тим, що на Землі прийнято звати радикальним конструктивізмом. Провідні філософи холодних і гарячих пекел дійшли до висновку, що

реальність — це те, що створюється в процесі пізнання, і жар пекла є творчим актом сприйняття того, хто цей жар відчуває. Відтак, підсумком ментань духу серед найкращих інтелектуалів нижніх світів вважалося припинення блуду розуму і перебування у повному зреченні від будь-якої діяльності. Хроніки кажуть, це знання про припинення діяльності свідомості у царство нагів приписує Нагарджуна.

Не всі, однак, поділяли погляди «зреченців». Періодично ряди противників припинення діяльності поповнювала молода кров, й ідеї конструювання кращого світу знов охоплювали підземне суспільство. Відтак, зрозумілим буде те, що політичні симпатії нижніх світів розподілялися приблизно порівну між двома партіями, які по чергово приходили до влади.

Перші стояли на тому, що дійсність є продуктом інтерпретації, настільки вільної, наскільки це може дозволити собі творча уява. Позаяк у нижніх світах йшлося насамперед про споживання різноманітних утіх, цей сегмент політичних сил ніколи не втрачав прихильності виборців, адже творчий підхід до отримання нових насолод гарантував свіжість сприйняття і гостроту

буття. Втім, ідеєю більшої насолоди ця політична сила не обмежувалась, і в своєму апофеозі вона мала намір утвердити вселенську гегемонію демонічних цінностей для звільнення поневолених примітивними уявленнями мешканців так званих вищих планет – усіх цих кентаврів, муз, небесних куртизанок, небесних музикантів, так званих мудреців та іншу благочестиву публіку, котра в страхі перед хройдівським Супер-Его вганяла себе в рамки і шори догматів і правил, які, як відомо, потрібні тільки інфантилам і боягузам.

Саме партія конструктивістів була ініціатором небезпечних вилазок на Землю, на вищі планети, і часто-густо з їх провини викреслювалась іскра, з якої розгоралося полум'я нової міжгалактичної війни.

Другі, не інакше, як консерватори, відстоювали традиційні цінності тотального нігілізму. У історичних анналах цивілізації нагів зберігається апокрифічна історія про те, як в один із моментів нетривкого перемир'я з напівбогами на вселенському міжконфесійному соборі, де були присутні старійшини з право- та лівообертальних галактик, був сформульований славнозвіс-

ний Догмат про заснування пекла. Таке рішення було викликане необхідністю привнести якийсь розумний порядок у хаотичну міграцію душ (чи, з точки зору наїв-ортодоксів – оманних індивідуальностей), що відзначались особливо бунтівним характером, і зайняти їх служінням під час реабілітації.

За всіма красотами світу стоїть чиясь дбайлива рука, що старанно прикрашає, очищає, годує та піклується про добробут. Так, Всесвіт, крім краси та розкошу див, – це також і серйозний менеджмент. Це корпорація, де необхідна співпраця всіх сил, навіть якщо напозір вони видаються опозиційними. Без мовчазної згоди плекти гуртом вселенське проявлення розпалася б уся філігранна інфраструктура причин і наслідків: припинилися б світанки та заходи, зупинився б рух планет і зірок, а значить, і події, котрі чекають на сприятливе розташування світил, не настали б. Зрештою, що там події – повітря відмовилося би просочуватися в легені, шлунок перестав би перетравлювати їжу, очі відмовилися б бачити, а серце – битися. Жодна молекула б не ворухнулася, якби працівники

цього махаконсорціуму¹ взяли на озброєння ліві ідеї про безстрокові страйки і права працівників. Періодично, звичайно, з'являвся то один, то інший бунтівник – черговий генерал лудд, карл маркс чи володимир ілліч, і тоді наймудріші мешканці всесвіту зустрічалися, аби спільним розумом дійти до думки, що ж робити із заклотником.

Так було створено Виконавчий комітет, також відомий на Паталі як «Мильний департамент». Консервативні кола пекельних світів люб'язно погодилися взяти на себе лікувально-трудова та профілактичну роботу з тими, хто попадав у причинно-наслідковий заміс і провалювався нижче рівня Землі. Геометрія Всесвіту, звісно, багато в чому сама визначила існуючий порядок. Так, вчинки, сповнені благочестя, так само, як і добре насіння, давало добрі плоди, і сіяч із часом опинявся в товаристві прекрасних німф, небесних музик і солодоців світу сього. Одначе, як і в будь-якій економіці споживання, благо, чесно зароблене душею, в якийсь момент проїдалось, і така істота переходила на нижчий рівень консьюмеризму, на більш грубі матеріальні плани, де у чолові-

¹ Маха (санскр.) – великий.

ків росли животи і тхнули ноги, а в жінок траплялися місячні, з'являлися зморшки й обвисали груди. Там, звичайно, теж можна було увірвати свій шмат тепла та любові – збудувати дім, виростити дерево, виховати сина, однак замість смаку амброзії та райських яблук доводилось обходитися пивом і таранькою, а з невдячних дітей радості було не більше, ніж від сварливої дружини, котра що далі, то більше нагадувала своїх родичів із нижніх світів. Тим не менше, і це ще було немало – адже дно творіння було десь далеко внизу. Залежно від нахилів, з якими жива істота визначалась, коли рівень насолод і страждань ставав приблизно рівним, вона знову йшла на високий політ до захмарних башт і садів, або ж, опустивши руки, піддавалася темним почуттям, пливла за течією, і життя її котилося по похилому борту вниз, вниз, вниз. А там уже й пекельні муки, і язики полум'я, і холодні пекла теж, там і плач, і скрегіт зубів, і зовнішня пітьма, і всілякі нічні кошмари.

Мало хто на Паталі до кінця усвідомлював увесь механізм перекачування валюти благочестя. Ще менше було відомо про тих, хто справді тримав потоки карми. Казали, буцім такі наги мали тіньові зв'язки з напівбогами, зокрема,

наприклад, такі чутки ходили про верховного суддю, в народі відомого як Повелитель смерті. Ще інші казали, буцім усі потоки блага замикаються на самому Верховному, але про нього у посполитих мешканців пекла було ще менше відомостей, ніж про вишнього суддю. Остаточної ясності з приводу механізмів ринку благочестя не було, як видавалося з Патали, ніде у Всесвіті. Заявлене бачення небесної механіки, хоч і вважалось офіційним канонічним вселенським соборним догматом для ліво- і право-обертальних світів, утвердженням на всіх міжконфесійних синодах, мало свої трактування як на одному, так і на іншому боці Творіння. Сили світла (так звані сили світла) вбачали в хитро-сплетінні законів космосу певний розумний умисел, відтак поклонялися незримому Творцеві, наділяючи його рисами ледь не антропоморфного характеру. Більш тверезі мешканці пекельних сфер (котрі мали право гордо задерти носа зі словами: «Із антропоцентристами дискутувати не бажаю!») вважали світобудову результатом перетворення мудрого хаосу в безглуздий порядок. Звичайно, що з одного та з іншого боку були свої гонорові представники, які радо доводили

опонентів фундаментальну помилковість його суджень. Полем вирішення таких наукових диспутів слугувала Земля. Вона виступала свого роду зеленим сукном, на яке здавалися карти і фішки тих, хто знаходилися по обидва боки все-світньої симетрії.

Дядечко його рішення засудить. Ця думка бентежила Асуру Махараджа. Дядечко був консерватором, заперечував індивідуальне буття і вважав, що вершиною дерзновень індивідуальної іскри свідомості повинно бути повне розчинення у півтімі. «Там, нагорі, люблять говорити про світло Боже, я ж кажу – у Бога є й півтіма. Що первинніше – світло чи півтіма? Звичайно, що півтіма. Адже про світло ми починаємо говорити тільки тоді, коли воно з'являється, тоді як півтіма не з'являється і не зникає, не змінюється, є напочатку і наприкінці. Півтіма – ось істина. Така моя остання думка». Дядько осудливо ставився до всіх, хто марнував своє життя на нездійсненні прожекти, на мрії і на почуття. У світлі (чи то, правильніше, в півтімі) його нігілістичних поглядів, ніякого сенсу, окрім дурнуватої цікавості, відправлятися на Землю бути не могло. Демони шанували своє життя. Вони

розуміли, що відцентрові сили Всесвіту могутні, й тут, на нижніх планетах, їх життя тривале та забезпечене. Однак, варто їм піднятись у тонкі, ефірні сфери ангелів, як одразу ж нагадували про себе всі колись потурбовані маятники, а запущені з незапам'ятних часів маховики причин обрушували лавину наслідків, і вся тяжкість власної долі враз наздоганяла необачного мандрівника. Демони порівнювали жителів Землі та напівбогів із мешканцями вод, а їх території – з безповітряним простором, для проникнення в який потрібні броня та інструмент: скафандр, гермошолом, ліхтарик, альпеншток... Асура Махарадж мав стати першим (ну, може, не першим, але одним із небагатьох) демоном, котрий наважувався ступити у відкритий причинно-наслідковий простір, сказати б, нагим.

Драconi з ним, із дядьком. Нехай розчиняється у п'їтмі. Асура Махарадж гарячково ходив з однієї зали палацу в іншу. Внутрішньо він торжествував. Сьогодні. Він зробить це нині.

На врочистому врученні нагород серед науковців. Він зробить це там. Увечері великий прийом в Опаловій Обителі, розкішному палаці в столиці нижніх світів Бгогаваті. На врученні

«Золотого дракона» мали бути і його колеги з Інституту. Асура Махарадж не розраховував на жодні премії, з листа кузена він зрозумів, що потрапив у немилість. Що ж, тим гірше для тутешніх науковців – адью, як кажуть на Землі. Адью й оревуар. У будь-якому разі, Асура Махарадж мав сказати декілька слів на цьому заході. Він зробить це і, виконавши свій обов'язок, достойно покине цей краший зі світів назустріч тому незвіданому, від чого перехоплює подих.

Даша.

У Опаловому палаці приготування тривали вже цілий місяць. Опалова Обитель, вічно занурена у напівтемряву, виблискувала міріадами вогників коштовного каміння. Воно випромінювало власне світло і слугувало заміною Сонцю, котре, будучи під управлінням напівбогів, до столиці нагів не заглядало з міркувань геополітики. Дивовижні квіти, звиті в гірлянди, одягалися на шию кожному, хто переступав браму нічних Садів лимонниць, котрі оточували Обитель. Скрізь снували стрункі, мов стрекози, кельнерки з таями, повними закусок і келихів із вином. Асура Махарадж

мусив зізнатися собі, що сумуватиме за цим переповнюючим вінця багатством, за цим пінистим розкошем життя, особливим, витонченим, за яке треба платити таку дорогу ціну – красу, схожу на отруту кураре. Красу, яка, заворожуючи, паралізує.

У коштовному розписному сурдугі, з дорогим кинджалом за шовковим поясом, у сліпучо-білій чалмі, прикрашеній крупним смарагдом (смарагд був каменем його планети-повелителя Меркурія), Асура Махарадж виглядав достоту як один із тих молодих красунчиків, що за кошти батьків навчалися в престижних наукових закладах столиці, а потім обманними шляхами проникали в наукові проекти на кшталт того, де працював Асура.

Ну, майже таким... Асура Махарадж відчував, що зараз він як ніколи вирізняється серед натовпу своїх одноплемінників – щось особливе грало на його обличчі, незвичайна усмішка, нове світло, не схоже на світло зумрудів та ізмарагдів, що слугували тут замість ліхтарів. Крім того, сьогодні йому було що сказати всім цим вельмишановним добродіям і добродійкам, повзаючим і плигаючим, із капюшонами й хвостами,

іклами та жалами, з лапками та лапищами, з моноклями та пенсне, з перами та боа, вусями та опахалами. Асура Махарадж перехопив на ходу пару п'яних коктейлів і, задерши голову до неба, осушив їх. «Дашо, – прошепотів він. – Я йду до тебе, моя сліпа впокорювачко демонів».

Що, властиво, чекало того сміливця, який, наче Порфірій Іванов, що в одних трусах вийшов на поверхню Місяця, наважився б вийти з-під земляних склепінь нижніх світів, достеменно не знав ніхто. Одні казали, що такий нещасний, відмучившись, перероджувався шляхетною твариною – лебедем, левом чи єдинорогом. Мовляв, очистившись через страждання, душа бажала припасти ближче до нектарного джерела любові, однак, не маючи культури духу, плутала грішне з праведним, відтак припадала до джерела не з того боку. Як наслідок – поставала у такій довершній, хоч і безсловесній формі життя. Ті ж, однак, хто мав скепсис щодо переселення душ, як наприклад, дядько Аді Гада, стверджували, що ніякого метемпсихозу немає і бути не може, позаяк індивідуальність є ілюзорною.

Єдина хороша річ, яка стається з таким невдахою, — це коротка мить зустрічі з Абсолютною Пітьмою, після чого, не будучи належним чином вишколеною, індивідуальність згасає, дгарми її розвіюються вітром перемін, і там, де щойно було окремішне «я», лишається хіба філософський попіл. Ще інші, помежові матеріалісти, стверджували, що після появи у третій щільності Землі істота з нижніх світів згорає, наче метеор у густих шарах атмосфери, і навіть короткого тет-а-тет з Істиною їй запізнати не дано — бо, властиво, нема з ким зустрічатися, все це марнота марнот, помилкове збурення праматерії, не розумнішої за гарячий шоколад, яка володіє не більшою волею до життя, аніж молоко — волею до скисання.

Асура Махарадж зрозумів, що не має ані краплини страху за душею. Він знав, що перед ним відкривається новий величний краєвид його життя, і він сміливо наближався до цілі.

Асура Махарадж любив підземні світи, в першу чергу, за глибокі демократичні традиції. У рамках єдиної конфедерації об'єднаних коро-

лівств співіснували, здавалося б, несумісні суспільства. Так, до об'єднаних королівств входили численні племена канібалів, кровопивців і пожирачів трупів. Із ними сусідували території голодних привидів, привидів, котрі лякають на кладовищах, і духів предків, яким нащадки перестали робити підношення води та поминальних галушок. Із духами уживалися різного роду маюкультурні чорти і дідьки, весь цей немитий люмпен, до якого жителі більш освічених районів нижньосвіття ставилися хоч і з погордою, але й із необхідною толерантністю теж. Наги, змії, двоногі рептилії та інші раси, які представляли собою інтелектуальні вершки пекла, скупчувалися довкола центральних планетарних систем, поближче до столиці, дозволяючи простішим мешканцям низів насолоджуватись вільним духом окраїн.

Асура Махарадж, молодий науковець із блискучим майбутнім, сидів на підвіконні розкішної Опалової Обителі, позирав у сад, де опівнічними скриками давали про себе знати пави і мавпи, потягував ігристе вино з тропічних фруктів і насолоджувався останніми хвилинами

свого перебування в цьому, насправду, кращому зі світів.

— Пане Махарадж! Пане Махарадж! — захекавшись, ледь не падаючи з ніг, з останніх сил гукав круглобокий карлик Кнехт, його асистент по Інститутіві. — Пане Махарадж, що си робе! Людоньки, що си робе, пане!

Огрядний карлик увесь зіпрів. Він вперся одною рукою собі в бік, іншою — до стіни і намагався вхопити побільше повітря.

— Я вже зневірив си вас віднайти, пане! Паночку, таке робе си, жи ви не повірите!

— Кажіть, Кнехт, — Асура Махарадж, частково завдяки настроєві, частково завдяки випитому шампанському, почував себе спокійно та піднесено, і на вовтузіння карлика дивився з добродушної висоти власного зросту.

— Помічник вишнього судді Раху отримав дозвіл провести у вас обшук!

— Як це обшук? — стрепенувся Асура Махарадж.

— Помічник вишнього судді Раху вже давно мав на вас зуба, пане Махарадж. Йому, бачите, не подобало си, як ви си з ним тримаєте.

— Я відчував, що цей старий мішок із тельбухами щось снує проти мене. — Асура Махарадж ляснув себе по поясу.

— Пане... — карлик округлив очі й перейшов на шепіт. — Пане Махарадж, вони знайшли у вас книги... — останні слова він сказав уже ледь чути. — Вони знайшли у вас заборонені книги, панусю, і вишній суддя виписав їм дозвіл на ваш арешт! Вони будуть тут із хвилини на хвилину, — карлик озирнувся по боках, притис вуха до голови і благально пискнув: — Тікайте, пане!

Асура Махарадж на хвилину замислився, бокал ледь не випав йому з рук, і тоді гучно розсміявся. Асура Махарадж став реготати так, аж зігнувся навпіл. Аби втриматися, він сперся рукою на Кнехта. Той із готовністю підставив плече.

— Паночку, чи ви при своєму розумі... Та ж вас відправлять на каторгу... Та ж вас... вас утилізують...

— Дайте собі спокій, Кнехте. Знайдіть собі краще чогось випити. Я не можу втекти. У мене промова на врученні нагород. Що скажуть лю-

ди, коли побачать, як я утікаю від якогось там помічника судді?

— Ой, паночку, ви си лиха шукаєте... — Кнехт скрушно захитав головою і хотів було сказати щось іще, та Асура Махарадж відсторонив його і рушив по коридору до центральної зали, куди вже починала стікатися публіка.

— Що такий красень робить сам серед цього натовпу потвор? — почув він чийсь вкрадливий голос і побачив, як шлях йому перегородила знайома постать. — Що смішного сказав тобі цей карлик? Поділись, я теж хочу повеселитися.

— Не зараз, Меліссо, вибач, я поспішаю.

— Куди б це? Без мене? — Мелісса притулила до кутика своїх виразних губ келих із шампанським і висунула роздвоєний язичок.

— У мене промова на відкритті. Дозволь, я...

— Асуро, повернися, благаю тебе... — Мелісса припала йому до грудей. — Я так більше не можу... Я пробачила тобі все, дорогий мій, благаю, тільки повернись...

— Вибач, я теж так більше не можу, — Асура Махарадж відсторонив нав'язливу кокетку і рушив далі. Краєм ока він зауважив, що до палацу під'їжджають чорні карети судових виконавців.

Мелісса, відштовхнута, просичала у нього за спиною:

— Гад! Який же ти гад, Асуро Махарадж! — вона жбурнула келихом об мармурову підлогу. — Постривай-но, ти мені за це заплатиш!

— Оревуар, — тихенько прошепотів Асура Махарадж і, не озираючись, увійшов до тріумфальної зали.

Він вирішив сісти серед глядачів, аби судові пристави не знайшли його до часу. Зала поступово заповнювалась юрмою вишукано вдягнутих демонів вищого класу. Цієї ночі в Опаловій Обителі зібрався весь інтелектуальний цвіт пеке-льних планет. Відомі філософи, науковці, діячі культури, знамениті лікарі сиділи поруч із видатними громадськими лідерами: знаними політиками, суддями, дипломатами, командуючими військами та керівниками спецслужб. Перуки і пір'я, що стирчало із зачісок, а також дамські головні убори заступали йому сцену, однак при цьому добре приховували від очей таємних агентів, які вже, без сумніву, шукали його.

Це ж треба! Було щось, все-таки, порочне, в цій системі: невже кілька книг, серед яких було пару самхіт, кілька брахман, пару нікому не потрібних упанішад та з десятків пуран¹, вартували того, аби пускати когось на біококтейль? Все це добро, куплене за дріб'язок на периферії імперії, перетворювалось на небезпечний ідеологічний матеріал в її серці. Що ж, треба робити висновки. Дітище інтелектуального контролю, яке їх Інститут розробляв для планет, подібних до Землі, обернулось проти них же самих.

У залі згасло світло, й урочиста програма вручення премій розпочалась із музичного антре. Сліпуче більмо прожектора виділило центр сцени, і посеред нього, поступово виходячи з-за лаштунків, починаючи із найнижчих октав, почала витягувати увертюру до опери «Лучаферул» прекрасна семиголова Юдиф, знана оперна дівка. Зал завмер, дослухаючись до контрапункту мелодії, в той час як по периферії залу став прокочуватись незрозумілий шумок. Асура Махарадж побачив, як довгі постаті агентів таємної поліції зі старомодними ліхтариками в руках прочісу-

¹ Самхіти, брахмани, упанішади, пурани – різновиди давньоіндійських писань.

ють ряд за рядом, викликаючи шипіння невдоволеної публіки.

Асура Махарадж побачив, що прохід до сцени все ще вільний, і непомітно сповз під стільці. Зі словами «Пробачте», «Даруйте», «Перепрошую!» він поповз у бік оркестрової ложі.

— Що ви собі дозволяєте, молодий чоловіче! — обурилася якась пані похилого віку, коли Асура Махарадж проліз поміж її спідниці.

— Тільки не парасолькою, прошу пані, мені ще вступне слово треба говорити, — пробелькотів він, вислизаючи від піднятої парасолі.

Тим часом увертюра розгорталася, ведучи слухача від хтонічних безодень фаготів і контрабасів до вершин туманних гір, на яких у позі роденівського мислителя сидів міфічний Лучаферул, чекаючи на світанок.

— Він там, за ним! — почув він за спиною і побачив, як темряву залу стали різати промені ліхтарів. Постаті кинулися за ним уздовж рядів, та Асура Махарадж майже досяг цілі.

— Пробачте, перепрошую, даруйте, — проговорив він, вивалившись в оркестрову ложу і спричинивши там переполох серед альтів і скрипок. Диригент, не звертаючи жодної уваги на прибу-

льця, продовжував керувати порядком речей у ложі, і скоро перелякані скрипки знову взяли потрібні мелодії.

Асура Махарадж перекотився боком до виходу з оркестрової ложі, піднявся, поправив тюрбан і, переконавшись, що погоня не відступає, шмигнув у двері.

Він вискочив у мармуровий коридор, що мав би привести його до лапштунків за сценою. І за черговим поворотом ледь не збив із ніг якусь пані.

— Меліссо! Пробач, будь ласка, дозволь, я допоможу тобі піднятися...

— О, Асуро... — Мелісса була вже геть п'яною, і здається, навіть допомоги Асура Махараджа було тут замало, аби вона знову могла стати на рівний хвіст. — О Махараджо... Чому ти більше не сумуєш за своєю прудкою гадючкою?

Асура подивився на її п'яне, в чомусь дитяче, а в чомусь уже старе обличчя. Якесь незрозуміле почуття на хвилю змусило його забаритися. Перевів погляд у кінець коридору. Там чувся тупіт погоні.

— Меліссо, пробач, я мушу бігти... Іншого разу...

— Асуро... Асуро! — прокричала вона йому вслід, все ще сидячи на підлозі.

Повз Меліссу пробігло троє приставів у чорних плащах і масках.

— Ви за цим покидьком? Ловіть його! Ловіть! — прокричала вона. — Він там!

Але Асура Махарадж уже гнав по сходах вниз, до закуліси.

— Де тебе носить? — накинувся на нього старший науковий керівник Пільц. Незважаючи на своє некласичне прізвище і далеко не найчистіший родовід, він зумів добитися визнання і збудувати неабияку кар'єру в світі науки.

— Прийміть мої поклони, пане професоре! — Асура Махарадж впав у ноги науковому керівникові.

— Потім будеш кланятись, — не дозволив йому розсипатись у поклонах професор Пільц. Керівник теж був трохи напідпитку і куриє сигару. Він послабив на ший метелика і розстебнув пару

гудзиків на сорочці. — Зараз твій вихід. Підготував слово?

— Авжеж! — Асура Махарадж шанобливо склав долоні перед обличчям.

Юдиф витягнула останні ноти увертюри кудись аж на засніжені піки вершини світу, і зал вибухнув оваціями. Крізь шпару між завісами Асура спостерігав, як кланяється перед незамовкаючими аплодисментами оперна діва. На протилежному кінці сцени, так само стоячи за завісою, як і Асура Махарадж, плескав у долоні помічник верховного судді Раху. Їх погляди перетнулись, і на сухорлявому обличчі помічника судді заграла усмішка. Він провів пальцем по горлу, показуючи Махараджу майбутню лінію розтину його (такого ще молодого) тіла.

— Що це тобі помічник судді показує? — не зрозумів науковий керівник.

— Це наша вічна історія війни і миру, пане професоре.

— О, ти вивчаєш земну літературу? Похвально.

— Так, пане професоре. Маю смак до їх культури.

– Ось він, тримайте його – почулося з коридора. До лаштунків підбігали агенти таємної поліції.

– Ну все, мені пора, – сказав Асура Махарадж, на ходу чіпляючи мікрофон до петлиці сурдута, і вибіг на сцену.

– Давай, з Богом, – кивнув професор Пільц і ковтнув ще шампанського. І, ледь не похлинувшись ігристим напоєм, перепитав сам себе:

– З Богом?!

Асура Махарадж вибіг на сцену якраз у той момент, коли клишоногі гноми вносили на неї трибуну.

– Дуже дякую, – сказав він їм, дістаючи з-за пазухи сувій із промовою. – Це, можливо, й зайве.

Гноми понуро подивилися на нього з-під кудлатих брів і несхвально зацокотіли язиками.

Таємна поліція вже було хотіла кинутись за ним на сцену, та помічник судді Раху жестом зупинив їх. Асура Махарадж зрозумів, що все складається якнайкраще.

Махарадж поправив чалму на голові і прокашлявся.

Гном зі срібною тацею виніс йому дзбан води і чистий келих.

— Дякую, Стью. Це ж був Стью?

— Лью, — гаркнув через плече гном, ідучи перевальцем зі сцени.

— Дякую, Лью. Я уже сьомий рік поспіль веду церемонію нагородження «Золотими драконами», і досі не можу відрізнити їх між собою! Пам'ятаю, в одного фрак традиційно зелений, а в іншого — традиційно червоний. Мабуть, не в мене одного проблеми з тим, аби розрізнити їх.

Асура Махарадж безпорадно розвів руками. По залу прокотився схвальний сміх. Асура Махарадж глянув ще раз на обличчя помічника судді, котре ставало все вужчим і вужчим від злості. Однак псів помічник судді не спускав. Асура Махарадж відчув, що його колісниця запряжена добре, і помчав далі.

— Ви знаєте, буквально вчора я читав один старовинний трактат — один із тих, за які вас можуть пустити на біококтейль для любителів здорового способу життя, — продовжив він. — Зрештою, за що ще нам дають можливість потриматися за «Золотого дракона», як не за порушення правил? Так от, я прочитав там, що, ви-

являється, ми не запам'ятовуємо імен істот, які нам байдужі. Я спробував пригадати імена деяких своїх співробітників, і зрозумів, що я порядна сволота. Тоді я підійшов до дзеркала, і побачив, що я справжній гад!

Зал вибухнув реготом.

— Імена, які прозвучать сьогодні, не залишать вас байдужими. Це імена світил, які будуть освітлювати нам шлях. Вельмишановні гади та гадюки, перепрошую, пані та панове, з вами я, Асура Махарадж, ваш незмінний провідник у світі наукових відкриттів і звершень. Ми раді вітати вас тут, в Опаловій обителі, в прекрасній Бгогаваті, на сто дев'яносто дев'ятій церемонії вручення найпрестижнішої нагороди у сфері науки «Золотий дракон»!

Асура Махарадж підняв руку над головою, і зал вибухнув аплодисментами. Прожектори забігали по залу, висвітлюючи тисячі й тисячі облич, що зібралися в тріумфальній залі в передчутті свята. Під шум оплесків оркестр виконав короткий туш.

Коли оплески стихли, Асура Махарадж продовжив.

— Сьогоднішня ніч — найочікуваніша ніч року, ніч, коли підбиваються підсумки всіх передових досягнень нашої науки, коли великі науковці зустрічаються з великими мислителями, коли можливий діалог культур і цивілізацій. Урешті, ніч, коли можна просто впитися дармовим вином й об'їстись омарами!

Публіка знову приязно реготнула.

— Але ближче до діла. Адже сьогодні — не багато, не мало — нам доведеться вручити двадцять сім нагород видатним вченим сучасності. За вклад у науку, за розвиток відносин між конгрегаціями об'єднаних королівств, за вклад у вселенське торжество науки та філософії, за розвиток пізнання й за найсміливіші долання усталених уявлень про реальність. Про ці та інші видатні досягнення йтиме сьогодні мова.

Асура Махарадж ковтнув води, бо горло раптом стало сухим, як пустеля.

— Я й сам, признатися, чекаю результатів. Вони завжди... завжди лякають. Адже невідомо, яким виявиться для нас світ після цієї ночі. Як говорив один мій товариш, ми не можемо закрити своїх відкриттів. Після сьогоднішньої ночі ми змінимося, бо зміняться наші уявлення про

речі, й цілий світ, вся наша цивілізація, зробить черговий крок у бурхливе невідоме.

Зал завмер, ловлячи кожне його слово.

— Сьогоднішня ніч знаменна ще й з іншої причини, — сказав Махарадж, тримаючись руками за трибуну й обводячи зал поглядом. — Ми так часто зосереджуємося на подіях, що відбуваються у нашому суспільстві, що забуваємо про світ у його широкому значенні. Я маю на увазі, той світ, який починається за межами земляної оболонки нашої батьківщини. Світ, котрий можна було б назвати Універсумом, із великої літери. Світ, який є смертельним для нас... Будьмо щирі. Всесвіт не призначений для життя, особливо для нас із вами. Він принципово чужий нам. Для того, аби потрапляти на інші планети, ми користуємося віманами, капсулами, літаючими човнами, одягаємо на себе громіздкі скафандри. Ми приречені знаходитись у чужих нам світах, як некликані гості. Нам гірко визнавати це, але ми самотні у цьому густо населеному Всесвіті. Ми стикаємося з варварськими культурами й культами, з цивілізаціями, наскрізь інфікованими хворобами розуму. Зараз ми можемо констатувати — Всесвіт заселений тотально хворими істо-

тами. Ми говоримо, що вони як діти, що їм потрібно допомогти стати більш дорослими. Але, визнаймо, серед своїх ми вважаємо, що маємо справу з хворими. З істотами, які потребують не доростання, а видужання. Вони потребують вакцини від невігластва. Потребують нашої культури, знання і цивілізації. Із такої позиції нам украй рідко спадає на думку, що наше уявлення про Всесвіт є певною мірою однобоке. Що не тільки ми можемо навчити когось, але також можуть навчити і нас. І, власне, тут, пані та панове, я й хочу поділитися цією сенсаційною, без перебільшення, новиною. Перш, ніж ми перейдемо до всіх номінацій і нагород, я хочу вам сказати ще це. Отже, досліджуючи в рамках проекту «Жнива» планету Земля, я заглибився у вивчення міжособистісних відносин цих дивних двоногих. Тут я, звичайно, великою мірою завдячую своєму науковому керівникові, професорові Пільцу, а також науковій групі, яка працювала зі мною. Однак, хочу вас запевнити, що ви, шановна публіко, перші, хто дізнається про результати моїх досліджень і вони, без перебільшення, виходять за будь-які рамки.

У залі піднявся гомін. Асура Махарадж, задоволений ефектом від своїх слів, продовжив:

— Отож, пані та панове, зосередившись на вивченні поведінки людей, я віднайшов один неймовірний екземпляр. Це людина. Більше того, це жінка, і вона прекрасна. Більше того, вона сліпа, як кріт. Вона неймовірна. Коли вона ходить, здається, за її слідами розпускаються квіти. Її сміх — наче дзвін дощу в мить, коли сяє сонце, а її голос... — Асура Махарадж зосередився, зібравши пальці в пучку біля скроні. — А її голос наче шум припливу в раковині. Її аромат прикликає бджіл, що було припали до жасмину, і змушує сп'янілих джмелів забувати про первоцвіт, і летіти за нею. Коли вона говорить з іншими людьми, здається, наче повелителька неба прийшла до своїх підданих як сестра, і розпитує, чи добре всім, і чи всього у всіх доволі. Її обличчя, пані та панове, ви не повірите, мені котяться сльози по обличчю зараз, вибачте, але я мушу вам це сказати — її обличчя схоже на пуп'янок білосніжної лілії, а дивлятися в нього — це наче дивитися на березі океану, як сходить сонце і запалює мирні хмари на обрії, одна за одною, панове, вони загораються одна за одною, купчасті та перисті, з

фіолетового до персикового, до золотого, аж поки воно саме не з'являється на горизонті, і його променистість не запалює небокрай новим днем. Пані та панове, зі всією щирістю, на яку я, обмежений у знаннях і бідний на слова, здатен, хочу сказати вам із повною відповідальністю — я закохався, пані та панове, я закохався, і нічого прекраснішого у світі — та що там, у Всесвіті — немає й бути не може. Це світло, яке не можна порівняти ані з блиском нашого коштовного каміння, ані зі світлом всіх відомих нам хімічних реакцій. Це світло не порівняти навіть зі світлом зірок. Вони, як я припускаю зараз, лише відбивають те світло, про яке я говорю, і дають бліду його копію, його тінь, так би мовити. Це таке тепло, яке проникає у кожен закуток вашого тіла, і яке не досягається жодними бальнеологічними ваннами, жодними грязевими купелями і гарячими джерелами. Воно зігріває вас не ззовні, а зсередини, і жоден вид алкоголю чи іншого сп'яніння навіть близько не зможе стояти біля того тепла і того сп'яніння, яке йде від нього. Офіційно хочу заявити, що це — найбільша насолода у Всесвіті, з якою мені довелося зустрітись за час усієї наукової кар'єри. Правду кажучи, я

скуштував лиш краплину цього чарівного меду, але навіть на цьому профанному рівні досліджень я прошу з максимальною серйозністю поставитися до моїх слів. Шановні співгромадяни! Я знаю, з яким скепсисом сприймаєте ви зараз мої слова, і я вас розумію. Про смак меду можна говорити з тими, хто його куштував. Я не засуджую вас за упередженість, бо розумію, що наразі — підкресляю, наразі — ви ще не отримали цього нового, радикального досвіду. Він виходить за рамки логіки, його не охопити інтелектом. Він стосується зовсім іншої, якоїсь аж надто інтимної сторони кожного з нас. Наша культура ніколи не стикалася з цим переживанням настільки прямо, як зараз. Ми чули про цей феномен, але ми, як правило, редукували його до рівня лібідо і до простої фізіології. Так, ерос знайомий нашій культурі у набагато більшій різноманітності, ніж на варварських планетах, але це почуття я назвав би родоначальником еросу, настільки ж вищим і могутнішим за нього, наскільки океан могутніший за свою краплину. Із дивовижної примхи життя я мимоволі став першим нагом, якому судилося це почуття пережити і поділитися — уже не як сторонньому спосте-

рігачеві й аналітику, але як безпосередньому учасникові подій. Зараз я маю абсолютно ірраціональне, я б сказав, містичне, відчуття незрозумілої загадковості всього, що мене оточує. Так, наче б у тому, що відбувається зі мною, є якийсь вищий, розумний задум. І це почуття змушує мене сміливо відкидати всі наші усталені концепції реальності, всі онтології, й відкривати себе новому досвідові. Просто зараз я відчуваю, як це тепло дрімає в моєму серці, і його так багато, що мені хочеться розділити його з кожним із вас...

У залі, де останні три хвилини нарастив неспокій, почулися незадоволені окрики.

Асура Махарадж перевів погляд на помічника судді Раху, але той знаку брати його ще не подав.

— На цьому буду закінчувати моє коротке вступне слово, і лише невеличкий пост-скриптом відділяю мене від того, що має відбутися зараз за сценою, пані та панове, даруйте, що відкриваю наперед секрети організаторів, — Махарадж несміливо усміхнувся і подивився на помічника судді. Той схвально кивнув головою. — Отже, на завершення скажу, що це переживання виявилось для мене настільки цінним, що я

прийняв рішення. Незважаючи на можливі труднощі та трагічність наслідків, я бажаю з'явитися на Землі в образі людини й прожити там людське життя, після чого смиренно зустріти свою долю, хоч якою б вона була!

Зал, попри явну невдоволеність вибриком ведучого, охнув і припинив.

— Цим вчинком я хочу ще раз підтвердити повну переконаність у власних словах і стати прикладом для всіх, хто хоче піти за мною. *Ом нафа парінамашакті сваха!*

Тільки Асура Махарадж вимовив цю мантру, як помічник судді спам'ятався й врешті зрозумів, що зараз може відбутися. Він махнув рукою, і його бойові пси в чорних масках кинулися на сцену, але там, де щойно стояв демон, залишилася тільки хмарина фіолетового диму.

ПЛАНЕТА ЗЕМЛЯ, ПІВНІЧНА АМЕРИКА, МІСТО НЬЮ-ЙОРК, ЦЕНТРАЛЬНИЙ ПАРК, 17 ВЕРЕСНЯ 2011 РОКУ, 9:20 РАНКУ

Переживши страшні жорна міжвидового перехо-
ду, Асура Махарадж зрозумів, що живий, і
що може розплющити очі.

Навколо нього стояло троє дітлахів у кепках і
кедах.

— Мам, дядя впав із неба! Мам! Дядя впав із не-
ба! — гукали вони. Асура Махарадж звівся на лік-
ті. Схоже, він дійсно добряче упав звідкілясь.
Здавалося, на тілі не залишилося живого місця.

— Де я? — спитав він у дітей, але ті дивилися на
нього переляканими очима і не відповідали.
Асура повторив своє запитання. Здається, вони
не розуміли, що він питає. Зрештою, яка різни-
ця? Він хотів скочити на рівні ноги і вигукнути
радісне «гіп-гіп-ура!», але відчув, що наразі немає
сил навіть підвестися.

— О Боже, — почув він, як хтось сплеснув у ру-
ки і заторохтів на тутешньому діалекті. — О Бо-

же, він весь у крові. Давайте діточки, хутчіш звідси. Боже, треба викликати поліцію.

Матуся вхопила дітей за руки і поволокла їх подалі від голого бомжа, котрий в калюжі крові питав щось незрозумілою мовою.

— Мам, мам, — смикали її діти за руку. — Дядя з неба впав, ти бачила? Ти бачила, мам?

Асура Махарадж нарешті підвівся і поволі побрів стежиною кудись уперед. Він втер рукою обличчя. Здавалося, поки він лежав, його вкрила роса. Однак виявилось, що роса тут червона.

— Яка краса, — Асура Махарадж заворожено дивився на перемазану кров'ю долоню.

— Он там він! — вітер доніс йому обривки фраз.

Асура Махарадж роззирнувся. У ньому наростало відчуття торжества. До нього вже підходило двоє копів. Один готувався видобути зброю, інший щось говорив:

— Сер, вам потрібна допомога, сер?

Асура Махарадж щасливо підняв руки і сказав:

— Тільки не стріляйте. Мені треба побачити її, — і впав без свідомості.

Важко було розуміти, про що говорять ці люди — думки незвично плутались. Певне, йому щось укололи. Асура Махарадж зрозумів, що краще не відкривати очей, поки голоси не підуть.

Він поринув у приємну знемогу. Здається, сили поверталися до нього. Судячи зі звуків, він лежав у невеликому приміщенні, скоріш за все, у лікарняній палаті. За стіною чулася метушня людей, скрип стільців, кроки людей. Людно. Асура Махарадж прислухався ще. Вікно. За вікном — шум механічних колісниць, так званих автомобілів. Махарадж зробив висновок, що він знаходиться у поліцейському госпіталі. Внаслідок довгого дослідження Землі знав уже деякі особливості земного життя, однак далеко не всі. Він як науковець спеціалізувався на ідеях; був більше в курсі передових технологічних розробок і контраверсійних ідей, ніж особливостей побуту чи людських звичаїв.

Невідомо було, скільки часу йому відведено для перебування на Землі, тож, як тільки голоси залишили палату, Асура Махарадж вирішив не зволікати.

Він розплющив очі й виявив, що знаходиться в невеликій палаті світло-зеленого кольору з

двома вікнами та ґратами на них. Перший варіант втечі одразу ж відпав. Асура Махарадж піднявся, висмикнув кілька трубок, що були встроєні йому у вени, і розгледівся. Щоб дістатися до Даші, необхідно мати пристойний вигляд. Отже, йому потрібен одяг.

Асура Махарадж вийшов у коридор. До нього одразу ж поспішила жінка з папкою в руках.

— Молодий чоловіче, ви куди зібрались? Вам потрібно...

— *Ом твая дуракша хум!* — промовив Асура Махарадж, виставивши вперед долоню.

Жінка розгублено подивилася на нього, голого і в синцях, на його долоню, підняла руки і відступила в сторону.

— Як скажете, сер.

Асура Махарадж, насолоджуючись новим тілом, пружньо ступаючи по щойно вимитому коридору лікарні, пройшов до виходу.

Прогулюючись вулицями Нью-Йорка, можна зустріти представників усіх націй світу. Жовтозубі растамани з Ямайки несуть пакети з «Чікен Кей-Еф-Сі», чорноброві мусульмани поспіша-

ють до своїх доньок і зятів, різнобарвні афро з вибуховими зачісками, надто зайняті своїми цілями і своєю музикою у плеєрах, білі комірці, що поспішають після ланчу в «Джуніорс», сині комірці, що стоять у черзі за хот-догами, рожеві комірці, які цілуються просто на вулиці, жовті обличчя дітей чингізхана розсікають простір своїми комашиними тілами, поспішаючи захопити Америку і світ, японські підлітки в одязі з пластику, квадратні бронзові лики нащадків тольтеків, діти конкісти, просякнуті запахом кукурудзяних чипсів із соусом табаско, русяві обличчя мешканців болотяних москви та пітера, особливі розкосі обличчя мешканців тонга та рапануї, стрижені, голені, в татуюваннях і без, з пірсингом і в навушниках, у пристойних одягах і в безсоромному дранті, але загалом в якомусь єдиному стилі, трохи спортивному, трохи дивакуватому, одним словом, casual, як усе це місто.

Але навіть серед цього різноманіття, стовпоторіння людських душ, ошелешених радощами цієї найнижчої з райських планет, важко було не звернути увагу на голого, доволі пом'ятого життям чоловіка, що прямував у невідомому напрям-

ку, залишаючи позаду поліцейський шпиталь, Центральний парк і своє темне, загадкове минуле.

Асура Махарадж не звертав уваги на зацікавлені погляди, що кидали на нього перехожі. Весь його розум полонили височенні будинки зі скла, що здіймалися по обидва боки вулиці. Відчуття були зовсім інакшими, ніж вдома. Він почував себе розчавленою комашнею супроти цих велетенських кам'яних бовдурів. Архітектура нижніх світів, безумовно, давала фору у сто очок будь-якому місту Землі, однак було щось чарівне у цих грубих, варварських формах і композиціях.

Побачивши магазин з одягом, Асура Махарадж звернув у нього.

— Прийміть мої поклони, матінко. Ви можете допомогти мені одягнутись? — спитав він на санскриті й тут же виправив себе, перейшовши на англійську:

— Вітаю, чи допомогли б ви мені підібрати гардероб? У мене сьогодні важливе побачення. Будь ласка, тільки не треба дзвонити в поліцію. Повірте, моя екстравагантність вимушена. Ом шанті шанті, — промовив він на всяк випадок у довершення своєї промови.

Продавщиця заусміхалася.

— Гей, Клер, — гукнула вона комусь. — Доможи цьому джентльмену вибрати собі щось відповідне. У нього сьогодні побачення, тож раз ми з тобою в прольоті, дівчинко, то вже догоди паничеві як слід.

До того особливого часу, коли в парк приходила гуляти Даша, залишалося іще кілька годин. Асура Махарадж не хотів далеко відходити від парку, аби не згубитись. У новому сурдугі місцевого фасону, в цих дивних «штанях» — одежі, яку могли носити тільки двоногі — в шкіряних мокасінах він набув цілковито нового образу. Особливості його тілобудови — вік між двадцятьма і сорока роками, рід професії — щось, пов'язане з інтелектуальною діяльністю (можливо, книговидавець), також щось мілітаристичне і строге (можливо, батько військовий, а може, він агент у штатському, наприклад, або психолог-криміналіст, або надто успішний юрист, котрий може дозволити собі вбиратись нащодень у casual), одночасно розказували багато і багато приховували. Йому вже встигли сказати, що він міг би

однаково бути вірменином, пакистанцем, іранцем, італійцем або євреєм, хоч, разом із тим, не виключали норвезького, німецького чи навіть швейцарського походження. Також перепитували, чи не має він слов'янських родичів. Про його акцент сказали, що він «людина з півдня». Часом у нього проскакували слівця, які звучали його співрозмовникам (залежно від рівня освіти) як російські, чеські, польські, ідиш, шумерські, давньоарамейські. Асура Махарадж, сидючи на лавочці в Центральному парку, змінив кількох співбесідників — молодого студента з Коста-Рики, котрого Асура Махарадж хотів пригостити піцою і який через це прийняв його за гомосексуаліста; якогось індіанця з племені віракоча, котрий приїхав у Нью-Йорк шукати роботу і ставився до нього спершу насторожено, а потім став розказувати, як шумить водоспад у них у селищі; старшого джентльмена, котрий виявився викладачем на кафедрі літератури у якомусь тутешньому університеті...

Із тим останнім розмова вийшла найцікавішою. Асура трохи прогулявся парковими алеями. Продавці, причаровані його м'якою усмішкою та тихими фразами на санскриті, що почи-

налися зі звуку «ом», з радістю пригощали його хот-догами, пампушками та кавою. Побродивши трохи вздовж ставу, він вирішив перепочити на осонні. У зручному місці навпроти водойми він зауважив лавку. На лавці вже сидів якийсь сиво-чолый пан в окулярах та охайній в'язаній безрукавці. В одній руці в нього була «Віллідж Войс», газета, куди часом подавав статті й сам Махарадж. В іншій руці цей пан (то була, певне, якась традиція нью-йоркців) тримав паперове горнятко з кавою.

Махарадж підсів до чоловіка.

Вони обмінялися звичними люб'язностями, однаковими серед освічених істот як у пеклі, так і на Землі, і, слово за слово, зав'язали бесіду. Торкнулись виборів, котрі мали відбутися на наступному тижні, поговорили трохи про мера Нью-Йорка. Нейтральні теми, в яких Махарадж почував себе більш-менш обізнано. Махарадж запитав про газету, а пан повідомив, що викладає літературу. По тому професор спитав:

- Молодий чоловіче, ви бува не з Грузії?
- Ні, – відповів Асура Махарадж.
- Не з України? Не з Сербії?
- Ні, я з південніших країв.

– Дивно. Дуже дивно. Моє вухо відчуває надзвичайно цікаві інтонації панової мови. Звичайно ж, я б не смів такого припустити, а все ж скажіть, заради сміху, – ви не перс? Не фарс? Не раджпут?

– Ні, пане професоре. Я родом із непростої сім'ї, розумієте. Багатонаціональний склад, у нас в Америці це на кожному кроці, – сказав Асура Махарадж. – Батько говорив щось про індійське коріння, матінка ж була з бухарських євреїв.

Професор подивився на нього з-під окулярів:

– Хочу вам сказати, молодий чоловіче, що ви видаєтесь мені дуже дивною, одіозною особистістю. Вибачте, не беріть це близько до серця, але ви – насправду одна з найбільш екстравагантних персон, яких мені доводилось зустрічати в цьому парку. Я приходжу сюди посидіти на цій лавочці ось уже двадцять вісім років, і, повірте, сьогоднішній день для мене особливий. Яка ваша професія, коли не секрет?

– Боюсь, сама назва професії секретна, але так загалом, я працюю на стику кількох дисциплін. Природничі науки, література, астрологія, альтернативна історія, теорія комунікацій, част-

ково прикладна конспірологія — це все мої спеціальності. Це міждисциплінарні студії.

— Конспірологія? — зацікавився професор. Нахилився до нього і тихо спитав: — Скажіть, то є таємний уряд, все-таки, чи немає?

— Пробачте, сер, це державна таємниця. Якщо я скажу вам правду, мені доведеться вас убити.

Старий розсміявся.

— Ви не хотіли б прийти до нас в університет, зустрітися зі студентами? Мені здається, з вашим південним акцентом ви могли б розказати їм чимало. У вас природжений дар оповідача, повірте, в чому-чому, а в цьому я щось розумію. У нас є курси майбутніх літераторів, мені здається, ви могли б їх дечому навчити.

— Боюсь, я не в силах розпоряджатися своїм часом тут, у Нью-Йорку, сер. Будь-якої хвилини мене можуть викликати у важливих справах.

— Кажете, міждисциплінарні студії?

— Так точно, сер.

— Якщо у вас раптом виникне бажання поділитися своїм досвідом на благо американської літератури, дзвоніть, — сказав йому старий і вручив візитівку. На візитці англійською практи-

тою¹ писало: «СЕМЮЕЛ БАРТЛЕБІ, проф. літ-ри». І контактні телефони.

— Дзвоніть, — професор Бартлебі склав газету і вони потисли руки. — Дзвоніть, молодий чоловіче. Нам треба співпрацювати. У вас талант. Я вже багато років у літературі, і повірте мені, щось про це знаю.

Сказавши це, викладач літератури пішов.

Асура усміхнувся. Сонце наближалося до того моменту, коли у парку зазвичай з'являлася Даша.

Він задумався над враженням, яке справляла його мова на оточуючих. Тут, на Землі, уже практично ніхто не говорив санскритом, хоча санскрит досі вважався загальноприйнятою мовою міжгалактичного спілкування. Всі інші мови, що були поширені на Землі, відносились нижньосвітовими вченими до груп діалектів, званих пракритами. Пракритами були характерні тим, що будувалися на основі окремих запозичених елементів санскриту. Приміром, так звана англійська мова у своїй будові несла всього три санскритських корені: «айн», «клім» і «шин», що їй дали назву цій пракриті — «енгліш». Асурі Махараджі це

¹ Пракрита (санскр.) — загальна назва для діалектів санскриту.

нагадувало дитячі ігри, де вони говорили «таємними мовами»: треба було додавати особливу приставку до кожного складу в мові, або користуватися складами тільки з якоюсь конкретною приголосною. Тільки Асура Махарадж втрачав пильність у цій грі з трьома коренями і починав додавати нові, з його рота виплигували слівця, які могли здатися і вірменськими, і перськими, і з мови суахілі.

Перші години перебування на планеті Земля його, кажучи відверто, потішили. Хоча тіло людини було значно ніжнішим і ламкішим за тіло нага, якась особлива радість була в тому, аби бути м'яким і незахищеним перед світом. Над головою простягалося високе вересневе небо, тіні перейшли за полудень і поступово витягувалися. Коли сонце стало хилитися в сторону мосту, де любила прогулюватися Даша, Асура Махарадж, на мить утративши пильність, наважився подумати, що, в цілому, бути в людському тілі непогано.

І тут він побачив їх.

Із самого ранку він насторожено розглядався навкруги, сподіваючись вгледіти діяльність Виконавчого комітету, але, не помітивши нікого,

почав звикатися з думкою, що Виконавчий комітет не може контролювати події скрізь, і що він не всемогутній. Загалом, з огляду на те, що нічого поганого з ним іще не сталося, Асура Махарадж дійшов висновку, що його запас негативних реакцій не такий уже й великий.

І тут він побачив, як це все відбувається. Події почали відбуватися швидко, як у кіно. Огрядний, ошатно вдягнутий негр ішов парковою алеєю, його пузо, обтягнуте білою сорочкою, коливалося зі сторони в сторону, в одній руці він ніс піджак, в іншій – портфель і газету, і цією ж рукою з портфелем витирав спітніле чоло.

Невідомо звідки на алею вискочило пару потворних чортів, із розпатланим волоссям, зі страшними іклами, зі списками в руках, і стали штрикати товстуна у груди, примовляючи противними голосами: «Ну ось, клятий грішнику, нарешті підеш до пекла! Дочекалися ми й на тебе!». Негр зупинився, тримаючись за серце, і намагався віддихатися. Здається, він їх не бачив. Чорти біснувалися і гарчали. Вони підперли чоловіка списками з усіх боків, так, що той не міг ступити й кроку. Чоловік, усе ще тримаючись за серце, поставив портфеля на землю і зігнувся

навпіл. У цей момент з'явилося ще двоє чортяк – голих, із заточеними зубами, чорних, як ворони, зі здібленим волоссям і потворними обличчями, з кігтями, гострими, наче леза. У руках один тримав аркан, інший – шнурок.

– От чорт, – сказав негр. Вуста його стали синіти. Той біс, що був із удавкою, накинув петлю негрові на шию і став душити. Товстун захрипів, повалився на землю, і біси заверещали з радості. Продавець хот-догів у фірмовому візочку Центрального парку з криками «Святий Боже!» кинувся допомагати чоловікові, але один із чортів спритно зробив йому підніжку, і хлопчина упав руками на землю. Якась дівчина в готичному костюмі з двома пуделями, що проходила повз, стала біля негра і взялась набирати номер на мобільному телефоні, але Асура Махарадж побачив, що то вже пізно: двоє чортяк видобули із серця товстуну його душу, зв'язали її по руках і ногах, і потягли у каналізаційний люк, з якого, вочевидь, і з'явилися.

– Заворожлива картинка, чи не так? – почув він раптом над вухом.

– Пане заступник судді!

— Він сам, власною персоною, — помічник верховного судді Раху вклонився. — І як почувається пан новоспечена людина?

— Дякую, не нарікаю. — Асура Махарадж насторожено розгледівся навколо, чи не підходять чорти з удавкою й по нього.

Помічник судді Раху всміхнувся, наче тріщина пробігла по сухій землі.

— Можете наразі не хвилюватися, по вас придуть ще не так скоро. — Помічник судді поправив окуляри, і зазирнув у свої папери. — Втім, не буду вам створювати зайвих очікувань, як то кажуть на Землі, буде все, як буде. Ви, наскільки я розумію, чекаєте на свою так звану принцесу? Ту, про яку ви так зворушливо розповіли на врученні «Золотого дракона»? Скажу вам, до речі, завдяки вашій витівці вечір вдався «на ура». Ви, мабуть, сподівалися зруйнувати свято і змусити найсвідоміших кинути слідом за вами? Скажу вам, що нічого особливого не сталося. Вас підмінив ваш колега по роботі, який, до речі, й порадив нам ознайомитися з літературою, яку ви читаєте на дозвіллі. На церемонію він уже прийшов, що називається, у всеозброєнні. Мені до вподоби така завбачливість.

Асура Махарадж промовчав.

Помічник судді побачив, що ніякої реакції не дочекається, і ще раз зазирнув у папери.

— Отже, стосовно вашої прекрасної діви, маю вам сказати неприємні новини. З усіх можливих дам цього Всесвіту ви вибрали найневдалішу. Можете ознайомитись із її гороскопом. Я приготував його спеціально для вас.

— Красно дякую, — Асура Махарадж склав руки на грудях.

— Ну, як хочете, — помічник судді байдуже викинув листок із гороскопом за плече. Зціпивши руки за спиною, помічник судді став проповзати довкола Асура Махараджа, ніби міркуючи вголос, хвіст його нетерпляче йшов дугами. — Непогана дівчина, загалом, але не для вас. Сильний Сатурн, зате Венера в екзилі. Для вас це буде ударом, пане Махарадж, і я прийшов сюди лише для того, аби попередити про це.

— Справді?

— Так. На вас чекає кошмар. Суцільний кошмар. Повірте, я прийшов спеціально, щоб сказати вам саме ці слова. Прийшов сказати їх із задоволенням, бо вчора ви попили моєї крові добряче. Однак, знаєте, коли я подивився на ваш

гороскоп, а потім на її, коли я зіставив їх... я зрозумів, що всі муки вчорашнього дня будуть винагороджені. Навіть із надлишком. Навіть, чесно вам скажу, мені вас трішки жаль. Все-таки, хоч ви й називаєте нас гадами, ще вчора ви були одним із нас, і мені завжди боляче за співвітчизника.

— Авжеж, — сказав Асура Махарадж. Він подивився на сонце.

— Так-так, перепрошую, вам уже час іти, — помічник судді перестав намотувати крути навколо нього. — Як тільки відчуете бажання поспілкуватися з колишніми співвітчизниками, гукайте, хтось із комітету завжди поруч. — Помічник судді недобре усміхнувся їй, танучи у повітрі, підняв руку на знак прощання.

Асура Махарадж дивився на місце, де щойно стояв помічник судді й міркував над значенням його появи. Що б це могло бути? Заздрість?! У грудях він почав відчувати неспокій і зрозумів, що пора поспішити.

Його почала охоплювати паніка. Він пропустив її! Згубив! Все втрачено, все пропало. Коли

ж раптом з'явилась вона — весна серед жінок, світанкова зоря в дівочому тілі.

Все уповільнилося для Асури, й в один момент він відчув, як життя його зібралось в точку — точку, де вони мають зустрітись.

Вона неспішно йшла, постукуючи по землі тростиною, й Асурі Махараджу здалось, ніби він потрапив у грандіозний театр тіней. Її силует контрастно відбився у нього на сітківці, а все інше спалахнуло сліпою пільмою. Її волосся, акуратно розчесане, куйовдив підвечірній легіт, її статуру прикрашало довге плаття з романтичними манжетами, так, наче вона зійшла з середньовічної гравюри. Погляд Асури Махараджа впивався у кожную деталь: в'язаний светр, достатньо теплий, аби захистити від вечірньої прохолоди, лискучі черевики на низькому каблуку. Мідь її волосся на світлі сонця, здавалось, медоточила, й Асура Махарадж не знав, як кинутися до неї, як зібрати увесь той солодоц, яким вона стікала — чи впасти, може, їй у ноги, чи цілувати сліди, де вона ступала, чи посипати голову порохом, який злетів із її лакованих черевичків?

Асура Махарадж переслідував її, не наважуючись наздогнати. Він тримався на добрій відста-

ні, так, аби жінка не відчула загрози для себе. У такому тандемі вони пройшли повз став, подолали в парі довгий міст через канал, вийшли до Бельведерського замку і знову занурились у жовто-гарячі кленові алеї. Здавалося, його супутниця знала про цей парк усе. Вона проходила так, наче бачила, біля якого краєвиду слід зупинитись і насолодитися трохи довше, знала, як галузяться паркові стежки. У Асури Махараджа склалося враження, буцім вона знає всіх перехожих, котрі тут гуляють. Окуляри на її обличчі приховували очі, але добре підкреслювали вилиці та брови. Асура трепетав від безпорадності.

Сонце почало хилитися до обрію, й Асура зрозумів, що Даша повертає на вихід. Біля виходу було багато людей, і на якийсь момент Асурі Махараджу здалось, що він загубив її, але ось знову її кремовий светр і чорні мережива манжет блимнули в натовпі, й Асура Махарадж, не роздумуючи, кинувся між людей. На світлофорі біля виходу з парку він підійшов до неї й, беручи під руку, промовив:

— Ви дозволите? Тут стільки людей, я переведу вас.

Вона навіть не здригнулась, ба навпаки – подалася назустріч його руці, ледь відчутно горнучись до нього.

Даша усміхнулася, не повертаючи голови, й відповіла:

– Так, будь ласка.

Натовп людей поспішно переходить дорогу. Зосереджені обличчя. Чорні, білі, з дітьми, собаками, з пакетами та візками. Асура Махарадж у паніці роззирається, але продовжує вести її. Даша усміхається. Блакитне небо, білі хмари, хмарочоси. Дзеркальні вітрини, юрмище людей, клаксони машин, випари каналізації, запах попкорну, смажених ковбасок, цукрової вати, горілої олії, сморід вихлопних газів упереміш із прохолодним запахом парку.

Перш, ніж вони переходять на інший берег залізної ріки автомобілів, Асура запитує у неї:

– Ви не відмовите мені, якщо я проведу вас до метро? Ви ж користуєтесь метрополітеном?

Даша усміхнулася.

– Ні, я не проти. Мені на Квінс.

А пройшовши ще пару кроків, вона спитала:

– Ви давно мене переслідуйте?

– Довше, ніж про це можна сказати в пристойному товаристві.

– Ви надто вихований, як на маніяка.

– Я не маніяк, мем. Повірте, мої наміри куди серйозніші.

– Даша. Мене звати Даша.

– Асура. Асура Махарадж.

Даша підвела брови.

– Ви індус?

– Я з Півдня, – стримано відповів він. – Обережно, сходинка.

– Ваш акцент мені видається знайомим. Надто твердий, як на англосакса, але м'якший, ніж у німців. Можливо, ви з Росії?

– Так уже повелося, мем, що мою батьківщину не позначають зараз на картах. На те є свої причини.

– Ваш народ потерпає?

– Кожен отримує те, на що заслуговує. Однак менше про мене, мем. Ваша особа мені видається значно більш цікавою і незвичайною. Повірте, у моїх намірах немає нічого зловмисного. Однак ця традиція відпускати жінок гуляти самих, тим паче, таких жінок, які потребують осо-

бливого захисту, – вона мене вражає чисто американською простодушністю.

Даша усміхнулася.

– Ми, американці, віримо у те, що Господь створив жінку рівною чоловікові, хоч це й суперечить духові Святого Писання. Але такі ми вже є.

– У вас є якийсь опікун? Впливовий заступник?

– Ні, я живу сама. Часом приходять моя тітка, допомагає мені у прибиранні.

– Вона готує вам їжу? Чекає до вечері?

– Ні, я звикла робити все сама. Вже якось навіть не знаю, як воно виходить. Людина до всього призвичаюється.

– Тоді ви не будете заперечувати, якщо я запрошу вас на вечерю?

– На вечерю? Ви дуже швидко встановлюєте контакти з людьми, вам цього не казали?

– У мене немає часу зволікати, мем. Це життя надто коротке, аби бути нерішучим.

– Ну... гаразд. Чомусь я схильна довіритись вам. Моє серце каже, що ви хороша людина.

— О ні, я ще той гад. Це все ваше світло. Воно робить чудеса. Чим ви займаєтесь? У вас є якась спеціальність?

Даша, всміхаючись тією ж чарівною усмішкою, дивилася прямо так, наче бачила шлях. Або наче уникала підвести погляд на Асуру Махараджа. Вони проминули вхід у метро, навіть не помітивши його, й Асура Махарадж повів її далі, вглиб вуличок Мангеттену, в сторону Хеллз Кітчен, де було доволі ресторацій на будь-який смак.

— Я читаю долі, — відповіла Даша. — Я розповідаю людям, що їх чекає в цьому житті. До мене приходять за порадою в складній ситуації. Мені достатньо взяти людину за руку, аби розказати їй те, що їй потрібно почути.

— Як цікаво. Вас навчив цього хтось, чи це дар від народження?

— Моя бабуса навчила мене. У неї теж був цей дар. До неї приходили люди, так само, як зараз до мене. Бувало, стояли чергою аж на вулицю.

— Ваша бабуса ворожила вам? Вона казала вам, що на вас чекає в цьому житті?

— Так, ворожила. — Даша усміхнулася такою ніжною усмішкою, неначе над немовлям, що за-

снуло, припідняв хтось край серпанку і зразу ж опустив, щоб не турбувати. — Бабуся казала, що все буде добре.

На Мангеттен опускалися сутінки, і стали запалюватися вітрини. Замерехтіли лампи, заблищав неон, вулиці пламеніли пекельними вогнями. Асура Махарадж, обережно ведучи Дашу під руку, вивчав вивіски, прицінюючись, куди можна було б зайти для вечірньої перекуски і серйозної розмови.

— Як ви ставитесь до ньоччі? Або до тарта-релле? Що ви скажете про лазанью із кедровими горіхами?

— Сьогодні вибір за паном, — озвалась Даша.

Асура Махарадж прискіпливо перебирав вивіски ресторанів, вибираючи між тайською та китайською кухнями, поперемінно натрапляючи то на сімейну піцу, то на традиційний стейк-хауз. Відмовившись від ідеї зайти в індійський ресторан, пройшовши повз марокканську кухню, він зрозумів, що ніколи не знайде тут чогось такого, що могло б передати розкіш та настрої нижніх світів.

Раптом він почув звуки знайомої мови. То був запис, скоріш за все, перепис із вінілової платівки: «Адонаї Елохім Ель Шаддай» – ніжно, трохи надтріснуто, співав старий чоловічий голос. На цій пракриті говорили південні землі. То була мова одного блукаючого народу, що добре знався на чарах.

– Ви любите бувати в «Анка Мозес»? – спитав він, побачивши вивіску на англійській та на івриті. Йому хотілось поділитися з нею якимись смаколиками, які б бодай віддалено нагадували кухню його (тепер колишнього) дому. Асура Махарадж вагався, чи зайти до «Дядька Мозеса» на рибний кашрут, чи знайти якихось поступливих корейців, котрі могли б приготувати з-під поли трохи хе з собачатини.

Ні перший, ні другий заклад не влаштовували його. Коли він дивився, яким ніжним персиковим світлом сяє її обличчя у сутінках, він не міг думати ані про рибний кашрут, ані про хе з собачатини. Це залишилось десь там, у тропічних джунглях Патали, у переповнених звивистими офіціантками нічних садах-ресторанах, де чути крики екзотичних птахів; тепер це належало минулому так само, як належали минулому Мелісса,

Датура, Беладонна, Асторія, Гліцинія, Юдіф із Навруза, Естер, Хорезма, Сяо, Юмі, Юкіко, Кейко, Аг'яні, Сурендра, Тамасіка, Шошопан-шоко із Міктлантекуті й усі ті чарівні безіменні храмові танцівниці, котрі залишили на його серці стільки шрамів, наче вони в своєму танці розмахували не опахами з павичевого пір'я, а кинджалами з брунейської сталі.

Чим довше вони спілкувалися з Дашею, тим більше у груди вливалось світло, і висвітлювало одну за одною картини його минулого. Час від часу його зіниці посеред розмови розчахувалися більше: раптовий спогад, наче гостра скалка, пронизував його серце.

Серце... Асура Махарадж подумав, що це чи не єдине місце, куди йому не доводилось заглядати впродовж свого короткого, але бурхливого життя науковця та життєлюбця. Він привідкрив завісу над тим, що причаїлося всередині грудей, і одразу ж закрив. Йому було лячно заглядати туди, хоча розумів, що тепер уже дороги назад немає.

– «Дядько Мозес»? Вперше чую цю назву.

– Я думаю, потрібно бути рішучим, без огляду на результати, – сказав Асура Махарадж і, до-

вірившись невідомому почуттю, повів її всередину.

Асура Махарадж замовив собі рибу й сирник.

– Що взяти вам? Може, цимес із поливою? Чи тушковані овочі на вечір? Або, може, хочете тістечко на пісочному тісті?

– Я скуштую того, що залишите ви, якщо ви не проти, – озвалась Даша. – Попросіть для мене води.

У «Дядька Мозеса» було світло і тепло, тихо грала музика. Асура Махарадж огледівся. Вони сиділи на терасі на другому поверсі. Внизу жваво сновигали офіціанти, дзвіночок на дверях раз-по-раз давав знати про те, що в дядька Мозеса вечорами порожньо не буває. Жовті стіни були обвішані чорно-білими фотографіями, вочевидь, зі знаменними подіями тої славної родини, що тримала ресторан.

Асура Махарадж роззирнувся – на терасі сиділи звичайні американці, до яких він уже встиг при звичаїтися. Даша, склавши руки на столі, дивилася перед собою. Чорне мереживо її рукавів розпласталось білою скатертиною. Від неї ли-

нуло вмиротворення, котре, наче небесна солодош, пахло пряженням молоком і світилося небаченим світлом.

— Міс Дашо, я не хотів би випробовувати ваше терпіння і турбувати ваш розум очікуванням. Тому розповім вам причину своєї, такої несподіваної появи у вашому житті. Ви — жінка моєї мрії. Коли я вас вперше побачив, я зрозумів, що хочу змінити все своє життя, а потім — весь світ. Я не знаю більшої сили, ніж та, яку я відчуваю, коли дивлюся на вас. Одна лиш думка про те, що ви є, освітлює найтемніші закутки мого серця світлом любові. Мені не хочеться згадувати про своє минуле, не хочеться думати про майбутнє, коли я згадую, що є ви. Бо минуле — омана, а майбутнє — фальш, і вас немає ні там, ні там. Я не владний над тим, скільки часу я ще зможу бути на цих землях, але, клянусь, я буду служити вам поводирем і опорою доти, доки буду живий. Станьте моєю дружиною і матір'ю моїх дітей, о достойна. Відкиньте всі сумніви, ступіть зі мною на човен сімейного життя і нічого не бійтесь. Я захищу вас.

Даша слухала це все, й усмішка її ставала дедалі м'якшою, ніжнішою, солодшою, як солод-

шає молоко, коли його спряжують на слабкому вогні.

Вона скинула окуляри, склала їх і поклала перед собою. Коли Асура Махарадж побачив її невидючі очі, заволочені блакиттю сліпоти, йому захотілося плакати від любові, що переливалась через край серця.

— Ваші слова йдуть із серця, я це відчуваю, — сказала вона. — Скажіть мені, звідки ви взяли, Асуро Махарадж?

— Міс Дашо, я хотів би казати вам тільки правду, але, повірте, моя правда важка.

— Я звикла до потрясінь. Не жалійте мене, будь ласка.

— У вас стільки достоїнства, міс Дашо, що в мене ні на секунду не виникло жалю до вас. Що ж, коли ви хочете знати правду, — ось вона. Я не народжувався від жінки, як народжуються інші люди на Землі, й до сьогоднішнього дня не жив тут. Я прийшов сюди виключно заради вас. Всесвіт значно ширший, ніж вважає більшість людей. Він густонаселений. Життя є скрізь — у вулканах, в океанських глибинах, на Сонці, на Місяці, на Плутоні, навіть там, де, могло б здатися, панує порожнеча. Форм життя надзвичайно ба-

гато, міс. Є розумні форми життя, як от люди, є менш розумні, як наприклад, тварини. Є цивілізації, які у своєму розвитку залишили всі інші розумні форми життя далеко позаду. Я прийшов з одного із таких світів. У нас ця співдружність високорозвинутих націй називається підземними райськими планетами. І хоча наша культура набагато випереджує і земну, й будь-яку іншу культуру, в силу упередженості місце, звідки я походжу, на Землі традиційно називають пеклом.

Даша схилила голову.

— Я так і знала. Казала мені бабця, що прийде по мене чорт свататись...

— Ні, ні, я не чорт. Чорти — це брудноробочі, це пролетаріат. Я був вихований у порядній родині з хорошими традиціями. Мій батько був відомим астрологом і математиком, а мати добре зналася на медицині. Я отримав освіту в найкращих викладачів свого часу, і донедавна, власне, до вчорашньої ночі, у мене була солідна посада в науково-дослідному інституті. І моїм найбільшим відкриттям як науковця стали ви, міс.

Даша вислухала його слова мовчки, її сліпі очі наче намацували його в блакитній темряві і не могли знайти.

— Я відчуваю на собі ваш погляд. Ви не відводите від мене очей... Можна, я потримаю вас за руку?

Асура Махарадж поклав свою руку на стіл біля неї. Даша обережно взяла її у свої долоні, й лице її скривилося від болю, наче їй в серце встромилось тисячу ножів. Вона одразу ж спробувала приховати це, але чергова порція муки відобразилася їй на обличчі. Переборюючи страждання, Даша спробувала посміхнутися, й Асура Махарадж побачив найжахливішу картину у своєму житті: як леза агонії нарізають її усмішку на дрібні шматочки.

— Вам боляче, відпустіть.

— Ні, зачекайте, я вже звикаю, — по її тілу прокотилася хвиля тремтіння, і з її уст зірвалося зітхання болю. — Ви...

Даша важко втягнула повітря і відпустила його руку.

— Ви хороша людина, Асуро Махарадж.

Офіціант приніс рибу. Даші налили воду в келих, Асура вибрав легке біле вино. Даша одягла окуляри.

Порція була величезною. Йому принесли кілограмового атлантичного окуня з вираченим

оком, прикрашеного шматками лимона, маслом та ягодами журавлини. Асура Махарадж їв мовчки. Після того, що відбулося, слова були зайвими, і Махарадж не хотів розбивати ту делікатну тишу, яка виникла між ними.

Коли він відчув, що наївся, пересунув тарелю з рибою Даші. Та знайшла руками тарілку, знайшла в тарілці залишки його трапези і стала обережно відламувати шматки м'яса. Щось у її рухах приворожило Махараджа і він, поїдаючи сирник, дивився, як Даша кладе в рот кавальці риби. Жуючи сирник, він побачив, як починає кривитися обличчя Даші, і з-під її окулярів починають литися сльози. Вона почала тремтіти від плачу. У риданнях вона стала розмахувати руками, окуляри злетіли з неї. Врешті, Асура зрозумів, що за картина розгортається перед ним – на той час Даша вже билася у конвульсіях, упавши з крісла, і її ноги неприродно вивернулися на бік.

Він кинувся до неї. Довкола почувся брязкіт приборів, що клалися на тарілки. Люди відклали свої виделки і ножі й підводилися з крісел, аби побачити, що відбувається.

– Лікаря! – крикнув Асура Махарадж і упав на коліна біля її голови. Даша заковувала очі, з яких потоками лилися сльози і з хрипом втягувала повітря, так, наче вона задихалася. Він поклав її голову собі на коліна, а свою долоню – їй на чоло. Це викликало черговий напад задухи у Даші, і вона задихала ще частіше. Асура забрав руки і побачив, що Даші стало легше.

Біля Асури на коліна присів молодий чоловік.

– Я медик, – сказав він. – Дозвольте мені. Вона приймає інсулін?

– Ні, – сказав Асура Махарадж.

Молодий чоловік розціпив верхні гудзики на її блузці. Шия у Даші розпухла і вкрилась жовтими плямами, наче її душили.

– Схоже на алергічну реакцію. Швидка уже їде.

Молодий чоловік видобув із кишені мініатюрний ліхтарик і став світити ним Даші в очі.

– Вона незряча, – сказав Асура Махарадж.

– Ви давно знайомі?

– Ні. Сьогодні познайомились.

– Це її сумочка? Подивіться, можливо, вона приймає якісь особливі медикаменти.

Асура Махарадж заглянув всередину сумочки, і на нього війнуло запахом Даші. У сумочці були мереживні рукавички, такі ж чорні, як і її блузка, ключі, гаманець, якесь пластикове посвідчення...

На терасу вже підіймалося двоє лікарів. Вони стали швидко перемовлятися між собою, час від часу запитуючи щось у молодого чоловіка. Асура Махарадж дивився на все це, мов крізь туман. Він став роззиратися навкруги, шукаючи знайомих постатей. Вони були тут, ці душогуби, душители й убивці, але щось заважало йому бачити їх.

— ...поїхати з нами?

— Прошу?

— Ви родич? Опікун? — запитував один із лікарів, низький і розкосий, у зеленому одязі працівників швидкої.

— Я її наречений.

— Давай, наречений, поїхали з нами, — сказав другий, дужий негр, що був тут за медбрата. — Прокапаємо твою принцесу, і буде як новенька.

Принесли носилки, Дашу переклали на них і понесли до каретки швидкої допомоги.

Асура Махарадж взяв її сумочку, светр, тростину, підібрав із підлоги окуляри. Він накинув на себе куртку і підійшов до швейцара.

— Розрахуетесь, сер? Готівкою чи карткою?

Асура Махарадж нахилився до швейцара і шепнув йому декілька слів. Той, розгубившись, кивнув головою, й Асура Махарадж акуратно причинив за собою двері.

Усе було йому нове — і їхати в машині швидко, і розглядати дужого санітара-негра, й визирати з вікна на нічне місто. Даша сумирно лежала під крапельницею. Як тільки їй зробили укол антигістамінного препарату, вона тут же прийшла до тями, чим несамовито втішила Махараджа.

— Завезіть мене додому, — попрохала вона ще у машині.

— Ми мусимо доставити вас у лікарню, мем, — сказав водій. — Вас мусять обстежити.

— Зовсім ні, це все риба, я знала, що у мене може бути реакція. — Даша наполягала. Вона стала витягувати з себе трубочки крапельниці.

Водій вимкнув мигалки і зупинився на повороті.

— Ваша сумочка, мем, — поштиво схиливши голову, подав їй речі негрило-медбрат.

— Дама не бачить, — елегантно вклонившись, Асура Махарадж взяв її речі, і підтримуючи Дашу під руку, допоміг їй вийти з машини.

За хвилину вони вже піймали таксі.

— Нам на Бруклін, — сказала вона водієві.

Що тут сказати ще про це місто, де кошмар і блаженство зустрічаються так часто, що починають сприйматися як рівноправні члени суспільства? Що сказати про цих повій і обкурених тін-ейджерів, про хіп-хоп перед вітринами магазинів, про супермаркети з музичними дисками і кінотеатри з назвами родом із 40-х: Eagle, Loew's Kings Theatre, Lafayette — від них віяло тими часами, коли Асура Махарадж стажувався як молодий науковий співробітник у столичній Королівській академії наук. Асура навіть не уявляв, що прикипить до цих місць так сильно. І вже не було зрозуміло, чи то він полюбив їх, бо зустрів тут Дашу, чи то вони самі по собі запеклися йому в серці тьмяним накипом пристрасті, а Даша — то тільки срібна ложечка до цього бісівського котла. Асура Махарадж задоволено вмощувався на сидінні в таксі й відчував, що ніч кличе його.

Дивовижно, як швидко можна призвичаїтися до найрадикальнішої зміни місця, часу й обставин! Уперед, Махарадж, вперед! – співало щось у ньому. Ти зможеш! Ти зможеш! Ти зможеш!

Таксі зупинилося біля старого вікторіанського дому.

– Я проведу вас. До дверей, – уточнив Асура Махарадж. – Якщо ви не проти. Я мушу пересвідчитись, що ви не впадете.

Весь той час, поки вони їхали у таксі, вони мовчали. Кожне було зайняте своїми думками, й Асура Махарадж вважав за делікатніше, якщо він зайвий раз не турбуватиме Дашу. Сидячи біля водія, він дивився на неї у дзеркальце, милуючись овалом обличчя і загадковим, схожим на мазок фарбою, контуром її губ. Барви вогнів, червоні, зелені, помаранчеві, лягали їй на обличчя, надаючи його виразу щораз нового змісту. Асура Махарадж був щасливий, як ніколи.

– До дверей, – підтвердила вона, й Асура Махарадж, розплатившись із водієм трансцендентною вібрацією мантри «ІПРІМ», допоміг їй вийти з авто.

– Ви завжди так розраховуєтесь? – спитала Даша.

– Вибачте, у мене ще немає місцевої готівки. Мені здається, смак райських планет, вкладений у цьому звукові, цінніший за жмені паперу, які у вас тут в ходу.

– Цей пан зі мною, – сказала Даша сонному консьержу. – Він зараз буде повертатися, Мішель, допоможете йому відчинити двері?

– Так, так, мем, вибачте, вже так пізно, я трохи заснав, – поправляючи окуляри, проговорив консьерж, старий вусатий чоловік, висохлий, мов струк гороху.

На п'ятому поверсі, стоячи на хіднику, що підводив до її помешкання, Асура Махарадж спостерігав, як Даша відпускає ключі у своїй сумочці і думав, що цей день – найпрекрасніший день у його житті. Він відчував, що Даша мала деяку непевність перед ним, то було природньо – адже вони щойно познайомились, хоч і мали вже нагоду пізнати одне одного за розмовою, за їжею, і в каретці швидкої допомоги.

– Міс Дашо, хоч ви й не дали відповіді на моє найсокровенніше запитання, я мушу сказати, що як науковець і як жива істота я отримав колосальну сатисфакцію. Мабуть, стан, в якому я зараз перебуваю, і називають екстазом. Та строга

логічність подій, що виникли на шляху до вас, і, разом із тим, незбагненна краса кожної миті спілкування з вами підводять мене до нових, ще не бачених обріїв розуміння себе і світу. Мій інтелект святкує шлюб науки й духу, і це змушує мене вважати вас найпрекраснішою істотою в цілому Всесвіті. Пробачте, будь ласка, якщо рибний кашрут виявився не найкращою стравою для початку знайомства. Я покладаюсь на вашу милість і сподіваюсь, що це не стане перешкодою для нашої наступної зустрічі. Чи можу я розраховувати на побачення з вами завтра?

Даша опустила голову. Асура Махарадж зачаровано спостерігав, як її каштанове волосся каскадами спадає на складки одягу, і як рівно, як гладенько воно розсипається по плечах.

— Вибачте... вибачте, що не можу запросити вас до себе. Вам, мабуть, ніде заночувати...

— О, будь ласка, не турбуйтеся. Сон — це останнє, що я потребую зараз.

— Дякую, що допомогли мені. І дякую вам за сьогоднішній день... — Даша говорила це з паузами, наче підбирала слова. Якось дивна смиренність прозвучала в її голосі. — Щодо завтра... Приходьте завтра на сніданок. Скажете Мішелю,

що ви у 54-ту, до Дарії Стефанівської. Восьма година ранку вас влаштує?

— Якнайбільше! Якнайбільше! — вихопилось у нього. Асура стримався і наказав собі поводитися більш делікатно. — Доброї вам ночі.

— І вам надобраніч, Асуро Махарадж. — Даша вклонила перед ним голову і причинила двері.

Екстаз. Це була пікова точка цього вечора, цієї ночі, всього його життя. Асура Махарадж боявся відпустити себе, аби не кинутись зараз бігти по коридору. Треба вийти на вулицю. Там прохолодно. Темрява і ніч освіжать його. Ф'юх. Він утер піт із чола.

Несамовито.

Направду, відбувалося щось несамовите.

Асура Махарадж відчував: ніч кличе його. Безстрашний і веселий, наспівуючи «Адонаї, Елохім, Ель Шаддай», він прямував уперед. Нічні ліхтарі, що підсвічували старі голландські стіни бруклінських загорож, були йому супутниками по найбезлюдніших закутках району. Врешті, вийшовши в ожвавлені квартали, заповнені китайськими ресторанчиками та магазинами з ме-

діапродукцією, Асура Махарадж спіймав таксі й сказав водієві:

— На оглядовий майданчик.

— Сер, — озвався водій з бандитською пикою і нетиповим для американців твердим акцентом, — зараз уже давно за північ. Усі оглядові майданчики зачинено.

— Тоді на міст.

— На Бруклінський міст?

— Так, на Бруклінський міст. ШРІМ!

І таксі, стираючи скати і здіймаючи пил, рвонуло вперед.

У таксі, розглядаючись, він помітив підсвічений годинник. Була вже друга ночі. На Паталі, на відміну від Землі, час не відчувався так загрозливо. Підземні небеса захищали жителів нижніх світів від чергування дня й ночі, чим давали можливість насолоджуватися розкішно практично цілодобово. Той самий ефект колеги Асури Махараджа потім випробували на Землі, тут, у Лас-Вегасі, зробивши затемнені вікна у казино. Як і слід було очікувати, психологічний ефект був карколомним. Асура Махарадж задумався,

яке могло бути призначення у такого гострого вираження ходу часу. Казали, людське життя надзвичайно коротке – не порівняти з життям нагів. Можливо, була якась природня синергія у тому, щоб відчувати плин часу, знаючи, що його мало? Адже ті миті спілкування з Дашею – вони сяяли коштовно якраз тому, що були такі рідкісні. У чому ж тоді цінність людської форми?

На це запитання відповіді він ще не мав, але ентузіазм, який підіймався у ньому з приближенням світанку, свідчив: скоро, скоро він усе дізнається.

– Зупиніть тут, – сказав він посеред мосту.

– Але ж, сер, тут проїжджа частина! Звідси вас не забере жодне авто!

– То нічого, я повертатимусь у місто пішки. Сьогодні я повний сил! – відповів він. І то була правда. Легкий хміль від вина давно вже розвіявся, й Асура Махарадж із насолодою ковтнув нічного повітря. Поривчастий вітер доносив запахи океану.

– Сер, ви впевнені? – перепитав водій.

– Безумовно. ШРІМ!

– Як скажете, сер, – збайдужіло відповів йому водій і, давши газу, залишив його самого.

Чудово. Він і ніч.

Над Брукліном підіймався місяць.

Хороше місце, щоб трохи провітритись і як слід подумати. Його чуття дещо втихомирились, і в Асурі пробудився його інтелект науковця й філософа.

Своє наукове відкриття він зробив, як то трапилося з мільйонами інших великих відкриттів, випадково. На той час він був молодшим науковим співробітником відділу маніпуляцій і фальсифікації їх науково-дослідного інституту. Ішов 5106-й рік (за літочисленням нижніх світів) так званої холодної війни між верхніми та нижніми планетними системами. Відколи Земля була оголошена нейтральною смугою, всі відомості про військову присутність демонічних і напівбожественних сил на Землі було засекречено. Відкриті конфлікти, з численними жертвами і масовим кровопролиттям, було припинено. Жінки та діти зітхнули з полегшенням, а чоловіків

було демобілізовано. Для Патали наступив період затишшя.

Однак у палацах Бгогаваті, столиці Патали, продовжувала кипіти бурхлива діяльність. Його Світлість Васука Третій видав наказ про створення таємної комісії з питань гуманітарної політики на планетах середнього рівня, і найкрупніші науково-дослідні інститути виділили кращих співробітників для вирішення надскладних задач дистанційного керування Землею. Позаяк Його Світлість належали до прогресивних конструктивістів, вони відкидали традиційні цінності старої школи з їх вченням про досконалу премудрість: про те, що немає ні знання, ні незнання, ні страждання, ні відсутності страждань. Їх Світлість життєрадісно стверджували, що всі ці речі існують, і серед них найдостойнішими були (не рахуючи економіки, яка це все забезпечувала): хороша їжа, красиві жінки і добре вино. Відтак, сповнені ентузіазму верхні палати лордів, тепер заповнені молодими нагами, підтримали політику експансії на середні планети і розвінчання невігластва, що було насаджено там напівбогами. Однак, з огляду на пакт про ненапад і збереження міжпланетної таємниці, суперництво за Зем-

лю перейшло в іншу площину. Замість булав, стріл, брахмастр¹ і віман у рух пішли пропаганда, дезінформація та фальсифікація історії. Безумовно там, на верхніх планетах, не знайшлося достойних мудреців, спроможних оцінити велич і обширність всього їх замислу. Тим не менше, гуманітарна політика виявилась значно ефективною зброєю, і присутність напівбогів було поступово витіснено в найвіддаленіші, найглухіші закутки планети.

Місію з впровадження гуманітарної політики було покладено на провідні наукові осередки Патали. Маючи єдиний координаційний центр у столиці Патали, у Бгогаваті, інститути розподілили між собою робочі сегменти, зайнявшись поступовою і планомірною підготовкою землян до переходу в еру нових цінностей.

Асура Махарадж, молодий науковий співробітник престижного Інституту гуманітарних досліджень та випробувань, що функціонував при Королівській академії наук, працював при кафедрі соціальних маніпуляцій на факультеті первинної фальсифікації. Робота пасувала його на-

¹ Брахмастра (санскр.) – різновид атомної зброї.

турі. Із його математичним складом розуму, з обширними знаннями в астрології, медицині, психології та соціології він був цінним кадром, і його становище зобов'язувало до чималої відповідальності. Окрім того, на ньому також висіла часткова зайнятість у проекті «Жнива». Відносини на кафедрі були, як скрізь, не без підлоти – та ж сама конкуренція і підлабузництво, ті самі війни і пропаганда, що й усюди. Асура Махарадж зрозумів, що йому, як молодому і перспективному, потрібно вкладатися у науку, і, відкинувши симпатії та антипатії, він повністю віддався своїй справі.

Задачі, що стояли перед ним та його колегами, були непростими. За часи присутності напівбогів земляни сильно потерпали від неуттва і сліпої віри, яку ті насаджували вогнем і мечем скрізь, куди лиш долітали їхні вимани. Асура Махарадж бачив, скільки шкоди завдавала така міфологізація дійсності, як обмежено і вузько мислили заражені небесною філософією люди, в якому безпросвітному нидінні та плазуванні перед силами природи спливало їхнє життя. Бажання дати цим нужденним блага цивілізації було цілком природне і ненадумане. Щоправда, з

огляду на Пакт про нейтральність, згідно з яким усі згадки про напівбогів і демонів були усунуті з повсякденного життя людей, робити це напрямую не було змоги. Відтак, доводилось застосовувати деякі хитрощі, зокрема, підтасовувати історичні факти, фальсифікувати документи епохи, організовувати невинні «випадковості» для корекції ходу подій і так далі. Фронт робіт був надзвичайно широким, а сама матерія історії, з якої він складався — надивовижу делікатною. Безумовно, нитками цього полотна, що спільними силами ткали вони, напівбоги та самі земляни, були й особливості ментальності трьох світів, і культура, і технології — над кожним із цих керунків працювали інститути й інститути, сотні кафедр, тисячі найкращих умів по всіх нижніх світах. Всі вони проектували, тестували запропоновані зміни в польових умовах, після чого передавали затверджені проекти модифікації земної історії у виконавчий комітет, де проект знову дробився на сотні, тисячі під- і підпідзадач так, що всіх, залучених у цей складний процес налагодження міжцивілізаційної дружби, не злічити, бо ім'я їм — легіон.

При такому масштабі робіт задачі, що лежали на його кафедрі, були, звичайно, простішими. Тим не менше, тема була якнайбільш передовою – дослідження чинників формування мотивації на планетах середнього рівня. Що казати, вони були авангардом наукових досліджень свого часу. На них молились, від них чекали сенсацій. Адже, окрім культурної місії, з якою вони здійснювали експансію на землю, була ще одна причина – видовище. Вся Патала стежила за змінами на Землі, як за фабулою захоплюючого роману. Це був он-лайн детектив, і зірки цього серіалу щедро винагороджувались.

Асура Махарадж був далеким від цього ажіотажу. Спілкування з публікою, яка вимагала пікантних подробиць, його дратувало. Він був науковцем, і волів проводити час у себе в кабінеті, ніж ходити на світські прийоми і розповідати про нові відомості зі світу людей. Він із дитинства був зачарований романтикою професії астролога, адже, як і кожен син, хотів бути схожим на батька. Йому здавалось, немає нічого цікавішого, ніж вивчати у телескоп небесні світила, аналізувати їх положення і прогнозувати можливі впливи. Сталось, одначе, так, що телескоп

йому замінив інший прилад, відомий серед науковців нижніх світів як акшаянтра, що дослівно означало «механічне око», а на пракриті Айн Клім Шин могло б звучати як «соціоскоп», або ж емоційний спектрограф. Силою особливих схем-янтр і коштовного каміння прилад дозволяв спостерігати за будь-якою живою істотою на всіх середніх світах, хоч де б вона знаходилась.

За іронією долі, робота, якою випало йому займатись в Інституті, справді нагадувала роботу астронома. За допомогою *акшаянтри* він вивчав земне суспільство, як початківець-астроном вивчає зоряне небо. Дивно, що до нього нікому на думку не спадало проявити інтерес до людей саме з людської точки зору. Мабуть, то й був його перший крок до відкриття. Отож, він занотував результати своїх спостережень у щоденник, класифікуючи людські групи й об'єднання, як астроном класифікує зоряні скупчення і туманності. Серед зафіксованих ним констеляцій були великі нації, схожі на галактики, і невеликі етнічні групи, які чи то відкололись у результаті розпаду старих світил, чи були якоюсь аналогією до скупчення міжзоряного пилу; він фіксував великі особистості, котрі, подібно до сонць, при-

тягували до себе сотні й тисячі людей, і великих негідників, які, наче комети, час від часу спалахували на небокраї, аби посіяти паніку й хаос. Йому траплялись і коричневі карлики, готові от-от погаснути з останнім викидом світла, і блакитні гіганти, які обіцяли змінити життя мільйонів людей на покоління й покоління. Були і свої аномалії – щось на кшталт чорних дір, невидимі оку, зате зрозумілі розуму ідеї, які змушували обертатися навколо себе десятки й сотні тисяч менших світів впродовж багатьох епох.

І так само, як астрономи складають собі уявлення про походження космосу та його динаміку за видами світіння, що реєструється від зір, так і Асура Махараджа, опираючись на випромінення людських емоцій, аналізував якісний та кількісний склад об'єкта. Він сухо маркував їх у щоденнику – санскритською літерою та цифрою: A420, K11A 555, D11A2323 і так далі. Вивчаючи в емоційному спектрографі випромінення великих і малих людських колективів, він поступово приходив до висновку, що основним рушієм людського суспільства є почуття власності та відособленості. Саме це переживання домінувало у спектральній карті людських емоцій. Із них

уже формувалися емоції гніву, жадібності, азарту, а затим і гордоців та заздрості. Почуття відокремленості ж видавалося фундаментальним переживанням людини. Це спостереження було вартим доброї доповіді в Королівському науковому клубі, однак Асура Махарадж із гучними заявами не поспішав. Він вирішив детальніше обстежити всі можливі варіанти прояву людей, аби упевнитись у первинності цих емоцій. Адаже в подальшому на основі його висновків будуть вибудовані надскладні проекти, варті мільярдів і мільярдів золотих.

Як виявилось, наукова інтуїція не підвела його. Випадково натрапивши на ряд стресових ситуацій в общинах пакистанських імігрантів у Нью-Джерсі, США, він побачив аномальне випромінення у фіолетовій частині спектру. В умовах загрози для життя раптом переставали діяти вивірені статистикою закономірності. Замість того, аби перед обличчям смерті посилювати конкуренцію і боротьбу за життя, люди демонстрували підтримку та взаємодопомогу. Асура Махарадж вирішив перевірити, чи ця аномалія властива тільки даній етнічній групі, і з подивом відкрив, що в тій чи іншій мірі фіолетовий

край спектрографа починає реєструвати активність кожного разу й для кожної з відомих об'єктів.

Оце було вже справді сенсаційно. Схвильований, він вирішив поділитися своїми спостереженнями зі старшим науковим керівником. Однак його ентузіазм залишився нерозділеним. Той вичитав Асуру Махараджа за безцільне гаяння часу, а нетипові результати спектрографії списав на дефект приладу.

Тим не менше, Асура Махарадж вирішив продовжити свої дослідження, тепер уже потай від кафедри і свого керівника. У царині людських емоцій він був, по правді, першопроходцем. До нього ніхто не вважав людські почуття вартими бодай якоїсь уваги. Серед нагів побутовала думка, що емоції є результатом поганого травлення, і тяжіли до того, аби відносити цей вид переживань або до чуттів, показавши, що це – один із примітивних способів насолоди, або ж до розуму, довівши, що то – тимчасові затьмарення інтелекту. Так, загалом, серед науковців Патали надійно укріпилася думка, що емоції є різновидом психічних розладів, і у здорової особистості їх бути не повинно.

І все-таки... Перегорнувши наукові вісники за останні півстоліття, Асура Махарадж побачив, що серйозно даним питанням ніхто не займався. Це тільки розпалило його інтерес до людського виду, й Асура Махарадж зайнявся самостійним дослідженням.

Не знаходячи відповіді у традиційних джерелах знань, зневірившись у спроможності самотужки розібратись у причинах особливого у всіх значеннях становища людини, він сягнув по не зовсім авторитетні для серйозного вченого книги. Під виглядом туристичних мандрівок він відвідав декілька скрайніх регіонів Патали, де контроль Виконавчого комітету був не таким сильним. Ці райони славилися хорошою контрабандою з верхніх світів. Задешево він викупив у якогось старого пігмея скриню зі старовинними трактатами, серед яких були писання не тільки нагів, але й людей та богів. І, як то зазвичай буває, відповідь прийшла зовсім не з тієї сторони, з якої очікувалась. Натрапивши на повсюдні згадки про Абсолют як певну граничну, довершену, вичерпну відповідь, сказати б, Істину, він загорівся новою ідеєю: а що, як спробувати віднайти вираження Абсолюту серед людей? Адже Аб-

солют має, згідно власного ж визначення, своє вираження в усьому — отже, він має знаходитись і серед людей.

Із точки зору традиційної науки це була повна ересь, за яку його могли просто відсторонити від роботи. На нижніх світах поняття абсолюту воліли розглядати як скрайнє вираження відносності. Асуру Махараджа збентежила прямо протилежна думка. А що, як Абсолют має, окрім абсолютно відносного, також і абсолютно конкретний вимір?

І хоча ця ідея пахла зле — пахла пропагандою, фанатизмом, пахла невіглаством напівбогів, пахла відстороненням від проекту і навіть звільненням — він кинув усе і серед ночі, зірвавшись із ліжка, кинувся у лабораторію перевірити свої припущення на практиці.

Йому не потрібно було навіть довго настроювати *акшаянтру*. Він виставив заведве десяту частину показників у максимальне положення, коли пристрій вивів на екран зображення Даші.

— Мій Боже, — вирвалось у нього, і руки його опустились, а рот його відкрився. Асура Махарадж зрозумів, що він приїхав, приплив, дістався свого кінцевого пункту призначення.

Вона сяяла наче сонце, наче шоста Веда, наче забутий лебідь.

Вона була трояндою на світанку і світанком після ночі душі.

Вона була весною і першим теплом, смаком води і первісним запахом землі.

Асура Махарадж в одну мить відчув у серці щось таке, для чого він не знав іще слів, і, разом із тим, фрази з писань, що він викупив у старого пігмея, підказали йому, що він закохався.

Розум його торкнувся серця, а вуста самі розповзлися в нове, ще не знайоме йому відчуття посмішки.

Коли Асура Махарадж зрозумів, що відбулося, він схопився за голову, потім задер руки до неба і закричав на всю лабораторію:

– Еврика! Еврика! Я закохався! Я закохався!!!

Асура Махарадж, перехилиючись через перила мосту і ледь не падаючи донизу, радісно посміхався, пригадуючи ці моменти. Тепер усмішка не сходила з його обличчя – і йому не треба було нічого робити для цього. Це було особливістю людського тіла – воно було кращим провід-

ником для почуття, що загорілося в його серці тієї пам'ятної ночі.

Асура Махарадж перевів погляд на повний місяць, що вже високо піднявся над Мангеттеном. Глупа ніч стояла над землею.

— Так, так, так, — почув він раптом знайомий голос. Асура Махарадж розвернувся на звук і побачив чоловіка, що поволі приближався до нього по пішохідній доріжці. Чоловік був одягнутий у світлий плащ, сяючий у світлі місяця білий шалик і капелюх. Незважаючи на зморшкувате обличчя, трохи схоже на морду ящірки, Асурі Махараджеві не потрібно було довго думати, аби вгадати, хто приховав себе під цією личиною.

— Помічник верховного судді Раху!

— Авжеж, він, власною персоною, — чоловік припідняв капелюха у привітанні і став біля Махараджа, вхопившись руками за поручні. — Як ваші справи, пане? Насолоджустесь красвидами? Були сьогодні на Бродвеї? Їздили канатною дорогою на Рузвельт-Айленд? Пили молоде просеко на даху Метрополітен-музею? Курили сигару?

— Даруйте, нічого з цього. Мав сьогодні важливу зустріч.

– Ах, так! Поміч сліпим! Як благородно! Геть забув про ваших фавориток. А мав би пам'ятати ж! Ви так барвисто змалювали це... як ви це назвали?

– Любов?

– Любов!.. Цю любов на своєму пам'ятному виступі. Бачите, я вже старий, і всі ці модні штуки у мене в голові не тримаються. До речі, маю для вас погані новини. Про вас уже всі забули там, під землею. Уявляєте, ні словом не згадують. Ані-ні. Так минає підземна слава!

– Чудово. Підземна слава – останнє, що мені зараз потрібно. У свою чергу дозвольте поцікавитись, чим завдячую цьому пізньому візитові? Чи не зачасто відвідуєте вигнання, про якого вже всі забули? За останню добу ми бачимось уже, здається, втретє.

– Нічим. Нудний прийом у верховного судді. Ненавиджу ці світські балачки. А ви маєте дивовижне почуття гумору. Ви й самі не здогадуєтесь, які часом смішні речі вилітають із вашого рота.

– Пізнавати науку, яку пізнаю зараз я – радісно. Тож нічого страшного, що хтось порадіє поруч, я так гадаю. Бачите, такі речі, як слава, престиж і статус із часу мого наукового відкриття

суттєво втратили свої позиції. Тепер мені близькі зовсім інші цінності. Принаймні, ті дорогі серцю речі, які зазвичай плекають у нас, на нижніх планетах, зараз не видаються аж такими потрібними.

Помічник судді хижо усміхнувся.

— Он як? То, може, ви поділитесь, що за цінності ви тепер сповідуєте? Що ж це — роздача хлібів? Допомога сиротам?

— Так далеко у своїх міркуваннях я ще не заходив, — стримано відповів Асура Махарадж. Він усвідомлював усю двозначність цього діалогу, так само, як і те, що помічник судді може послужити свого роду посланцем у нижні світи та якимось чином сприятиме поширенню відомостей про його відкриття. Це було б, як йому видавалось, не зайвим. Він кидав інтелектуальний виклик всьому зміїному суспільству, і це зобов'язувало. Тому він, доволі обережно, а все ж відповів:

— Що ж, пане помічнику судді. Із моєї двоногої позиції бачиться, що свобода, до якої ми, істоти наділені розумом, так прагнемо, не можлива так, як ми її собі придумали. Ми звикли визначати свободу негативно — як свободу від чо-

гось: від закону, обов'язку, слабкості, врешті, від страждання. Однак така свобода, як мені здається, неповна, недосконала. У ній немає сенсу. Тільки якщо є об'єкт віддачі цієї свободи, щось, заради чого ми вільні, — тільки в такому разі свобода має сенс, і є справді свободою, а не ескапістською ілюзією.

— Свобода, ха-ха-ха! — розреготався помічник судді Раху, і від почутого став стукати кінцем палички по землі. — *Свобода!* І це ви мені про неї розповідаєте, ой, не можу! Як добре, що я пішов із того нудного бенкету. О, ви справді вмієте веселити.

Сміх помічника Раху перейшов у кашель, він сплюнув мокроту і втишився.

— Мій юний друже. Хоч і не в правилах доброго тону хвалитися вміннями, та, здається, ситуація вимагає. Дозвольте вам продемонструвати один із плодів йогічної практики — бачення на відстані!

Помічник судді Раху змахнув паличкою у повітрі — і наче якась паволока спала з очей Асури Махараджа. Світ постав перед Асурою Махараджем увесь і одразу, наче під тисячократним збільшувальним склом. Опукло й прозоро він ба-

чив усе навколо на багато миль у таких деталях, що жодна тріщина в стіні, жодна травинка не могла сховатися від його зору.

— О Асуро! Погляньте на це прекрасне місто... Ах, Нью-Йорк, Нью-Йорк. Ось вона, країна свободи. Ви знаєте, що серед усіх трьох світів Америка — це саме уособлення свободи? Ніде так не цінують свободу, як тут. Напівбоги надто зайняті ритуалами. Наги надміру поглинуті насолодами. Ні в тих, ні в інших немає часу бути вільними. Зі старої гвардії йогів залишилися хіба ваш дядько та я, хто ще розуміє ціну свободі. Але тут, на середніх землях, а надто ж в Америці, цей аромат блуду і благочестя переплітається в унікальний букет — запах незалежності. Чистий запах его. М-м-м-м, який же він солодкий, — помічник судді з насолодою втягнув у ніздрі запахи смогу та нічної сирості.

— Погляньте на всіх тих людей, що поспішають серед ночі! Погляньте на тих, що досі зайняті справами в офісі! Погляньте на тих, кому не спиться, хто несе службу, кого тримають на варті діти і хворі!

— Я бачу всіх, як на долоні! — видихнув зачудовано Асура Махарадж.

— Всі ці милі істоти переконані, що вони абсолютно вільні! Всі ці домашні тваринки, рибки і папужки, коти і собаки, а також їх власники — діти і їх матері, глави сімей і дідусі з бабусями. Як вільно почувають себе ці бізнесмени, ці торговці, повії й бандити, всі ці бездомні, що п'яними лежать по закутках і тупиках. Усі вони переконані, що діють за власною волею!

Асура Махарадж, що далі дивився, то все ясніше помічав, як кожен, кого називав помічник судді, виявлявся прив'язаним до тонких золотих ниток, що тягнулися від його рук і ніг кудись у небеса. Під порухами ниток люди жестикулювали, переставляли ноги, розкривали роти і ворухили язиками. Усі вони були наче маріонетки у величезному зачарованому театрі ляльок.

— Але ж дивіться далі! — сказав помічник судді, і знову змахнув тростиною у повітрі. Неначе ще одна завіса спала перед Асурою Махараджем. За тим Нью-Йорком, який знав Асура Махарадж, почали з'являтися усе нові й нові міста — дедалі вищі, багатші. Здавалося, ряди міст здіймалися все вище й вище, аж до самих небес, зроблені з гірського кришталю, з коштовного каменю, з чистого золота, блиск якого перетворив ніч на

день. Висячі сади та літаючі ліси вліталися в мереживо небесних міст, арки та анфілади пронизували їх вигадливими переходами, а стрімкі шпилі башт здіймалися у захмарну височінь. Асура Махарадж побачив ріки й моря, невидимі до цього часу, побачив гряди гір, оповиті кількома рівнями хмар, вищі за будь-які гори цієї планети. Серед цієї сліпучої розкоші Асура Махарадж розгледів прекрасних напівбогів, які розважалися з райськими дівами, мудреців, заглиблених у споглядання, святих, що здійснювали сприятливі релігійні обряди.

— О махасіддха! О великий йогіне! Що за видіння відкриваєте ви мені? Чи сон це, чи ява? Мій розум тріпоче в збентеженні! — упавши на коліна, промовив Асура Махарадж зі складеними в зачудуванні долонями.

— Погляньте ще! — і помічник судді змахнув своєю паличкою втретє.

Наче хмари розступилися під ногами в Асури Махараджа, й він узрів, як глибоко вниз ішли все нові й нові міста, дедалі більш розкішні, такі, що затьмарювали своїм багатством і сяйвом навіть палаци богів. Він бачив міста дакшів, данавів, калей, пані, гномів і тролів, нівата-кавачів і, врешті,

побачив саме дно, де, потопаючи в тропічній зелені, виблискуючи смарагдами та сапфірами, дихала нічними криками пав і папуг його рідна Бгогаваті, столиця підземного царства. Він бачив своїх рідних і близьких, як на долоні, і...

— Що це, премудрий? У всіх трьох світах, куди лиш не кину я погляд, я бачу, що кожен, чи то наг, чи людина, чи напівбог, кожен рухається мов маріонетка! Кожен рух, кожен подих його настає лиш тому, що так його смикають ці чудні золоті нитки. Хто ж той лялькарь, що керує нами всіма, позбавляючи найменшого права на свободу, відкрийте мені, о знаючий!

— Дивіться ж, Махарадж! — сказав старий змії, і останні сліди затуманеності розсіялися перед Асурєю Махараджем, як світанковий туман. Він побачив, як тисячі, мільйони ниток, що ними були пов'язані всі істоти, тяглися у височінь, до небес, а звідти, мов зазираючи в який небесний отвір, визирало троє богинь, немов троє сестер. Одна була чорною, наче смола, і страшною, як остання чортиця на окраїні Патали. Інша була червоною, наче майська ружа й звабливою, мов дівчина на виданні. А третя, наймолодша, сяjala білим, як снігова шапка на вершині гори, й була

чиста і строга. Сестри тримали в руках хрестовини, і вправно орудуючи ними, побуджували до дій усіх, хто тільки був – від найменшої бактерії аж до сильних світу сього.

– Тут, на Землі, цих сестер часом звуть парками, або мойрами, – сказав помічник Раху. – У їхніх руках минуле, майбутнє й теперішнє. Усе вже давно відбулось, Асуро Махарадж, і нам залишилося просто зіграти наші ролі. Як бачите, все давно вже сплановано. Марні зусилля порвати ці нитки причин і наслідків. Все, що ви можете зробити – це тільки ще більше заплутатися в їхніх сітях. Мовчазний протест – така наша участь, о шляхетний. І лише одиниці здатні наважитись кинути виклик цьому бездушному закону. Погляньте вниз, о Асуро. Туди, де видніється зовнішня пітьма. Не кожен наважиться розбити уявлення про вишнє і нижнє. Тільки хобрі, такі як ваш дядько, наважуються в кінці життя стрибнути в темряву. Ніхто не знає, що там. Тільки там, у темряві, існує непередбачуваність, тільки там перестають діяти закони. Там справжня свобода! Тільки там, у пітьмі, наше власне світло стає достатньо яскравим, аби світити іншим. Такі могутні йоги, як ваш дядько,

знають, що пітьма може розчавити, а може казково винагородити. І нагородою буде свобода – від народжень і смертей, від старості й недугів, від щастя і нещастя, від знання і незнання. Це досконале розуміння дано плекати не кожному, о піднесений. Така вже участь цього світу, йому судилося бути поділеним на дві нерівні частини. І те, до якої з них пристанете ви, о достойний, – то питання лише часу та гостроти вашого розуму. Я бажаю вам успіхів у ваших наукових пошуках і побільше розчарувань на обраному шляхові. Розчарування мають здатність стимулювати.

Видіння розтануло в повітрі, а Махарадж, як заворожений, продовжував дивитись у простір.

– Дивовижно, – прошепотів він ледь чути.

– Здається, мені час, – озвався помічник судді, поглянувши на старовинний хронометр на ланцюжкові. – Прийом у судді підходить до завершення. Озивайтесь, коли що, – уже майже подружньому сказав помічник судді до Асури, торкнувшись крис капелюха, й розвернувся піти.

– Пане помічнику судді, – покликав його Асура Махарадж, піднявшись із колін. – Дозвольте лише одне запитання на прощання!

Помічник верховного судді зупинився і не розвертаючись, кинув через плече:

— Кажіть.

— Поясніть, пане помічнику... Адже ви, володіючи такими пізнаннями, могли вибрати для свого перебування будь-яке місце у Всесвіті. Чому ви обрали стати нагом, чому не долучилися до напівбогів?

Старий усміхнувся кутиками губ.

— «Краще владарювати в пеклі, ніж прислужувати в раю», — сказав він. — Мільтон. До нових зустрічей, Махарадж.

Старий жартома відсалютував йому двома пальцями і пішов геть пішохідною доріжкою, поступово танучи у повітрі.

Асура Махарадж ще довго дивився йому вслід. Після чого знесилено опустився на асфальт. Ця ніч геть виснажила його.

Темрява робилась прозорою. Починався світанок.

Асура Махарадж сховав обличчя у долоні, і, несподівано для себе, почав сміятись.

Як тонко, як вишукано його кругували навколо пальця! Для розуму все, що показав цієї ночі помічник судді, було немов удар молота. Але се-

рце, серце його трепетало з радощів. Він ще не знав, у чому ж була напівправда, а в чому – напівбрехня, однак те, що його намагалися взути, було очевидно.

І ще. Серцем він розпізнав, що ж за почуття змушувало приходити помічника судді сюди, у цей далеко не найкращий зі світів, серед ночі, прямо посеред офіційного прийому. Хоч як би старався пан помічник судді приховати це почуття, Асура Махарадж розпізнав, що до чого. Виявляється, все було геть не просто з помічником судді Раху.

Асура Махарадж реготав, відкриваючи обличчя ранковому пориву вітру. О, як добре він сам знав це почуття!

То була заздрість.

За якийсь час Асура Махарадж піднявся і почував у місто. Він хотів зайти у якийсь готель, привести себе до ладу перед сніданком. Безсонна ніч давалася взнаки. Він не зник, що сили будуть так швидко закінчуватись у цьому тілі. Рожеве сонце поволі підіймалось у нього за плечима, й Асура побачив на мосту перших бігунів.

На виході з мосту він спіймав машину і наказав їхати на Бруклін, у район, де мешкала Даша.

Свіжий, причепурений, із букетом троянд, за десять восьма він стояв у фойє її дому.

– Доброго ранку, Мішель.

– Доброго ранку, сер. Чимось можу вам допомогти? – надтріснутим голосом поцікавився консьєрж і перехилився через ляду рецепції до нього, боячись, що через поганий слух не зможе бути корисний гостеві.

– Я у 54-ту.

– У 54-ту? – перепитав консьєрж, прикладаючи до вуха долоню.

– Так, так, у 54-ту.

– Ах, у 54-ту! До міс Стефанівської! Прошу, прошу, проходите, ліфт по коридору прямо і направо. П'ятий поверх. Будь ласка! Будь ласка, сер! – прошаркавши старечим кроком з-за ляди, Мішель вийшов провести його. – Із самого ранку такий шарварок із цією міс Стефанівською! Цілий день, туди-сюди, туди-сюди. Ну, може тепер трохи спокійніше буде.

У ліфті Асура роздивлявся своє відображення. Сурдуг був, здається, трохи малуватий. І щетина з'явилася – щетина не користувалась популярністю серед інтелектуалів нижнього світу. Дзвіночок ліфта, тихе розсування дверей, ранкове світло б'є з вікон коридора. Все наче сяє новим домашнім затишком, наразі ще строгим, але вже знайомим.

Він завмер у нерішучості перед її дверима. 54. А, що, коли...

Ні, він вирішив не відпускати розум і, зібравши волю в кулак, постукав у двері.

Відповіддю йому була тиша.

Він постукав ще раз.

І ще раз, уже голосніше. Мабуть, він стукав занадто рішуче, тому що двері під його натиском прочинилися. Асура, зваживши, вирішив зайти.

– Дашо! Доброго ранку! Ви вже прокинулись? Із вами все гаразд, Дашо? Це Асура Махарадж! – гучно сигналізуючи про свою появу, він увійшов із коридора на кухню.

Кухня пахла Дашею. Сонце заглядало просто у вікно, підсвічуючи вохристі фіранки. Він роззирнувся навколо. Теплі, осінні кольори. Шин-

квас. Кухонна плита, робочі поверхні. Мідний посуд. Холодильник. Посередині кухні стояв круглий стіл. На столі застелена серветка, виставлені приладдя для їжі, пляшка молока, тарілка, склянка, кошничок із хлібом і пательня, далєбі з їжею, прикрита покришкою та рушничком. Біля пляшки з молоком стояв диктофон.

— Ні, — сказав Асура Махарадж і вибіг із кухні.

— Дашо! — він заскочив у ванну, але там не було нікого.

— Дашо, де ви? — він вискочив із ванної у спальню, й знайомий запах Даші пропик йому стежинки аж до самих надрів мозку.

— Ні, ні, ні! — він вискочив на кухню. — Дашо, не ховайтеся, я вас благаю!

На столі лежали приладдя для однієї людини. Тарілка, серветка, склянка. Ніж і виделка. Молоко, кошничок із хлібом і пательня, прикрита покришкою і рушничком. І диктофон.

— Ні, Дашо, що ви наробили... — прошепотів Асура. Взяв до тремтячих рук диктофон і підніс його під самісіньке вухо.

Він натис на гудзик, і диктофон ожив.

— Дорогий Асуро, будь ласка, дослухайте цей запис до кінця. Життєво важливо, аби ви зрозу-

міли мене правильно і були розважливі... — почув він голос Даші.

— Ні, ні, ні... — шепотів він.

— Ви розумний чоловік, я знаю, ви все зрозумієте. Зараз, коли ви слухаєте цей запис, я буду вже далеко від дому, можливо, за межами Нью-Йорка. Я змушена робити так, і хоч знаю, що це завдасть вам болю, все ж, цей біль вилікує нас обидвох. Ви — чоловік моєї мрії, і я шкодую, що мушу казати вам ці слова через диктофон, а не стоячи перед вами на колінах. Вчора ви подарували мені зустріч, котра перевернула мені цілий світ. Я чекала на вас усе життя, але тепер змушена поїхати. Я знаю, це важко зрозуміти, але повірте — так треба. Я знаю, як сильно любите ви мене, і, повірте, моє бажання бути з вами не менше. Вчора, коли я тримала вас за руку, по милості Божій я пригадала всі наші зустрічі, які лиш були в нас у цьому всесвіті, починаючи з моменту його створення. Ми призначені одне для одного, і наша близькість сердець — то не випадкова пристрасть, а природний стан речей. Ми зустрічаємось від життя до життя, тому що створені бути разом, як тут, у минулому світі, так і у вічності, де ми вже не Асура і Дарія, а вічні душі,

незгасні іскри велетенського вогню. Дорогий Асуро, то велике щастя, що ви відшукали мене в цьому океані страждань і простягли мені руку помочі. Без вас я загинула б. На жаль, хоч я знаю, що я – вічна душа, моє серце покрите брудом, наче старе дзеркало – пилюкою. Коли я зустріла вас вчора, я побачила, якою великою душею є ви і як низько упала я. Ви зробили неймовірний подвиг, зумівши вибратись із самого дна пекла, тоді як я – лиш нікчемна, пропаща егоїстка, що безцільно спалює своє життя, примножуючи страждання інших. Коли я відчула ваше світло, я зрозуміла, що не зможу бути з вами поруч доти, доки не стану хоч би на крок ближчою до вашої чистоти і зреченості. Ви освічений і розумний – а я без знань і досконалостей. Ви смиренний і повний чеснот, а я – пропаща блудниця, нікчемнішою за яку немає в усіх трьох світах. Ви сповнені благодаті, а я жовчна і заздрисна. Моє серце сухе, мов груда опалого листя, і в ньому немає ані краплини живильної любові, яку можна було б проливати так, як проливаєте ви. Я не варта й пилинки з ваших стіп, що пройшли цей важкий шлях. Моя гординя розриває мені серце, і я відчуваю, що помру у вас на

руках, якщо ми зустрінемося з вами сьогодні. Я смиренно, зі сльозами на очах благаю вас простити мою малодушність. Я знаю, що ви, коли було б треба, померли б за мене, та я не маю такого благочестя. Гріхи обпікають мені серце. Я тону в цьому океані страждань і молю Господа, щоб він дав нам нагоду ще раз зустрітися. Я впевнена, що, коли треба буде, ви знайдете мене ще раз. Ваше серце приведе вас знову. Будь ласка, вірте і йдіть. Наразі ж молю у вас заступництва перед вашим гнівом і на тім покійно прощаюся. З любов'ю, ваша Дарія.

Асура Махарадж відчув, як останні слова noises увійшли йому в самісінькі глибини його серця. Проникли так далеко, наче там у нього була найдовша у світі печера, і коли він відчув, що глибше опуститися в цю печеру немає сил, бо вже обпікає жар Землі, він відпустив себе, і враз усе, що він тримав там затамованим, вирвалося назовні.

— Ні! — прохрипів він і перевернув крісло. Він відчув, як гнів охоплює розум, і стримувати себе більше не було сили.

— Як ти сміла! — проревів він, і стіл від його удару полетів у куток, зносячи на своєму шляху

пляшку з молоком, пательню з гарячим сніданком, склянку, фрукти. Нарешті він побачив, хто він насправді.

Асура Махарадж задер голову до стелі й прокричав, так, аж напнулися жили на шії:

— Як ти посміла! Як ти посміла!

Він — демон, демон, демон.

— Ні, ні, ні! — повторюючи це, Асура Махарадж почав троцити стелаж із посудом. На підлогу полетіли мідні баняки. — Хто тобі дав право так поводитися зі мною!

Асура Махарадж відчував, як великий демон злоби, приспаний п'яним медом почуття, прокинувся і більше не бажає засинати. І тепер його не зупинити. Він став громити її кухню, троцити меблі й скидати з полиці глечики.

— Ти! Як ти сміла! — гарчав він, наче поранений кабан, наче пес, що захищається від запаху крові. Там, де щойно панував затишок і умиротворення, розросталася рвана рана, суха й холодна, як пустеля, де ніколи не світить сонце, де ніколи не тане лід.

І щось із самого дна цієї пустелі, з-під велетенської товщі пилюки прошепотіло йому: не вона спричинила той біль. Так було з неза-

пам'ятних часів, тільки тепер він нарешті побачив це.

Коли Асура Махарадж почув цей шепіт серця, нестерпний біль пронизав його, і він завив, наче вовк, що потрапив до капкана. Він почав роздирати на грудях сорочку, щоб якимось потамувати ту муку, але біль сидів глибше, під шкірою. Біль ішов не від плоті, і від цього був нестерпним.

До Асуриних вух долинув звук сирен. Його реакція була миттєвою. Щось наче підказало йому, що то приїхали по нього. Звісно, здійснити такий шум із самого ранку — далєбі, сусіди викликали поліцію.

Асура вискочив із квартири й збирався вже сісти у ліфт, коли той самий безслівний голос шепнув йому, щоби він біг далі по коридору.

— Там тупик! — вигукнув він розпачливо, біжучи без надії, а лише сліпо вірячи.

Ні, там пожежна драбина.

Він вискочив за ріг коридора і, о чудо, там дійсно був балкончик із запасним виходом. Асура вибив ногою двері й побіг по драбині вниз. Останні два прольоти він подолав у стрибку, важко приземлившись на обидві ноги. Щось у попереку стрільнуло — людське тіло не було ро-

зраховане на такі переміщення, однак Асура піднявся, і, накульгуючи, побіг вулицею геть. Геть, геть, геть. Подалі від цього болю, поки це ще можливо.

Один серед хмарочосів. Загублений у Нью-Йорку.

Його обличчя не привертало уваги. Смагливий чоловік із виразною щелепою й аристократичним чолом. Чорні стріли брів, чорні окуляри. Шкіряний жакет, розстібнутий гудзик сорочки. На його обличчі більше не було того виразу умиротвореності, що заворожувала продавщиць одягу і взуття. Тепер він був, як і всі решта – з перекошеним піркотою ротом, із легкою неголеністю, від якої віяло готельним відчаєм. Асура Махарадж ішов просто вперед, аби загубитися, аби розчинитися у цьому натовпі людей зі своїми приватними думками, планами і потребами. Він не рахував ні вулиць, ні авеню, він знав лиш біль і холод, що йшли з його серця.

Холод.

Раніше він не знав, що те тепло, яке дарувало йому радість та оптимізм, так зігрівало його. Він

відчув, що на серці у нього порожнеча. І виявити це було в стократ гірше, ніж побачити там гнів і ненависть. Гнів і ненависть означали би взаємини. Натомість серце огортала суха, заплізнена байдужість. Від цієї сухості серця йому хотілося бити кулаком об стіни і гарчати, як звір. Те живе, що замешкало у нього в грудях, скулилося від холоду й ляку в маленький вузлик, десь у самому кутику його серця, воно трусилося і металося в паніці: чому стало так темно? Куди поділося тепло? Що я маю зробити, щоб повернути це? Асура Махарадж сидів на лавці біля кіоску з морозивом і намагався видавити з себе сльози — він бачив, як це часом робили люди, і це допомагало долати схожі ситуації, однак очі залишались сухими, і тільки серце пронизував черговий спалах болю, немов би від іще одного іржавого цвяха, якого він там віднайшов.

Пустка. Жахлива безглузда пустка. Куди подівся золотий потік радості? Що йому тепер робити — кидатися на пошуки Даші, розмірковувати над власним становищем тут, у людському тілі? Усі дороги назад уже спалено. Він більше ніколи не зможе стати членом суспільства нагів — ані на

те не буде дозволу співвітчизників, ані сам він більше туди не бажає.

Міркуючи так, він бродив містом, минаючи сквери і парки, поки врешті не опинився на набережній. Вітер оглушливо бив по вухах, сонце грало на хвилях затоки, пахло низинами. Асура Махарадж відчув, що навіть тутешня природа стала йому чужою. Він пригадав, що у манускриптах, які він потай від Виконавчого комітету вивчав у себе в лабораторії, шляхетні мужі, коли знаходились у найвищій точці горя, йшли топитись.

Затока була широкою, сонце світило високо, а чайки скиглили так, наче сьогодні — й справді останній день у його житті.

Асура Махарадж зрозумів, що відчай ще не настільки роз'їв йому розум, аби віддати себе на поталу стихії, і вирішив, що, раз він уже дійшов до цього місця, воліє радше кинутись у море людей і спробувати плисти далі.

Зрештою, що з того, що він демон? Що з того, що він народився і виріс у пеклі? Хіба це може бути перешкодою для того, аби віднайти Дарію? Нехай він недосконалий, нехай його серце — як зарослий будяком пустир. Хіба це має зна-

чення, якщо світло вже було одного разу засвічено? Коли істота з підземних світів вперше дізнається, що є світло, вона починає розуміти, що ж насправді означає прожити все життя в темряві. І далі, як казав помічник судді Раху, все залежить від часу й розумності істоти.

Асура Махарадж раптом зрозумів, що його бажання зблизитися зі світлом закінчиться фатально. Він перестане бути собою. Можливо, він осліпне, як Даша, а може, світло спопелить його, як спопеляє поле бою брахмастра. Асура відчув, що він став чужим серед своїх, і ніде йому не було притулку серед усіх трьох світів.

Подумки він звернувся в пам'яті до голосу в серці, до того місця, звідки він уже при звичаївся відчувати тепло. Він знав: десь там це джерело все ще існує, і колись, можливо через мільйони років, він зможе докопатися до нього. Однак чи готовий він копати мільйони років? Чи готовий він пройти випробування тисячоліттями сумнівів, поки безнадійно лупатиме шар за шаром гранітні плити? Чи готовий він шукати жінку, від якої, можливо, ніколи не отримає взаємності?

І Асура Махарадж зрозумів, що відповідь на всі ці запитання, на мільйон інших запитань,

одна – так. Він готовий віддати за неї своє життя, хоча б за те тільки, що вона показала йому, як може бути по-інакшому.

«Будь ласка, вірте і йдіть», – у нього в вухах досі стояли її слова.

Асура Махарадж озирнувся навколо так, як ще ніколи не озирався на цей світ. Він відчув себе голим і безпорадним, і здавалось, ані кроку більше не можна буде зробити по цій отруєній скорботою землі.

«Будь ласка, вірте і йдіть».

Подивись на це море, на це небо востаннє, тому що там, за межею, ти більше не належати-меш собі, там більше немає контролю, певності, є тільки ці слова: вір і йди.

Він встав і пішов.

На сходах, що вели в метрополітен, стояв чоловік із картонною табличкою: «Хтось знає, де Дарія Стефанівська?». Час від часу він висмикував когось із перехожих і запитував, якомога м'якше, щоб не злякати: «Перепрошую, ви не знаєте Дашу Стефанівську? Сліпа жінка років тридцяти, каштанове волосся, неймовірно врод-

лива?». Але, здається, не було більш безнадійної справи в цілому світі, ніж запитувати у людей на вулиці, чи хто знає Дарію Стефанівську. За миготіннями світлофорів, за гудками автомобілів, за мерехтінням сонця, що з'являлось із-за хмар і знову за ними ховалось, нікому не було діла до Дарії Стефанівської.

Втім, іноді були винятки.

— Чувак, хто така, нафіг, ця Дарія Стефанівська? — спитав його якийсь темношкірий молодик у шапці, схожій на в'язану кишку, і більших на три розміри спортивних лахах. — Ти стоїш тут уже третю годину, я припас тебе ще зранку. Що ти хочеш їм всім сказати? Це такий протест, йо?

— «Чувак»? — перепитав Асура Махарадж. Зметикувавши, що це таке місцеве звертання, він сказав: — Чувак, дозволиш, я тобі дещо поясню?

— Валяй, мужик.

— Ти знаєш, що відчуває личинка гусені перед тим, як вилупитись із яйця?

— Що за нафіг, чувак?

— Знаєш, що відчувають птахи, коли летять на південь? Що відчувають квіти, коли кожен ранок розкриваються назустріч сонцю? Я раніше не знав, що вони відчувають. Тепер я знаю, чувак,

що відчуває корова, коли від неї забирають теля, і що відчуває собака, коли бачить свого господаря.

– Що за...

– Чувак, я ще не закінчив. Я знаю, що відчуває голодний, і знаю, що відчуває той, у кого немає надії. Чувак, воно в мене з'явилося все тут, – він показав на серце, – і повір, раніше я жив дуже добре, поки цього не знав, але тепер я більше не можу бути таким, як раніше. Розумієш, я науковець, а науковці не можуть закрити назад своїх відкриттів. Тому я тут, шукаю жінку, яку звати Даша Стефанівська, тому що вона має відповідь на всі запитання, на які ще не маю я. Ти можеш вирішити, що я ненормальний, шукаю жінку в місті, де більше десяти мільйонів людей. Я й сам прекрасно знаю математику, імовірність знайти її тут близька до нуля. Але я також знаю, що все це не має для мене ніякого значення, тому що вона попросила мене вірити і йти. Тому я тут. Такі от справи, мужик. А що у тебе?

Хлопчина розгублено пару раз хотів щось сказати, він відкривав і закривав рота, потім махнув на нього рукою і кудись пішов.

Асура Махарадж роззирнувся довкола. Потік людей хвилями то прибував, то відступав. Зараз людей знову стало менше.

Перед ним вдруге з'явився молодик у мішкуватій одежі.

— Гей, мужик... — сказав він, переминаючись з ноги на ногу. — Коротше, на... Я купив тобі колу...

Хлопець дав йому паперове горня з напоєм і швидко чкурнув геть.

Асура Махарадж тримав у руці холодне, вологе горня і довго дивився у натовп, намагаючись побачити того хлопця ще раз. Підняв горня до очей. «Soke!» — писало на ньому. Всупереч усім обчисленням та імовірностям, всупереч шопінг-молам та офісам, банкам і хмарочосам, цей особливий зв'язок, який відчують птахи, коли летять на південь, існував, він був десь там, за цією завісою, що відділяла їх. Цей зв'язок пронизував усіх, і все трималося на ньому, як перли, що нанизані на нитку.

Він відчув, що робить усе правильно.

Надвечір, утомившись, він побрів кудись перекусити.

Ноги вели його подалі він галасливих вулиць, і в одному із закапелків, де збиралась доволі непевна публіка, він відчув, що може знайти собі притулок. У кафе, тьмяно підсвіченому жовтими ліхтарями, мали звичку засідати чоловіки, чия доля склалася не найкращим чином. Це було видно як по меню — яйця, біфштекс, смажена картопля, сендвіч — так і по напоях. Напої ж усі як один носили чоловічі імена, наче їх виробники знали, що призначення таких пляшок з іменами — бути співбесідниками для самотніх.

Асура Махарадж вибрав собі місце у кутку. Замовивши сендвіч і картоплю, він тихо чекав на їжу, спостерігаючи у вікно, як згасає день.

Старші джентльмени, далекі завсідники, сиділи біля барної стійки, дивились телевизор, курили і пили. Ті новоприбулі, що бажали розділити сьогоднішній вечір із лікером тет-а-тет, сідали до вузького шинкувасу при стіні, спиною до решти. Саме до такої стійки і пішов новоприбулий чоловік, який чомусь упав Асурі Махараджеві у вічі. Чоловік замовив два по п'ятдесят «джонні уолкера» і розвернувся сідати на своє місце, коли Асу-

ра Махарадж врешті упізнав його і вигукнув через весь зал:

— Сваміджі? Сваміджі!¹

Несподівана зустріч наче розбудила Махараджа. Він підійшов до чоловіка, дивуючись, що за дивні ігри влаштовує сьогодні доля.

— Сваміджі, намасте!²

Чоловік завмер, не донісши келішок до рота.

— Чого тобі треба, сину? Якщо ти за те, що на мені ось ця штучка, — він потріпав білий пасторський комірець, що випирав із-під осінньої куртки, — то тут можеш не хвилюватися. На те в нас із Господом існує своя угода. Я вважаю, що людина, коли вона в печалі, має право на пару келишків віскі.

Сказавши це, чоловік перехилив перший келишок і гучно поставив його на стійку.

— Сваміджі, ви не впізнаєте мене? Це я, Асура Махарадж! — Асура упав перед ним у поклони, потім піднявся, склавши долоні перед собою в радісній покорі. Ще б пак — перед ним сидів його старий учитель і друг, Свами Нага-баба. Свого часу Свами Нага-баба був його наставником у

¹ Сваміджі (санскр.) — шанобливе звертання до наставника.

² Намасте (санскр.) — «Вклоняюсь вам», форма привітання.

школі. Потім, коли Асура трохи підріс, вони потоваришували, і Свами Нага-баба передав йому чимало знань, які не входили до загальної навчальної програми. Свами був із роду тих науковців, які все бажають випробувати на власному досвіді. На старість років він став скарбничкою виняткових історій, які ставалися з ним, із тими, кого він зустрічав та яким був мимовільним свідком. Свами Нага-баба був неперевершеним оповідачем, і, зрозуміло, Асура Махарадж зрадив цій зустрічі, бо, як ніколи, потребував хорошої оповіді про лиха, які траплялися з кимось іще.

— Сину, я не знаю, якою мовою ти говориш і чому ти поводишся, як блазень, але я скажу тобі таке. Коли в пастора О'Ніла спитали, які три речі на світі він нізащо не проміняв би на Царство Боже, він відповів: добру розмову, добру історію і добре віскі. Тож якщо ти прийшов завадити мені насолодитися останнім, то будь ти хоч ангел Господній, прошу тебе, не докучай мені.

— Хто такий пастор О'Ніл, сваміджі?

— Пастор О'Ніл — це я, дурню.

— Ах, он як! — все раптом стало на свої місця. — Ви не пригадуєте мене, сваміджі? Ми зустрічали-

ся з вами в інших місцях. Не тут. Я тоді ще був школярем.

— У Іллінойсі, чи що? Хай йому грець, тому Іллінойсові! Діра дірою. Вибач, сину, та якби мені платили хоч би по два центи за кожного, кому я давав слово Боже, я уже давно став би мільйонером. Але, як бачиш, Господь не дуже ласкавий до тих, хто служить Йому. Тож не дивуйся, що на мені куртка з «Мейсі'с», і що я не пам'ятаю тебе.

— Щось ви не в гуморі, отче.

— Важко бути в гуморі, сину, коли від тебе йде дружина, а твій син заявляє тобі, що він голубий.

— Голубий? Що значить «голубий», пасторе О'Ніл?

— Це значить, що в нього блакитний відтінок шкіри і сині губи, що ж іще... Голубий означає, що він спить із мужиками, дурню! Що ти за одоробло таке? Звідки ти упав мені на голову?

— Я приїхав із віддаленої країни. Не всі американські звичаї мені ще знайомі, отче, тож даруйте, якщо видаюся смішним.

— Ти один із тих пакистанців, що жили через дорогу від нашої з Еллін хати? Чи то були бангладешці?

Асура Махарадж махнув рукою і сів біля сваміджі.

— Стільки часу сплило відтоді, як ми бачилися востаннє, — сказав він. — Хіба це так важливо? Отче, ви досі збираєте історії?

Отче гмикнув.

— Я знаю їх мільйон. Це все, що у мене є.

— Ви знаєте, я справді скучив за вами, хоч ви й не пам'ятаєте мене. Чи могли б ви, якщо вам не складе труднощів, розказати мені якусь історію? Що цікавого чувати на Землі?

— Ти що, напрошуєшся випити за мій рахунок?

— Зовсім ні! Якби я мав гроші, я би пригостив вас сам, хоча, дивлячись на вас, гадаю, це не найкраща ідея.

— Він ще й хамить, — звернувся пастор до невидимої аудиторії. — Святий Господи, прости мені, що богохульствую Ім'ям Твоїм, але скажи: пощо Ти створив у цьому світі стільки недоумків? Напевне, я маю вчитись смиренню, відповіси мені Ти. Але як можна бути смиренным тут, у Нью-Йорку, в цьому зоопарку?

— Отче, я замовляю нам каву. До речі, ви зовсім не змінилися, відколи ми бачились із вами вос-

танне! Направду, я дуже радий, що ми зустрілись!

Пастор дістав сигарети, підсунув поближче попільничку, запалив і почав:

— Я не знаю, де ми з тобою бачилися, сину. Чи то була та діра Джоліт, чи може, то був який задрипаний Детройт чи Флінт. Життя потерло мене. Мою стару супружницю ти пам'ятаєш, її звали Еллін, і буквально до минулого четверга ми були чоловіком і дружиною під освяченим Господом і американською конституцією шлюбом. Все валиться, сину. Вона знайшла собі якогось прилипайла на «кадилаку», так, наче «кадилак» це найголовніше, що може бути в житті. Вона сказала: то не якісь там пупці-дупці¹, то любов. Знаю я таку любов. І їй не завважило, що тридцять років ми товклися поруч, пліч-о-пліч, як двоє волів в одній упряжці. І що у мене залишилося? — спитав я себе в той вечір. Тридцять років пастирської роботи, недоспаних ночей, роздертого серця, проповіді на холоді й у голоді? Я подумав тоді — ну, гаразд, можливо, я

¹ В оригіналі пастор О'Ніл каже «woopsy-doopsy».

не найкращий пастор у цьому світі. Можливо, я чогось не зрозумів і прогавив свою жінку, але ж у мене є син! Мій синаш, маленький Джонні, я ростив його так, як ростили мене – у строгості, у дисципліні. Пожалієш хльости – зіпсуєш дитину, у вас там у Пакистані кажуть таке? У нас кажуть. Я робив усе, щоби він виріс хорошим хлопцем. І тут я приходжу якось під вечір із проповіді, я проводжу по четвергах невеликі євангельські програми в одній бібліотеці в Бронксі, там приходять всякі – в основному, пенсіонери, але є й молодь, і вони люблять мене, розумієш? Це відповідальність. Ти не уявляєш, синку, яка це відповідальність, – пастор О'Ніл роззирнувся навкруги, ніби щось шукаючи. – А куди я поклав свої сигарети?

Асура Махарадж підсунув йому пачку, і пастор О'Ніл закурив.

– Американська мрія, – скривився він на гіркий смак сигарет. – Звичайне лайно, але як подано! Кожен ранок я прокидаюся і думаю: «Господи, зараз я помолюся Тобі і з Твоєї ласки вип'ю чашечку кави і викурю сигарету». Я живу просто, завжди жив просто, і я думаю, я заслужив у Бога деякі поблажки... Ну, та менше з

тим... Я повернувся з проповіді і застав у себе сина і його товариша. Я завжди з підозрою дивився на цього товариша – він був не рівня моему хлопчикові. Старший років на десять, завжди приїздив до нього на своєму «седані», завжди наодеколонений, підмазаний, я все ніяк не міг вто-ропати, що ж вони знайшли спільного, Джонні і цей блазень із нагеленим волоссям. Я запропонував, кажу – може, повечеряємо? І за вечерею Джонні мені каже, що він переїжджає до свого друга – Білла. Я кажу: «Ну, гаразд. Переїжджай, ти вже дорослий, будеш учитися брати на себе відповідальність». А він мені каже: «Ні, тату, ти не зрозумів – ми з Біллом – не просто друзі, ми партнери». Я кажу: «Ну, гаразд, бізнес – це чудово! Ти можеш займатися бізнесом, наша віра не забороняє нам цього». І тоді мій Джонні бере і цілує цього напوماженого мужика в губи. У мене виделка випала з рук. «Джонні, – кажу я. – Чи ти при своєму розумі? Негайно вибачся перед Біллом!» А він мені відповідає: «Тату, – каже, – Ми будемо жити з Біллом як одна сім'я, розумієш, я і він, і більше нікого. Будемо спати разом, разом готувати їсти, разом ходити у магазин, розумієш? Ми пара!». Коли я почув це, синку, клянусь, ви-

делка випала у мене з рук і я не дожував те, що поклав собі до рота. «Так ти гей, Джонні? — спитав я його. — Я не розумію! Я виховував тебе як порядного хлопця, віддавав тебе на плавання, вчив боксерських прийомів, а тепер ти мені заявляєш, що ти — гей? Як таке можливо? Джонні, поясни мені». І тут мій Джонні, дорослий хлопець уже, цілих двадцять два, починає рюмсати! Він починає плакати, як дитина, і заявляти мені, що я ніколи не розумів його! Я сказав йому: «Припини це негайно. За столом у нас так не прийнято». І тоді Джонні зірвався, як навіжений. «Все, — закричав він мені. — Ти мені більше не батько! Ти чуєш тільки себе! Робиш тільки те, що прийнято! Ти безсердечна машина! Бачити тебе більше не хочу!». І от, мій син збирав свої речі, заходячись плачем, а ми з Біллом сиділи за столом і дивились одне на одного, як на писані яйця, я — на нього, а він — на мене. «Ну, — кажу йому, — розкажи мені хоч, де ви познайомились. Щоб знати, як тепер це відбувається. Колись, кажу, зрозуміло було — у тюрмі, чи ще десь, у притонах якихось, а тепер?». «На плаванні, — каже він мені. — Ми познайомилися з ним на плаванні. Я його тренер із плавання, — каже він мені

й усміхається. — Я добре знаю вашого сина, він хороша людина. Дякую вам за такого доброго парубка!» — каже. Я задумався над цими словами, хлопче. По хорошому, я мав би встромити йому оцю саму виделку, якою їв, просто в серце, та видно, став уже надто старим, аби платити око за око. Та й, мо', на краще, що не зробив цього, хто б тоді розповів тобі цю історію? Сказано ж у Посланнях: «Цьогосвітня бо мудрість у Бога глупота»¹. Апостол Павло буде мені добрим заступником на Твоєму суді, Господи, але зараз мене це мало втішає. Хотів би я знати, що змусило мого сина вчинити отак, що змусило цього тренера з плавання встругнути отаке з моїм сином. Але боюсь, хлопче, мені вже цього не дізнатись. Я так і не попрощався із сином — Джонні не хотів мене навіть чути, вийшов і не попрощався. «Ну, ми поїхали», — сказав цей напомажений, Білл, і простягнув руку, щоби потиснути мою. І Господь свідок, я не знав, тиснути мені цю руку чи дати йому у пику. Може, я мав би викликати поліцію і подати на нього в суд? Але Джонні вже не малолітній, та й статті такої немає, щоб

¹ 1 Кор 3:19

засудити його. Вони поїхали, і так я залишився сам один, в домі, де ще пару тижнів тому мешкала велика справжня сім'я.

Пастор О'Ніл понуро дивився у склянку, де вже закінчилося віскі.

— Гей, Сонні, — гукнув він хлопця за баром. — Ще два по сто.

— Того самого?

— Еге ж, — пастор О'Ніл повернувся до Асури Махараджа. — Ні дружини, ні сина.

— Дивовижна історія, — сказав Асура Махарадж із переконанням у голосі. — Ніколи не мав дітей, але страшенно хочу. У мене теж склалася не зовсім зрозуміла мені ситуація. Від мене втекла наречена. Вчора я запропонував їй вийти за мене, а сьогодні вона чкурнула кудись на край світу.

— Буває. Господь вибирає часом дивні шляхи, щоб сповістити нам щось важливе. Знаєш, іноді я запитую себе — а що, коли там нікого немає? Може, це такий рудимент із печерного віку у нас залишився? Страх перед темрявою, страх перед сином-гесм...

— Не можу вам сказати нічого про Бога, чесно кажучи, сам хотів би дізнатися, а щодо рудимен-

тів печерного віку, то можу вас запевнити з усією гарантією, що печерний вік – це вигадки не-другів.

– Так, розумію. Я теж мав би вірити в те, що світ було створено шість тисяч років тому, і що перші люди зійшли з раю, але, дивлячись на обличчя людей на вулиці, бачу мавп, собак і ослів. Я розказував тобі історію, як я став пастором?

– Ні, розкажіть, сваміджі. Ви, як завжди, зачаровуєте мій розум своїми оповідями.

О'Ніл дістав іще одну сигарету і перевірів, скільки їх залишилось у пачці.

– Гаразд, синку. Вже не знаю, чому, та Господь дає мені охоту поговорити з тобою. Тільки не називай мене оцим вашим паківським прізвищем, для тебе я пастор О'Ніл.

– Як скажете, пасторе О' Ніл.

– Так краще. Отож, у далекому тисяча дев'ятсот п'ятдесят сьомому, коли при владі ще був Ейзенгауер, коли ми всі боялися Радянського союзу й атомної бомби, а чорні знали своє місце в кінці автобуса, я працював «телефоністкою» на міській телефонній станції. Мене взяли на цю роботу чисто по знайомству, я був іще той не-

роба. Я не цінував того, що мав – був молодий, у мене була красива шевелюра – у задній кишені штанів я носив великий гребінь, щоби при найменшій нагоді вкласти волосся за останньою модою. На роботі у нас був суто жіночий колектив – я був одним із наймолодших, і був там єдиним чоловіком. Було, знаєш, кілька таких дівуль, до яких можна було підскочити на борзій козі, але всі решта були страшенними недоторками. Мені було нудно з ними – я хотів жити, веселитися, слухати рок-н-рол. Я хотів мати велике авто з відкидним верхом, аби можна було возити красивих дівчат на пікнік над озером. На жаль, правда життя була іншою – з дев'ятої до першої і з другої до п'ятої, з перервою на ланч, я належав «Амерікен Белл Телефон Компані», а вони мені за це платили сорок два долари на тиждень. Я був, як те звіря, яке ви тримаєте, аби воно справно несло службу: в мою відповідальність входило вміння поєднувати телефонні лінії. Ти вже зараз такого не застанеш – переді мною був телефонний комутатор із гніздами, і моєю задачею було вручну втикати штепселі в гнізда, налагоджувати зв'язок між абонентом із даунтауна і абонентом з Іст-сайду, чи щось у та-

кому дусі. Із таким же успіхом на моєму місці могла би бути й натренована мавпа. Більш нудної роботи, коли тобі двадцять і ти носиш у кишені великий гребінь, а в серці – мрію про «кадилак», годі й придумати.

Моєю єдиною розвагою залишалося підслуховувати чужі розмови.

– Ви підслуховували чужі розмови?

– Так, а що мені залишалося робити? Звісно, потай я підслуховував. Я вже знав напам'ять, хто з жінок мого округу мав ополудні заняття в спортивній школі, а хто мав забрати дитину з дитсадка. Хто яким покупкам віддавав перевагу, яким стравам, яким книгам і фільмам. Я знав навіть такі речі, які знати не повинен був. Я знав, що місіс Джонсон зраджує містера Джонсона з містером Смітом, коли той каже місіс Сміт, що їде по справах у відділ землевпорядкування. Я знав, що місіс Томпкінс думає про свою невістку місіс Дженкінс, і знав, що місіс Дженкінс думає про свою свекруху місіс Томпкінс. Я завжди думав, що володіти чужими таємницями – це найбільш захоплююча справа на світі, але я переконався, що люди приховують одне від одного саму лиш дурню. Я вважав, що, можливо, мені поталанить

виявити серед мешканців свого округу військового злочинця — прихованого комуніста або шпигуна, який замислює державний переворот або співпрацює з радянською розвідкою, але всі люди, котрих я знав, були чесними і винятково нудними обивателями. Озираючи мешканців свого округу з висоти становища молодшого телефоніста, я почувався, наче Господь Бог, який знає все про кожного, і я думав, наскільки ж нудно Йому має бути споглядати наше дріб'язкове життя.

Але одного разу я натрапив на декого справді незвичайного. Тоді я ще не знав, що розмова, підслухана випадково, може змінити ціле моє життя, в результаті чого я стану проповідником. Агент Маріуш Збішек — це ім'я тобі про щось говорить?

— Ні, сваміджі... тобто, пасторе О'Ніл. Уперше чую.

— О, свого часу це була одна з найгучніших шпигунських справ Америки! Агент Маріуш Збішек, поляк за походженням, жив під прикриттям на Емілі-стріт, тридцять вісім, під іменем Тед Качинський. Щоб ти розумів, ми тоді жили на Емілі-стріт, тридцять шість, і містер Качинсь-

кий був нашим сусідою. Він вдавав, що займається взуттям — ходив від будинку до будинку, як ходили тоді комівояжери, і пропонував кожному свою скриню з набором взуття на будь-який смак. Це було хороше прикриття — він міг вільно пересуватися країною і входити у будь-які двері, не викликаючи підозри у сусідів. Мало хто знав, що у його скрині, під першим дном, є прихований простір, в якому агент Збішек мав пістолет, невеличкий прилад для запису розмов і передавальний пристрій, через який міг скоординуватися зі своїм центром у Денвері. Хто би сподівався, що в Денвері засядуть комуняки? Це було велетенське гніздо комуністів! Десятки, сотні агентів КДБ по цілій Америці! Агент Качинський був одним із таємних вербувальників цього комуністичного мурашника. Він ходив по будинках і заводив розмови: «Чи ви б не хотіли приміряти ці черевики? А може, ці сандалі?» Він шукав, кого можна було б долучити до їхньої таємної мережі. Я про це нічого не знав — уже потім мені розповіли про це агенти з ФБР. Тоді я просто час від часу чув, як пан Качинський дзвонить місіс Стептон і запитує, чи ще не зносилася її пара польських черевиків «Роза Люксембург».

Так вони називали свою зв'язкову у Феніксі – якщо місіс Степлтон відповідала, що пара уже зносилася, агент Качинський виїжджав до неї і передавав їй таємні депеші з центру.

Я був простим хлопцем тоді, знаєш, слухав Літла Річарда, думав про дівчат, я їй гадки не мав, що прямо перед моїм носом розповзається мережа таємної агентури. Просто одного чудового дня я прислухався до їх розмови і почув таке: «Місіс Степлтон, – сказав містер Качинський. – Я отримав нову партію черевичків із Югославії». «Із Югославії? – перепитала місіс Степлтон. – Парадне чи на щодень? Із гострими носиками чи круглі кінці?». «Парадне взуття, дуже добре парадне взуття, – відповідав їй містер Качинський. – Але носики круглі. Всі до одного». Щось насторожило мене в цій розмові, можливо, тому, що місіс Степлтон якось раптово, стривожено і надовго замовкла. «Ви ще тут, місіс Степлтон?» – перепитав містер Качинський. «Так, – озвалась вона. – Я... я...». «Мені заїхати до вас, місіс Степлтон? Ви приміряєте парадне взуття з Югославії з круглими носиками?». «Так, – сказала місіс Степлтон приречено, і я відчув, що вона у відчаї.

— Так, приїжджайте. Привозьте все взуття, яке у вас є, — сказала вона. — Я вдома до шостої».

Я задумався, чому новина про югославське взуття з тупими носами викликала таке запаморочення у місіс Степлтон. Через якийсь час місіс Степлтон подзвонила своїй колезі по роботі, вона працювала вихователькою в яслах, і стривоженим голосом сказала, що прихворіла і просить замінити її. Я здивувався ще дужче — хіба може людина бути настільки захоплена взуттям, аби заради цього відмовлятися від робочого дня? Врешті, третій дзвінок, який зробила місіс Степлтон, остаточно переконав мене, що тут діло нечисте. «Стю, — подзвонила вона до свого чоловіка, — любий, я щойно отримала дзвінок від своєї сестри з Огайо. Вона почувається дуже кепсько, їй доведеться лягти у лікарню. Вона просить, щоб я приїхала на кілька днів до неї, посиділа з дітьми». Містер Степлтон, звичайно, не був проти, але ж справа була у тому, що то була чистої води брехня! Я вирішив не гратися в героя, і пішов у місцеве відділення поліції, розказав їм усе, що почув. Знаєш, я перестав довіряти телефонам — я подумав, а що, коли і мене буде слухати хтось уважний на тамтому кінці сполу-

чення? Що, коли за мною розпочнуть полювання? Але полювання розпочали не за мною, а за Тедом Качинським.

Тед Качинський був нашим сусідою. Його дім був праворуч від нашого дому. Я й гадки не мав, що прямо біля мене живе людина, котра виношує щось лихе проти Америки. Я знав його – він був хорошим чоловіком, завжди добре вбраний, добре поголений, такий підтягнутий, в елегантних окулярах. Коли він ішов по вулиці, було приємно подивитися на нього – він не йшов, він, здається летів чи підстрибував, вітаючись із кожним мешканцем нашого кварталу. Хто не знав містера Качинського? «Невже містер Качинський, *наш* містер Качинський, – думав я, – може виявитись агентом імперії зла? Невже він один із тих знавіснілих на цілий світ росіян, котрі прагнуть підірвати нашу планету атомною бомбою?» Мені не вкладалося в голову, як такий приємний чоловік може служити злу. І все ж, з'ясувалося, може. У поліції мене попросили розказати все, що я почув по телефону, агентові ФБР, пам'ятаю, його звали агент Рік Слоуп. Агент Слоуп був високим, плечистим чоловіком зі сріблястим волоссям і холодним твердим пог-

лядом. Ми сіли з ним у окремії кімнаті, він замкнув двері на ключ, закрив жалюзі на вікнах в офіс і попросив мене розповісти все, що я знаю про містера Качинського. Він сказав мені, що з цього моменту я переходжу під прямий захист агентства з федеральної безпеки, що моє життя у надійних руках і я можу не боятися розповісти всю правду. Правду кажучи, що я міг розповісти тоді? Що містер Качинський — це той приємний, добре поголений поляк із широкою усмішкою на обличчі? Що містер Качинський кожного разу, коли бачив мене, вітався зі мною: «Привіт, малий»? «Як довго ви знаєте містера Качинського?» — спитав мене агент Слоуп. — Уже десять років, — відповів я, відчуючи, як щораз менше мені подобалося те, що відбувалось. Я вже почав жалкувати, що звернувся до поліції. «Послухайте, — сказав я. — Можливо, тут якась помилка. Можливо, я неправильно зрозумів, що мав на увазі містер Качинський, і він просто невинний продавець взуття! Я знаю його десять років, і за цей час я ні разу не бачив у ньому нічого підозрілого, сер!». Агент Слоуп піднявся зі свого місця, підійшов до мене, сперся на стіл своїми кулачищами і сказав: «Послухай, хлопче... Теда

Качинський – агент комуністичної розвідки у Сполучених Штатах. Ти допоміг нам знайти людину, котра переховувалась від нас понад дванадцять років. На ньому висить п'ять убивств ні в чому не винних людей – двоє поліцейських, двоє цивільних і один агент ФБР. Твої свідчення зроблять неоціненний внесок у затримання цього нелюда. І навіть більше – ти допоможеш нам виявити і знешкодити всю їхню мережу, котра буде вбивати людей, здійснювати свою грабіжницьку діяльність, поки, врешті, не зробить усе, аби Америка зникла з обличчя землі. Подумай добре, кого ти намагаєшся прикрити зараз. Подумай, на чийй ти стороні, хлопче». Сказавши це, агент Рік Слоуп повернувся на своє місце, а я, з обмоченими штанами, почав розповідати усе, що знав про життя містера Качинського – про людей, з якими він спілкується, про його розпорядок дня, про його звички. Я сказав їм усе, що знав – навіть те, що містер Качинський любить молоко і завжди бере дві пляшки у молочника замість одної, хоч і живе сам. Агент Слоуп вислухав мене уважно, весь цей час наша розмова записувалася на невеличкий магнітофон, і напевне, вона досі десь зберігається в архівах Бюро.

Так чи інакше, я здав містера Качинського повністю, наскільки лише міг. Коли я вийшов із поліцейського відділку, я зрозумів, що більше ніколи не зможу бути таким, як раніше. Чи були у нас якісь стосунки з містером Качинським? Так, він називав мене «Гей, малий!» — і завжди кидав мені бейсбольного м'яча, коли той ненароком залітав до нього на подвір'я. «Як справи, малий?», «Хороший день, чи не так, малий?» — говорив він іноді мені на вулиці. Я йшов пішки кілька кварталів до нашого дому, уже достатньо зрілий, аби відчувати усю тяжкість того, що скоїв, але ще не достатньо дорослий, аби відмахнутися думкою про те, що врятував країну. Можливо, я й справді захистив себе і своїх сусідів від кровожерного маніяка-комуніста, але тоді я відчував жаль від того, що містер Качинський більше не кине мені м'яча і не гукне: «Гей, малий, як справи?» Кілька днів я ходив на роботу пригнічений і напружено дослухався до всіх телефонних розмов. Чи хтось чув щось про містера Качинського? Чи хтось іще замовляв югославські черевики з тупими носачами? Але скрізь стояла тиша. У мене почала закрадатися думка — а що, коли мене обманули? Що, коли не було ніякої

комуністичної змови, або не було убивств, про які мені розказав агент Слоуп, або ще щось не збігалось? Я знав, що мені тепер ніколи не доведеться дізнатися правди.

І от, через декілька днів, сталося воно. Те, що змінило моє життя по-справжньому і невідворотно. Я повертався з роботи – було лише трохи по п'ятій, був чудовий день середини літа, сонце уже стояло за полуднем. Я побачив на порозі сусідського дому містера Качинського. Він якраз виходив із будинку. У руках у нього був саквояж із взуттям. Сам містер Качинський був, як звично, одягнутий у свій чорний комівояжерський костюм. Окрім саквояжа, в руках він тримав невеличку валізку. Містер Качинський замикав двері свого будинку. «Привіт, малий!» – гукнув він мені, коли побачив, як я входжу на наше подвір'я. «Привіт, містере Качинський, – відповів я йому. – Кудись збираєтесь?». «На Південь, хлопчику! На Південь!» – містер Качинський замкнув двері й радісно підняв над головою кулак із ключами. – Боюсь, роботи в нашому місті для мене вже не залишилося!». «Тоді бувайте, містере Качинський, – сказав я йому. – Приємної подорожі. Удачі, містере Качинський!» «Тобі теж, хло-

пче, тобі теж!» — сказав він і заспішив до виходу. І тут я побачив, як чорний «б'юік», що стояв пооддаль нашого дому, раптом під'їхав під подвір'я містера Качинського, і з нього вийшло два федеральних агенти у чорному. «Містер Тадеус Качинський?» — спитав один з них. «Так». «Вас заарештовано. Ви звинувачуєтесь у шпигунстві та антидержавній діяльності...» І тут усе відбулося — швидко, мов у кіно. Містер Качинський вихопив з-під поли піджака пістолет і всадив дві кулі в живіт федералу. Він кинув саквояж із взуттям і хутко побіг по вулиці, так спритно, наче був професійним спортсменом. Другий агент, що стояв трохи далі, витягнув зброю, прицілився, тримаючи пістолет обидвома руками, і дав два залпи. Я побачив, як містер Качинський, що добіг уже до кінця вулиці, впав, як підкошений, обличчям на землю. Упав, і більше не підіймався. Я дивився на все це, мов на сцену з кіно, із відкритим ротом. Я не міг повірити, що воно відбувається насправді. Що мій сусіда виявляється шпигуном, що я здаю його в руки ФБР, що мій сусіда убиває на моїх очах федерального агента, після чого падає, підкошений кулею в спину. Ніби в трансі, з усе ще відкритим ротом, я підбіг

до машини, з якої вийшли агенти. Той, що стріляв у Качинського, схилився над підстреленим агентом на одне коліно і послухав, чи б'ється серце. Я подивився на нього, сподіваючись, що він підійме голову, подивиться на мене й похитає головою, засвідчивши таким чином смерть колеги, але той навіть не глянув у мою сторону. Він сів до авто і по рації сказав: «Ми взяли його. Є жертви». Я побіг по нашій тінистій вулиці в кінець, туди, де лежало тіло містера Качинського. Він був схожий на городнє опудало, яке здуло вітром – розкинув руки і ноги, вивернув на бік голову. На асфальті довкола містера Качинського розповзалася яскрава калюжа крові. Містер Качинський не ворухився. Я побачив маленьку дірку в його піджаку на спині, трохи лівіше від центру, на рівні серця. І тоді я зрозумів, що містер Качинський мертвий.

Пастор О'Ніл важким поглядом дивився крізь шибу бару на метушню на вулиці. Спонучіло, по вікну барабанив дощ, і вулиця майоріла кольоровими парасолями і дощовиками.

— Я не знаю, для чого Господь вибрав мене, — сказав він. — Чому саме я став інструментом у Його руках. Я не знаю, чому то мусив бути саме

містер Качинський, а не хтось інший. Але відтоді я не переставав собі ставити запитання: чи міг я змінити все, що відбулося? Чи мав я можливість якогось вибору в тій ситуації? Можливо, якби я змовчав, містер Качинський залишився б живим, але не стало б Америки? Хто знає. Я зрозумів одне: що я маю можливість вибирати, кого з ким пов'язувати. Я був звичайним телефоністом, не закінчував університетів, але я розумів, що, якби не було моєї професії, навіть якщо в тебе три освіти, а тобі треба терміново задзвонити своїй мамі, чи жінці, чи синові, ти не зможеш. Розумієш? Вся суть у зв'язку, в тому, що є хтось, хто допомагає підтримувати його. У таких телефоністах, як я. Після тієї події з містером Качинським я пішов до місцевої церкви, де по неділях збиралися баптисти і читали Біблію, і став приходити туди щовихідних. Я все хотів зрозуміти – навіщо? Навіщо Господь дає нам свободу волі, а потім ставить у такі обставини, що ми не можемо нею скористатися?

— Ви зрозуміли це? — спитав Асура Махарадж. — Ви знайшли відповідь?

Пастор О'Ніл усміхнувся.

— Я простий телефоніст, а що може знати телефоніст? Він просто поєднує одне серце з іншим, в надії, що колись усі серця поєднаються в один ланцюг, і всі знову зможуть чути одне одного. Так чи інакше, я охрестився в церкві і став її прихожанином. Згодом я зустрів там одну чарівну юну леді, майбутню місіс О'Ніл. Ми побралися, й у нас з'явився маленький Джонні. Ну, а далі ти вже знаєш... Я прожив непросте життя, скажу тобі відверто. Я бачив усяке. Якось я відчув, як усе, що я бачу несправедливого у світі, переповнює мене, й, аби дати цьому вихід, я почав говорити. Людям подобалося, як я говорив їм. Дехто навіть казав, наче я говорю про Бога так переконливо, ніби Він справді існує, — пастор О'Ніл усміхнувся. — Так я став проповідником. А що мені розкажеш ти? Ти пригостиш мене ще одним віскі? Здається, я розказав тобі добру історію, варту якоїсь подяки.

— Я без цента, — не збрехав Асура Махарадж. — Але, може, історія у відповідь задовольнить вас?

Пастор О'Ніл розчаровано окинув поглядом Асура Махараджа. Незадоволено стиснувши губи, він запалив іще одну сигарету, відкинувся на спинку крісла і промовив:

– Ну гаразд, юначе, я слухаю тебе. Що ти мені можеш розказати сьогодні? Але, їй-Богу, твоя історія мусить бути справді доброю, якщо ти хочеш спокутувати переді мною свою скупість.

– О, так, отче, це хороша історія. Вона розпочалася давно-давно тому, на одній віддаленій планеті... тобто, в одному далекому і закинутому містечку якось жив хлопчик.

– Як звали твого хлопчика?

– Його звали... Джонні.

– Як мого сина?

– Точнісінько, як вашого сина. Він, до речі, був чимось навіть схожим на вашого сина – він виріс у сім'ї зі строгим батьком, який мріяв, аби його син став торговцем тканинами. Однак, коли хлопчику було всього... гм... всього десять, все, що його цікавило – це були жаби та ящірки, з якими він грався цілими днями. Батько боявся, що син виросте неробою, і коли хлопчику виповнилося одинадцять, батько влаштував велике свято на його честь. На це свято він запросив найкращих мудреців, які жили у цьому містечку...

– Мудреців?!

– Так. Усіляких викладачів, педагогів, філософів, святих людей, котрі присвятили своє життя пошуку істини.

– Підозрюю, діло відбувалось у вас у Пакистані.

– Південніше, – Асура Махараджа усміхнувся. – на цій церемонії зібралася вся велика родина Джонні – його дядьки, тітки, бабусі, дідусі, кузини і кузени, а також усі сусіди. Було розбите велетенське шатро – просто безмірне, накрите велетенською білою тканиною, а під шатром були розстелені найкращі килими. Столи ломилися від страв, для такої події було приготовано сто вісім видів наїдків: гори найкращого білого рису, политого пряженим маслом, великі казани з паруючими рагу та супами, гострими і солодкими підливами та соусами, копи свіжого домашнього хліба, пирогів зі солоною, гострою та солодкою начинками, величезні таці з халвою і солодким рисом, печивом, здобою, фруктами в клярі, свіжими фруктами та морозивом чекали, коли їх почнуть роздавати зголоднілим гостям.

– У вас там, я бачу, любителі попоїсти.

– Авжеж. Це була дуже стара родина, з хорошими традиціями. І от, згідно з бажанням бать-

ка, в цей день хлопчик мав вибрати собі учителя і піти до нього на науку. Але перш, ніж це сталося б, хлопчик повинен був пройти ритуал, який проходили усі хлопчики цього містечка, коли вони сягали одинадцяти. Один із мудреців, котрі були запрошені на церемонію, брав хлопчика за руку і відводив на край села. Там, на піску, він малював три лінії. І тоді він казав хлопчикові: «Зараз ти повинен зробити вибір: якщо хочеш відректися від цього світу, ти повинен переступити ці три лінії, якщо ж хочеш залишитися і продовжити навчання, то можемо повертатися назад». Коли хлопчик переступав ці лінії, батьки уже не мали права його кликати назад у сім'ю — хлопчик ішов світ за очі, аби одного дня зустріти правду.

— Дивний звичай, варварський.

— Так, погоджуюсь. Зараз він уже практично відійшов, але тоді, коли сталася ця історія, традиції ще були живими у нас... Отож, перед тим, як відпустити Джонні з мудрецем, батько суворо наказав йому в жодному разі не переступати трьох рисок. Він сподівався, що хлопчик повернеться додому, вибере собі наставника і почне потихеньку опановувати науку, а там, набрав-

пись розуму, продовжити батькову справу. Хлопчик запевнив батька, що зробить саме так, як той просить. Однак, коли наставник вивів хлопчика за місто і намалював на піску три риси, той подивився на селище, де всі от-от мали розпочати розкішний бенкет на його честь, пригадав батька, матір, своїх друзів, і сказав, що хоче відректися від світу. Він переступив три лінії, і ніхто не мав права йти за ним, повертати його. Хлопчик пішов у джунглі, і більше ніхто з родини ніколи не бачив його. Хлопчик довго ішов через джунглі, минав густі зарості й болота, лісові джерела і галявини, повні пахучих квітів, минав ріки та гори, ніде не зупиняючись, обходячи поселення і мандрівців. Він харчувався плодами, які знаходив по дорозі, а воду пив із річок, яких текло в тих лісах доволі. За час, поки він продирався крізь лісову хащу, його одяг подерся і заскоруж від бруду, а сам він став схожий на опудало — з кучмою густого волосся, в яке набилося гілочок, із замузаним обличчям і великими очима. Хлопчик так довго йшов лісом, що потроху вже розучився говорити. Одного дня він відчув страшенну втому від своєї мандрівки. Хлопчик сів під деревом і задумався над тим, для чо-

го він іде. Адже він залишив усе – батьків, родину, хатні вигоди і смачну їжу. Його цікавила тільки правда – а саме, він хотів пізнати, навіщо він з'явився на цей світ, для чого йому був даний розум, здатний пізнавати, і який сенс у всьому тому, що відбувалося навколо. Хлопчик так довго і так зосереджено думав над цими запитаннями, що в один момент перед ним з'явився чоловік надзвичайної вроди – він був одягнений у золоті шати, що сяяли, наче блискавка, прикрашений гірляндою з духмяних квітів, на голові у нього була золота діадема, а в руках він тримав горнятко з молоком і тарілку з їжею. Від чоловіка струменіло таке сяйво, що хлопчик затулив обличчя руками. Прекрасний чоловік простягнув йому тарілку з їжею і горнятко з молоком і мовив: «Джонні, ти не їв уже стільки часу, візьми, будь ласка, я приніс тобі цей солодкий рис і молоко». «Хто ти? – спитав Джонні. – Я ніколи не бачив таких красивих істот! Ти сяєш, наче сотні тисяч сонць, твоя усмішка подібна до вигину овида, який мені відкривався, коли я підіймався на вершини гір, а твої очі нагадують мені прозорі безодні озер, які я минав у долинах. Будь ласка, скажи мені, незнайомцю, як тебе звати і

чому ти з'явився мені?». «Я Правда Істини, — сказав прекрасний прибулець. — Я прийшов до тебе, тому що більше не міг дивитися, як ти босий продираєшся крізь ці зарості, не зважаючи на порізи, які залишало тобі на шкірі гостре листя, не звертаючи уваги на колючки, які впивалися тобі в п'яти. Ти шукав мене, і ось Я перед тобою». Хлопчик був настільки вражений, що з очей у нього полилися сльози. Він упав на коліна перед Правдою Істини і став молитися до Нього: «Будь ласка, не йди, залишайся завжди зі мною». Але Правда Істини тільки усміхнувся і сказав йому таке: «На жаль, більше ми з тобою в цьому місці не зустрінемося. У мене справи, і мені час іти. Але я благословляю тебе все життя пам'ятати про Мене, і наступного разу, уже в кращому місці, ми зустрінемося знову, і ти впізнаєш Мене». Сказавши це, Правда Істини щез, і хлопчик заголосив від горя на весь ліс. А коли трохи заспокоївся, то з'їв солодкий рис, запив його молоком, розбив на дрібні шматки глиняне горнятко і тарілку, яку приніс йому чоловік, і з'їв їх теж. Він продовжив свій шлях, і кожного разу, коли він згадував прекрасного Правду Істини, очі його мокріли від сліз, а серце розривалося

від розпуки. Через кілька днів він вийшов у мале-
ньке селище, де жили дуже прості люди. Біля
селища протікав струмок, і він побачив, як у
струмку, стоячи по коліна у воді, молода дівчина
прала одяг. Хлопчик замилювався цією дівчи-
ною, бо в її юній вроді він побачив відблиск
краси Правди Істини, і він вирішив, що через
неї зможе знову наблизитись до того прекрасно-
го чоловіка. «Хто ти?» – спитав він у юнки. Дів-
чина злякалась його, тому що хлопчик був геть
чорним після стількох місяців блукань, тільки
очі блимали на обличчі. «Не бійся, – сказав він.
– Я син заможного купця, на церемонії повно-
ліття я сказав своїм наставникам, що хочу відрек-
тися від світу, аби пізнати Правду Істини, і пі-
шов у джунглі. Я довго блукав джунглями й од-
ного дня Правда Істини прийшов до мене. Те-
пер я хочу повернутися до людей і робити те,
що мені належить робити. Стань моєю дружи-
ною, о прекрасна, хоч ким би ти була». Дівчина
вислухала його і по його вченій мові зрозуміла,
що хлопчик справді був із хорошої родини. Во-
на сказала йому: «Мене звати Дженні. Я донька
вчителя англійської мови при свангельській місії
в нашому селищі. Ти говориш як учений чоло-

вік, і судячи з твоїх слів, тебе не цікавлять матеріальні здобутки. Отже, ти звільнився від хтивості, заздрості, гніву, жадібності, омани й безумства. Я схиляюсь у поклоні перед твоїми піднесеними якостями, незнайомцю, але, перш ніж дати тобі відповідь, я повинна спитати згоди у свого батька. Зачекай мене тут наразі. Поки мене не буде, о достойний, ти можеш прийняти омовіння у теплих водах цієї річки». Сказавши це, дівчинка пішла у село, а Джонні, як і попросила його Дженні, прийняв омовіння, змиваючи з себе бруд усіх місяців своїх блукань. Коли води річки очистили його, він сів на березі й узявся витягувати зі свого волосся кору і галузки. Нарешті, з'явилася дівчина зі своїм батьком, вчителем англійської мови у євангельській місії. Батько привітав малого мандрівника і сказав, що перш ніж він віддасть свою доньку йому в дружини, той має відповісти на три його запитання. «Я слухаю», – сказав Джонні покійно. «Мої три запитання такі, – сказав батько Дженні. – Що найважче у світі, що найлегше у світі, і в чому щастя для людини?». Джонні вклонився батькові Дженні й сказав: «О, шановний батьку, відповіді на твої запитання такі: найлегше у світі – чисте

серце, найважче – сльоза голодної дитини, а щастя людини в тому, щоби після цілого дня чесної праці вдома його чекала любляча дружина і трохи теплої їжі на вечерю». Почувши ці слова, батько Дженні обійняв малого Джонні як власного сина, і віддав йому свою доньку за дружину. Того ж вечора у місцевій протестантській церкві вони повінчалися, і Джонні став жити разом із Дженні і її батьком у євангельській місії. Роки йшли за роками, Джонні дорослішав, у них із Дженні з'явилися діти. Джонні влаштувався на роботу в місцеву школу. За час, поки вони жили у селищі, селище розрослося, у нього приїхали нові люди, і скоро на місці невеликого поселення виникло місто. Джонні працював у євангельській школі, яку вони відкрили разом із батьком Дженні, а після роботи приймав людей, аби дати їм мудру пораду. Згодом слава про мудрого хлопця поширилася по країні і дійшла до столиці. Губернатор округу запросив Джонні стати його радником, і Джонні разом із Дженні переїхали у столицю.

– Гроші псують людину, – озвався раптом пастор О'Ніл. У барі залишилося вже зовсім неба-

гато людей. — Я думаю, твій Джонні порядно скурвився, коли переїхав у велике місто.

Асура Махарадж ніяк не відповів на це твердження панотця, лиш продовжив:

— Джонні став спілкуватися з найбагатшими людьми столиці, його запрошували на всі бенкети й учти, і губернатор радився з ним із кожного питання. Чутки про знаючого радника губернатора дійшли до самого царя, і той наказав привести Джонні до нього. Цар був людиною широких поглядів, але надміру любив усілякі нововведення. Отож, він спитав Джонні: «Що повинен робити цар, аби його підданим у царстві жилось якнайкраще?», і тоді Джонні відповів цареві: «Цар повинен служити своїм підданим, відректися від усіх насолод, які в нього є, і віддати всього себе керуванню країною. Він повинен їсти мало і спати мало, бути правдивим і тримати слово, здійснювати покаяння, щедро обдаровувати святих, дбати, аби в країні не було голодних і бути прикладом найвищих чеснот». Цар, почувши це, закричав: «Як може цар відректися від усіх насолод? На те він і цар, аби царювати, насолоджуватись наложницями і розкішними видовищами! Ти говориш нісенітниці! За те, що

ти обманюєш людей і видаєш себе за мудреця, наказую кинути тебе у тюрму, а твою жінку віддати в гарем до інших наложниць!». І цар, задоволений із такого мудрого вчинку, пішов у свої покої, а Джонні кинули до в'язниці.

— Так, тепер скрізь так, — зауважив пастор О'Ніл, — проповіднику ніде не солодко. Ніхто не хоче слухати про те, як належить поводитись. Усі знай лиш виборюють власні права.

— Мабуть, — погодився невизначено Асура Махарадж. — Отож, Джонні опинився на самоті й став гірко плакати і голосити: «Правдо Істини, чому Ти такий несправедливий до мене? Я служив Тобі й віддавав усе, що в мене є, натомість Ти дав мені цю темну в'язницю. Мою дружину зараз приведуть цьому безчесному чоловікові, а мої діти пропадуть із голоду. Мій названий батько, коли почує про нашу лиху долю, помре від розпуки, проклинаючи день, коли дозволив нам із Дженні поєднати наші долі. Невже така плата тому, хто присвятив всього себе Тобі Єдиному?». Тим часом цар усамітнився у своїх покоях в очікуванні на нову наложницю. Коли ж раптом страшний голос пролунав із-під землі: «О негіднику! Як смієш ти зневажати цього святого? Че-

рез тебе ми, твої пращури, упали з райських садів на саме дно пекла і мучимося зараз в озері з киплячою смолою. Наші язики пересохли, як пересохнуть ріки в твоєму царстві, якщо ти не відпустиш Джонні та Дженні». Почувши ці страшні слова, цар почав бігати по покоях, шукаючи того, хто намагався поглузувати з нього в такий спосіб. У покоях не було нікого, однак і бажання насолоджуватися з жінкою Джонні пропало, і цар ліг спати. На ранок страшна звістка облетіла все царство – усі колодязі, усі ріки, усі озера в царстві пересохли, і в цілому царстві не залишилось ані краплини води. Цар страшно розгнівався на таку новину і наказав відрубати голову тому, хто приніс цю звістку, а сам замкнувся у себе в кімнаті з найкращими наложницями і найвишуканішими стравами, аби перечекати посуху. Цілий день цар розважався з жінками, милувався їх танцем, їв фрукти й халву, пив вино, а надвечір, коли сонце тільки зайшло за обрій, знову почув із-під землі страшний голос: «Клятий негіднику! Як смієш ти насолоджуватися тоді, коли всі твої піддані страждають від спраги? Як смієш ти утримувати в темниці Джонні й не пускати до нього його дружину

Дженні? Ми, твої предки, упали ще глибше – в холодні пекла, і мороз сковує нас так само, як завтра скує всі твої землі й виб'є весь твій урожай». Цар закричав гнівно: «Хто так жартує з мене?» – і наказав усім наложницям повідрубувати голови і, знесилений, ліг спати. На ранок цар побачив, що все його царство скував лід, і все, що було їстівного в садах і полях, померзло. Померзла вся трава на полях і вся живність у лісах, і тоді цар наказав замкнути всі вікна у замку, а сам зачинився в тронній залі з улюбленим папугою і вирішив перечекати морози там, розважаючи себе розмовами з ученою птахою. Уночі, коли цар хотів уже лягати спати, він втретє почув страшний голос із-під землі: «Мерзенний покидьку, за те, що ти не слухав наших криків, за те, що ти забув про своїх підданих, і за те, що ти й досі утримуєш у темниці Джонні й не даєш Дженні зустрітися з чоловіком, ми проклинаємо тебе на таку ж скрайню темряву, в яку впали ми, і нехай десять мільйонів років ти блукатимеш у ній, не знаючи шляху, і гадюки, павуки, сколопендри та скорпіони жалитимуть тебе в ній без перерви!» Почувши це страшне прокляття, цар закричав із жаху, тому що раптом геть осліп. Він гукнув сто-

рожу, однак ніхто не прийшов, бо всі боялися втратити голову на пласі. Тоді цар крикнув до своїх радників, але жоден не явився на його клич, бо всі боялися за своє життя. Тоді цар гукнув свою найулюбленішу наложницю, але навіть та не з'явилася, бо теж боялася смерті. І тоді цар зрозумів, що залишився сам, цілком безпорадним, у темряві. Він став голосити: «О предки, за що ви так страшно проклинаєте мене? Невже я не мав права насолоджуватися цим царством, владою і могутністю? Невже я не мав права на наложниць, видовища і їжу?». Але ніхто не відповідав йому. І тоді цар закричав: «Приведіть до мене Джонні!». І коли Джонні увійшов до покоїв царя, цар кинувся йому в ноги і став молити, аби той повернув йому зір. Але Джонні сказав: «Не я взяв, не мені віддавати. Відпусти мою дружину, і тоді поговоримо». Цар наказав повернути Джонні його дружину, і тоді Джонні сказав: «Нехай хтось із твоїх слуг візьме на себе твої гріхи, тоді зір повернеться до тебе, і ти знову зможеш правити царством». Тоді цар звернувся до своєї дружини, до свого єдиного сина, до своїх слуг із проханням, аби ті взяли на себе його гріхи. Але ні дружина царя, ні єдиний улюблений син його-

го, ні слуги не захотіли брати на себе таку ношу. Тоді цар закричав: «Віддаю пів-царства тому, хто візьме на себе мої гріхи!», але ніхто не захотів брати на себе гріхи царя. Тоді цар закричав: «Віддаю пів-царства і ще половину від половини тому, хто візьме на себе мої гріхи!». Але знову ніхто не захотів. Тоді цар у розпачі заволав: «Усе царство, усе, що маю, віддам тому спасителю, який забере в мене всі гріхи!», і заплакав. Коли ж раптом, звідки не візьмись, з'явився в палаці один чоловік, згорблений і покручений, і сказав цареві: «Я заберу в тебе всі гріхи. Тільки не треба мені твого царства. Віддай мені лиш свого сина». І цар кинувся в ноги тому покрученому старому: «Забирай, забирай! — кричав він. — Тільки, благаю, витягни мене з цієї темряви!» І цар віддав свого єдиного улюбленого сина старцеві. Тільки той старець і юний царевич пішли із палацу, як одразу ж зір повернувся цареві, й він побачив, що холод минув і над царством почав лити теплий дощ. Цар відпустив Джонні й Дженні, й вони оселилися в скромному будинку за містом зі своїми дітьми. З того часу цар правив мудро й обачно, але не довго. Трохи згодом він запровадив демократичні реформи в країні, але більше

не було нікого, хто узяв би на себе його гріхи за цей вчинок. А до Джонні й надалі приходили люди. Цар призначив йому пожиттєву пенсію. Але порад його слухати більше не наважувався.

— А що ж сталося з сином царя?

— Цього ніхто не знає, отче О'Ніл. Кажуть, одного дня він прийде в царство і посяде престол на місці свого батька, і все зміниться в нашому царстві. Але так тільки кажуть, а як воно буде насправді — невідомо. А Джонні мав багато власних дітей, і я сам товаришував із його внуком, а Джонні був мені як наставник, тільки називав я його не «Джонні», а «сваміджі», як ото вас, — сказав Асура Махарадж і пильно подивився на пастора О'Ніла.

Пастор О'Ніл задумано глядів кудись у вікно. Була вже пізня година. У його запалених очах застиг якийсь особливий, сухий біль.

— Знаєш що, хлопче, це непогана історія, — сказав він. — Хоч, мені здається, ти добряче прибрехав...

— Клянусь, саме так сваміджі й розказував мені цю історію!

— ...хоч ти й добряче прибрехав, мені сподобалося. Даю голову на відсіч, тобі ніде переночувати сьогодні. Я вгадав?

— Як ви дізналися?

— З такими, як ти, я все життя провів, синку. Але ти, мушу сказати, вмієш розказувати. Я ціную це в людях. Гаразд, переночуєш у мене. Думаю, мій Джонні не буде проти, якщо я постелю тобі в його кімнаті.

Асура Махарадж склав руки в подяці:

— Це дуже щедро з вашого боку, сваміджі... тобто, падре О'Ніл.

— Подякуй тому негіднику на небі за те, що вставив мені в груди цей шматок м'яса, який не дає мені спокою, — і пастор О'Ніл хрестиком позначив, де у нього було серце. — Сонні! Скільки з мене?

— Дванадцять вісімдесят, отче, — відгукнувся бармен. — Дощовитий вечір, чи не так, отче?

— Так, так, — прокректав пастор О'Ніл, злізаючи з високого табурета, і ледь не упав, захитавшись, коли став на рівну землю. — Здається, сьогодні на морі шторм. Допоможи мені, хлопче, — звернувся він до Асури. Асура подав йому

руку. – Нам недалеко, якихось сорок хвилин на метро... Уфф, Ісус на ослиці, алилуя! Алилуя!

У домі пастора О'Ніла тхнуло сигаретами і було неприбрано. Пастор зайшов на кухню, де на стіні висіло велике розп'яття, і швидко сховав пару порожніх пляшок із шинкваса до кошика. На столі лежали респтки якоїсь їжі.

– Я, знаєш, не дуже-то й слідкував за чистотою, відколи пішов Джонні. Ти можеш скористатися ванною, коричневий рушник іще досить свіжий.

– Дякую, отче, – сказав Асура Махарадж.

Пастор О'Ніл сів за кухонний стіл перед повною недопалків попільницею і запалив. На подяку Асури Махараджа він тільки махнув рукою, мовляв, «не надокучай».

Душ приніс полегшення після довгого дня. Асура Махарадж подивився на свої стопи і з подивом побачив, що на них натерлись мозолі, які вже встигли потріскати. Людське тіло мало підходило для життя.

Він повернувся на кухню, де все ще сидів, задуманий, пастор О'Ніл.

— Знаєш, — озвався пастор по хвилі мовчання. — Мені страшенно шкода, що так вийшло з Джонні. Мабуть, я би мав бути кращим батьком для нього. Більше любити його, чи що?

— Я думаю, в нього попереду великий шлях, отче.

— Шлях у нікуди. Цей світ не призначений для розваг, хлопче. Це місце страждань і поневірянь, і мені шкода, що Джонні доведеться відчувати це на власній шкірі. Я б не хотів, щоби він повторив мої помилки, сину, розумієш? Ось чому я так переживаю за нього. А в усьому іншому він дорослий хлопець.

Пастор О'Ніл виглядав постарілим. На його щоках прорізалися вертикальні зморшки, які бувають у людей, які довго й рішуче йдуть до цілі, гублячи по дорозі соратників і складаючи жертви більші, ніж сподівалося на початку.

— Ви були щасливі у шлюбі, отче О'Ніл?

— Та як тобі сказати, сину, — пастор О'Ніл розвів руками. — Не більше щасливий і не менше щасливий, ніж усі інші, я так гадаю. Я не знаю, правду кажучи, чому Еллін вирішила піти. Мабуть, я ще дуже багато не знаю про себе, раз

люди влаштовують мені такі сюрпризи, еге ж?
Як ти гадаєш?

— Я думаю, ви благородний чоловік, пасторе О'Ніл. Я не так довго у Сполучених Штатах, але ви змушуєте мене вірити, що ця країна буде колись врятована.

— Цю країну не врятує вже ніщо, — сказав пастор О'Ніл. — У 1979 році я почав свою проповідницьку діяльність. Був розпал енергетичної кризи. Я був молодим, повним надій і ентузіазму, ми переїхали у ту кляту діру Гетсбі в Іллінойсі, і я відкрив там проповідницький центр. До мене приходив один молодий юнак, в окулярах, із розумним обличчям. Він завжди сідав на перший ряд, коли я давав проповідь, й уважно слухав мене, принаймні, так мені видавалося. Часто я бачив, як він навіть щось занотовує собі до блокнота. Одного разу після проповіді я підійшов до нього й сказав: «Молодий чоловіче, ви так уважно слухаєте все, що я проповідую. Можливо, Ви хотіли б дізнатися більше про Бога? Ми могли б зустрітися десь у місті, випити чаю, поговорити про Біблію?». Знаєш, що він мені відповів?

— Що?

— Він сказав: «Дякую, отче, але моя компанія оплачує мені тільки ці недільні проповіді». «Компанія? — сказав я. — Яка ще, до біса, компанія?». «Ми молода перспективна команда, яка хоче зробити щось хороше для людей». «Наприклад, що? Продати їм пиво?». «Ні, ми займаємось канцелярією. Ми хочемо забезпечити людей якісною канцелярією, і ми бачимо велику перспективу в тому підході, який демонструєте ви, отче. У вас чудові якості промовця. Ви не хотіли б долучитися до нашої компанії в ролі бренд-менеджера? Ми потребуємо людей, котрі вміють добре говорити. Можу посперечатися, наша фірма запропонує вам більший оклад, ніж ви отримуете тут». Я подивився на нього й сказав: «У 1957 році на моїх очах федерали убили комуністичного агента, сину. Це я здав їм цього агента, і був гордий з того, що врятував Америку від комуністичної змови, що врятував її для свободи підприємництва, вільного ринку і традиційних сімейних цінностей. Коли у 1965-му році я побачив цих так званих хіпі, цю обкурену лівацьку молодь, я подумав, що Господь направив мене вірним шляхом, і я повинен голосувати за республіканців, за партію білих підприємців із Се-

реднього Заходу. Однак, коли у 1981-му році я побачив, хто прийшов після цих обдовбаних лівих, такі ж самі молоді люди, як оце ти, які намагаються впарити мені канцелярію, порохотяги, і що тільки ні, я перехрестився, сину, і вирішив, що стану проповідником. Іди звідси геть і більше не приходь». Ось так.

— Ви знаєте, я теж часом почуваю провину, отче. Мені здається, я зробив багато лихого для цього світу... — сказав Асура обережно.

— Ти? Ти ще занадто молодий, щоб розуміти, добре ти зробив, чи погано. Життя покаже.

— Так. Я сумую за своєю нареченою.

— Тією, що втекла від тебе?

— Вона змушена була зробити це. Очевидно, вона зрозуміла, що я не ангел. Вона дала мені натяк, що хотіла б, аби я якось змінився, очистився. Це серйозний виклик. Все життя я робив одне, а тепер мене змушують стати іншим.

— Ти шукатимеш її?

— Так, тільки ж як знати, де?

— Звернись у поліцію.

— На жаль, це відпадає. Я знаходжусь у вашій країні нелегально.

— Ти можеш описати її?

– О, так. Досить висока. Каштанове волосся. Сліпа дівчина років тридцяти. Її звати Дарія Стефанівська.

Пастор О'Ніл витягнув ще одну сигарету з пачки, покрутив її і запалив. Немовби вагаючись, він витяг із-під поли піджака дешевий мобільний телефон і набрав якийсь номер. Асурі він кивнув, мовляв, зараз.

– Алло? Ленні? Привіт, Ленні, алилуя, брате, Господь із тобою. Вибач, що так пізно... Що, ти вже спав? Одному нашому братові потрібна допомога... Ага, прямо зараз... Він розшукує свою наречену...

– Поїхала сьогодні з Нью-Йорка в невідомому напрямку... – підказав Асура Махарадж.

– Так... ага... можеш записувати... поїхала сьогодні в невідомому напрямку... Ріст середній...

– Як молоде деревце вишні...

– Ага... Як молоде деревце вишні... – пастор О'Ніл прикрив мікрофон рукою. – Що за дурню ти мені верзеш? – спитав він в Асури.

– Це вона! Вони впізнають її!

Пастор О'Ніл подивився на Асуру Махараджа і продовжив:

– Ріст середній, як молоде деревце вишні, так, Ленні, хай тобі трясця, так і пиши... Волосся каштанове...

– Медово-каштанове, ніби підсвічене світанковим сонцем... – підказав Асура

– Медово-каштанове. Ніби підсвічене світанковим сонцем, Ленні, ти пишеш? Шкіра світла...

– Світла, як пряжене молоко, – уточнив Асура.

– Світла, як пряжене молоко триклятої фірми «Нестле», Ленні, наш брат виявився поетом, так що май терпіння... Очі...

– Очі зелені, цикорієво-зелені.

– Очі цикорієво-зелені... вік тридцять років, звати Дарія Стефанівська.

– І схожа вона на вічну весну в серці.

– Кажуть, схожа на вічну весну в серці. Запиши. Це може бути важливо. Слухай, Ленні, перекажи нашим хлопцям. Нехай приглянуть за цією кралею. Наш південний брат заслужив, я думаю, на невеличку підтримку від друзів. Як тільки що, дзвони. Давай, Ленні, алилуя, брате. З Богом! Алилуя!

Пастор О'Ніл вимкнув мобільний.

— Твоя пташка у нас, — сказав він. — Ленні — мій старий друг, ветеран в'єтнамської війни. Він знає, що таке пекло, сину. Ми познайомилися з ним на початку вісімдесятих, я зустрів його на вулиці, було Різдво, падав сніг, і я побачив цього здорованя з милицями, на одній нозі, який стояв у переході і просив милостиню. Я сказав йому: «Свята Діво Маріє, сину, хто дозволив тобі стояти на цьому холоді у переході, жебрати дріб'язок? Де твоя честь, де твій полк, солдате?» А він подивився на мене втомлено і сказав: «Отче, я лейтенант 264-ї бригади 5-ї піхотної дивізії сухопутних військ США, і весь мій батальйон було знищено у засідці при Меконгу. Мене було поранено, взято в полон, звільнено і депортовано у Сполучені Штати Америки. Моя дружина пішла від мене, моя мати померла від раку, а батько спився. Банки забрали у нас будинок за несплачений кредит, а сам я залишився на державній підтримці. Я знаю, Господь справедливий, отче, і я не скаржусь, ні разу не скаржився на життя, Ісус свідок, може, я змарнував своє життя в джунглях, воюючи заради Батьківщини, але я не збираюся марнувати своє життя на таких пустодзвонів, як ви, отче. Тому шкандибайте собі

далі, отче, Бог на поміч». Я забрав його із собою, бо хто ще міг би мене назвати пустодзвоним із таким смаком, як це зробив Ленні? Якийсь час він жив у мене, а за півроку, з Божою поміччю, ми організували товариство для ветеранів, де кожен міг отримати трохи їжі, одягу чи місце для нічлігу. Ми назвали наше товариство «В'єтконзькі пси», знаєш, у дусі бейсбольних команд, тому що ми команда, і тому що там, у пеклі, хлопців рятували трансляції бейсбольних матчів. Зараз Ленні уже за сімдесят, але він залишається таким самим славним скурвим сином, яким був у сорок, коли ми тільки познайомилися. Знаєш, є дружба, котра проходить через усе, їй не страшні жодні випробування. Ленні для мене – саме такий друг. За ті тридцять років, що існує наше товариство, до нього приєдналося тисячі, та що там, десятки тисяч таких, як Ленні. Так насправді, я навіть не знаю, скільки нас є, я знаю одне: ми скрізь. До нас приєднуються не тільки ветерани. Це велетенська невидима мережа, яку зробив Ленні. Так, це все його заслуга. Бездомні, каліки, ветерани – ми всі поєднані однією ниткою, хлопче. Ми – як ті намистини, хлопче, всі пов'язані одною ниткою. Ми малі

люди, пригнуті низько до землі, ти ніколи не звертав на нас уваги, не помічав нас. Але ми бачимо все. Тисячі очей, сину, тисячі рук. Це жива пошта, від людини до людини. Клянусь, сину, за тиждень вся Америка буде знати про твою кралю. За нею будуть видивлятися на вокзалах і автостанціях, у супермаркетах і переходах. Віриш, сину, що з Божою поміччю за тиждень твоя краля буде у тебе?

– Вірю, отче, – сказав Асура Махарадж і йому здалося, що з грозових хмар, які згустилися над пустелею його серця, упали перші важкі краплі дощу.

Пастор О'Ніл подивився йому в очі.

– Добре, сину, – сказав він. – Ти славний хлопець. А тепер іди відпочинь, а я ще посиджу. Мені є над чим подумати.

Асура Махарадж покірно піднявся на другий поверх, де знаходилася спальня Джонні, й ліг у ліжко. За добу, впродовж якої він перебував серед людей, він наче прожив не одне, а двадцять життів. Що він знав на своїй Паталі, крім жарких садів і холодної науки? Він лежав на ліжку в темній кімнаті, дивився у темряву і з усіх сил вірив у

те, що зараз Даша теж дивиться у свою темряву, і теж згадує його.

По щоді Асури Махараджа, яка вже встигла зарости щетиною, стекла слюза, і він зі здивуванням взяв її собі на палець.

Новий день у Нью-Йорку він зустрів зі звуками клаксонів, які долинали навіть у тихий закуток пастора О'Ніла. Була шоста ранку, підіймалося сонце, крізь імлу осіннього дня проступали його перші промені.

– Даша, – було перше, що сказав Асура Махарадж, коли прокинувся. Він спустився донизу, прийняв омовіння у душі, мимоходом відмітивши ще кілька ознак зношування тіла, таких, як наліт на язика і почуття розбитості. На кухні було порожньо. Смерділо цигарковим димом і алкоголем. На кухні панував той самий безлад, що й учора. Асура Махарадж зрозумів, що зараз найбільш доречний момент відкинути в своєму імені прикладку «Махарадж», і взявся згрібати сміття, розкидане по кухні, у сміттевий кошик.

Із вулиці зазірало сонце. Розгорався новий день, поступово вповзаючи на кухню пастора

О'Ніла. Асура Махарадж відчинив вікна, випускаючи в дім свіже повітря, а разом із ним щебет міських птахів, ожвавлених світанком.

— Ти вже встав? — почув він з-за спини. У дверях, втомлений, з осунутим обличчям, стояв пастор О'Ніл. Отець виглядав постарілим, наче й не лягав цієї ночі.

— Відпочили?

— Думав про сина, — озвався той. — У холодильнику є молоко і яйця, можеш приготувати нам яєшню, містере Любителю Свіжого Повітря. Я маю зайти до сусіди, попросити його дещо, — мовив пастор, накинув на себе куртку і вийшов на вулицю. Асура Махарадж побачив, як отець О'Ніл, озираючись і мерзлякувато втягуючи шию в комір куртки, іде по стежині між будинками до сусідів. Він увімкнув радіо, пристрій, знайомий йому з дитинства за історичними книгами.

— Отож, нагадаємо, що рух по Трініті-плейс, Ліберті-стріт, Чедар-стріт та Бродвею в районі Цукотті-парку перекрито у зв'язку із демонстраціями на Уолл-стріт. За даними наших кореспондентів, від п'ятнадцяти до сімнадцяти тисяч

людей вчора зібралось у Цукотті-парку з закликами скинути корумповану владу банків. У нас на зв'язку наш власний кореспондент Білл Чейз прямо з Цукотті-парку на Мангеттені, де протестувальники розбили наметове містечко. Білл?

— Хай, Еммі. Зараз я знаходжусь просто в гущі протестувальників. У всіх іще ранковий настрій, добровольці розносять гарячу каву та легкі сніданки. Атмосфера мирна, і я б навіть сказав, піднесена. Протестувальники готують нові плакати з написами: «Мільярдери, ваш час вийшов!» і «Нас 99%». За прогнозами організаторів, сьогодні мітинг налічуватиме від двадцяти до ста тисяч учасників. Вони стверджують, що їх демонстрація носитиме винятково мирний характер, і організатори зроблять усе, аби не допустити небажаних зривів із боку провокаторів. Кілька поліцейських машин патрулювали мітингувальників уночі, і зараз я бачу, що протилежна сторона зайнята сніданком теж. Атмосфера дружня, хоча сьогодні вдень, як обіцяють організатори, декому буде справді спекотно. Еммі?

— Дякую, Білле. Що ж, приєднуємось подумки до протестувальників і бажаємо учасникам акції

«Захопи Уолл-стріт» досягти своїх цілей. А тепер про погоду...

А що, коли Даша пішла туди?

Ця думка прострілила йому розум своєю несподіваністю — для її появи не було жодних підстав, окрім ранкової новини.

Асура Махарадж, на жаль, надто добре розумів, що відбувається на Уолл-стріт, аби відчувати сантименти до сторін конфлікту. Їх науковий відділ останні кілька місяців займався тим, що створював колективний портрет натовпу. Асура знав, що це було частиною складного піруету, розробленого кращими умами їх Інституту. Ілюзорними були причини для мітингу, цілі мітингу і засоби, якими користувалися мітингувальники — все в кращих традиціях вседосконалої мудрості архатів. Асура Махарадж знав, що в одному з очікуваних сценаріїв розвитку історії на планеті Земля мала спалахнути різанина — така різанина, яка могла б сколихнути Америку, і від якої припинив би цілий світ. Він знав, що в планах начальства були бронетранспортери на вулицях, патрульні машини спеціальної секретної поліції, великі підземелля для концентрування населення, а також сотні тисяч пластикових гробів, котрі

вже вкривалися пилюкою на складах по цілій Америці, чекаючи лиш, котра з викресаних іскор допоможе зайнятися полум'ю громадянської війни.

Асура Махарадж нагадав собі, що така ситуація панувала зараз скрізь у світі. Всі чекали тільки одного — де? І всі принохувались, чи не пахне вже паленим.

На Паталі всі з нетерпінням чекали бурхливої розв'язки цього інтригуючого тисячолітнього сюжету. Науковці й аналітики Бгогаваті потирали руки, передчуваючи одразу кілька «Золотих драконів» за наукове шоу століття. Звичайно, чергова війна — прекрасна нагода продовжити дослідження, розтягнути задоволення пізнавати цей Всесвіт ще на одну кальпу¹. Асура Махарадж надто добре знав своїх одноплемінників, позаяк іще позавчора сам був одним із них.

Все залежало тільки від рішення Шефа. Як тільки той дасть відмашку — на вулиці виїдуть бронетранспортери, в місті ввімкнуться сирени повітряної тривоги і зупиниться весь транспорт. А далі залишатиметься тільки насолоджуватися видовищем, попиваючи тропічне вино в одному

¹ Кальпа (санскр.) — одиниця виміру часу, 4,32 мільярди років.

з нічних садів столиці, і затамувавши подих, вдихаються в екран соціоскопа.

Рішення Шефа. Ось ключові слова в його міркуваннях.

Йому потрібно зустрітися з Шефом.

Мороз пройшовся по шкірі Асури Махараджа при згадці про Шефа. Чи це можливо? Чи його пустять? Чи зможе він повернутися назад? Чи матиме його спроба успіх? Якою ціною можливий успіх у цій справі?

— Даша, — прошепотів Асура Махарадж, заплющивши очі. Подумки він намагався побачити її — де вона зараз? «Будь ласка, Дашо, дай мені своєї присутності, я дуже потребую її зараз».

Вона з'явилася йому перед очима: в білій сукні, з розвіяним вітром волоссям, на цей раз вона була без окулярів, вона бачила.

«Дашо, допоможи мені, — звернувся він подумки до неї. — Допоможи мені зробити те, що я задумав».

«Асура, — почув він. — Просто вір і йди. Я чекаю на тебе».

І видіння розтануло.

Асура Махарадж відкрив очі, й на устах у нього заграла усмішка. Він став до кухонної плити й

почав готувати сніданок. Раптом усе перестало мати значення — успіх чи поразка — все набуло іншого, глибшого сенсу. Асура Махарадж відчув, як серце співає, і це було щось нове.

— Імо і збираємося, — гукнув йому пастор О'Ніл, зайшовши на кухню. — Алилуя, сину! Я випросив у сусіда його тачку. Сьогодні має бути спекотно на Уолл-стріт. Мені дзвонив Ленні, казав, сьогодні можуть заблокувати метро. Гряде Судний день, хлопче.

— Куди ми їдемо?

— На Уолл-стріт, сину! Ти ж не думаєш, що прийдеш до пастора О'Ніла, вип'єш його молоко, з'їси його яєшню, після чого поїдеш у свій Канзас чи Кентуккі розважатися зі своєю кралечкою, не зробивши нічого для Господа? Сьогодні на нас чекає велика проповідь, сину! І я кажу: «Алилуя», сину! Скажи «Алилуя», тому що ми спасенні, й з нами Бог!

— Алилуя, отче.

— Алилуя, сину мій! Алилуя!

Асура Махарадж допоміг пастору О'Нілу скласти у вантажний «пікап» пару плакатів із на-

писами «Судний день прийшов. Ти готовий до зустрічі з Господом?», а також із десятків коробок із листівками та брошурами. Вони затягнули кузов «шевроле» брезентом і скочили у салон, де на дзеркалі гойдалося велике розп'яття.

— Дружина сусідові подарувала, — сказав пастор О'Ніл, зауваживши його погляд. — Хороше, правда? Він католик, мій сусіда.

Пастор О'Ніл швидко помолився про себе і перехрестився.

— Ну, з Богом, сину! Вперед, Нью-Йорк! — закричав пастор О'Ніл і дав газу.

Машина, залишаючи гальмівний слід, рвонула вперед, вискочила на дорогу і погнала в керунок Мангеттена.

У машині пастор О'Ніл сказав:

— У мене було видіння цієї ночі, — він глянув на Асуру Махараджа, загадково усміхаючись. Вікно біля водія було відчинене, і пастор О'Ніл виставив у нього лікоть. Він одягнув сонячні окуляри й бейсболку з написом «В'єтконзькі пси», стилізовану під лого бейсбольної команди. Якби не пасторський комірець, що визирав із-під

джинсової куртки, його можна було б прийняти за пересічного мешканця окраїн. Осіннє повітря на швидкості влітало в салон, освіжаючи Асуру. – Господь явив мені Свій план, сину. Він хоче, аби ми славно потрудилися сьогодні. Ми будемо відділяти овець від цапів. Я покажу тобі, як це робиться, і ти швидко навчишся. Сьогодні обіцяє бути до-о-о-овгий день, – протягнув він і засміявся. – Ї-ха-а-а! Матір Божа, ми їдемо до тебе!

На під'їзді до Мангеттену вони бачили дивний транспорт, що стояв на узбіччі. То були великі чорні джипи без номерів і розпізнавальних знаків. Біля одного з авто вони зауважили чоловіка, що стояв, спершись на двері, й жував гумку. Чоловік був у чорній уніформі, коротко стрижений, мав на собі чорні поліцейські окуляри. Коли вони проїжджали повз це авто, Асура Махарадж відчув, як холодний погляд чоловіка у формі без відзнак пронизує їх машину, наче рентген, і йому стало незатишно.

– Це тасмна поліція,– сказав пастор О'Ніл, проводжаючи поліцейського поглядом. – Я довго не вірив Ленні, що така існує, але, виявляється, старий дідько таки правий. Вони виставили свої пости на виїзді з Мангеттена. Здається, вони

готові влаштувати на Мангеттені справжню бійню.

На черговому патрулі їх автомобіль зупинили коп уже з офіційними номерами.

— Що у вас у багажнику, сер?

— Та так, нічого особливого, капітане. Пара душпастирських книг, пара листівок. Я отець О'Ніл, а це мій племінник із Арканзасу, ми їдемо провідати мого сина. Якись труднощі, капітане? Я бачу, сьогодні багато патрульних на вулицях?

— Ми отримали повідомлення, що сьогодні можливі терористичні атаки з боку ісламістів, сер. Вибачте за незручності, — коп повернув пасторові О'Нілу водійське посвідчення. — Гарної дороги, сер!

Над ними у напрямку Мангеттена пролетів чорний вертоліт, але пастор О'Ніл вдав, ніби нічого не помітив.

Мангеттен жив своїм життям. Лабіринт зі скла та бетону приховував височінь неба, й одразу вкинув їх у густу, ще холодну ранкову тінь глибокого міста. Машини сновигали вулицями, люди поспішали на роботу, п'ючи каву прямо на

ходу, снідаючи пончиками в очікуванні на зелене світло на переході.

Ближче до Уолл-стріт рух було зупинено.

Пара поліцейських автомашин перегородили дорогу.

— Повертайте назад, сер, — сказав йому коп в окулярах, зазирнувши до салону. Сказав він це уже значно менш доброзичливо ніж той перший, біля мосту.

— У мене там живе син, капітане. Я всього лиш хочу провідати його. Мій племінник із Арканзасу...

— Сер, ви не зможете провідати свого сина сьогодні. Рух перекрито. Розвертайтеся, будь ласка.

Вони дали назад і виїхали з вулички, заблокованої поліцейськими. Пастор О'Ніл пригальмував у провулку біля перукарні «Браянс», і вийшов із салону.

— Що ж, будемо прориватися так, — сказав він, знімаючи брезент із кузова. — Тримай! — він кинув Асурові пачку з листівками. У спортивну сумку пастор О'Ніл поклав мегафон, а один із плакатів скрутив трубною у вигляді посоху. — Вперед, хлопче, до овець і цапів!

Вони рушили в бік парку, де розбили свій основний табір мітингувальники. Атмосфера була справді злегка піднесена, сповнена радісного передчуття великої перемоги. Сповнена відчуття легкого ризику, і, загалом, складалося враження великої гри, яку затіяли діти, що занадто довго вдавали із себе дорослих. Асура Махарадж побачив розбиті в парку намети й людей, що мешкали в цих наметах: дехто виглядав інтелігентно, хтось скидався на фермера з Півдня, загалом же люди були людьми – і це вражало Асуру Махараджа найбільше. Йому ще ніколи не доводилось опинятися серед такого скупчення живих, двоногих людей, у всій їхній красі. Він більше не відчував відрази – йому здавалося, що в делікатності людської тілобудови захована сама суть Творця. Вона була наче натяком на те, що людина – це щось сокровенне, результат тонкого балансування колосальних сил Всесвіту, дивовижна гра слабкості й сили, покори і влади. Все єство її наче призначалося для того, аби впродовж життя зробити якийсь остаточний, вирішальний вибір. Асура Махарадж замилювався грацією людських істот. Йому здавалося, в кожному їх русі пролітало це потаємне розуміння

— розуміння прихованих від стороннього ока стосунків між творінням і Тим, хто творить, дитяча гордість за свою окремість і незалежність — їй одразу ж сумирна готовність віддати себе на волю цьому вищому началу, здатися в його руки. Тисячі облич, тисячі характерів — кожне з них було наче картою боротьби людини між цими силами притягання й відштовхування, і кожне наче застигло у власному, особливому піруеті затяжного танцю любові.

А власне, що любові. Він зрозумів, що ніколи раніш не відчував стільки любові, як зараз. То було так, наче квітка, яку посадила йому в серці Даша, розпустилася на тисячу суцвіть, і кожне з тих суцвіть розкрилося назустріч кожному з тисяч облич своєю ніжною серцевиною, зволоженою чимось, для чого важко їй дібрати слів — не то співчуття, не то захоплення, не то покірність і ніжність. Асура Махарадж почував себе гідким каченям серед лебедів. Йому видавалося, що він, перемазаний смолою мешканець нижніх світів, прийшов у високе товариство піднесених душ, і хоча ці піднесені душі страждали на ожиріння і печію, хоч їх манери були далекими від ідеальних, а їхнє почуття смаку наступало йому на паль-

ці, як часом наступає на ногу слон своєму господарю — незважаючи на все це, Асура Махарадж вдихав їх запах, їх світло, бо бачив: у кожному з них горить це зерня, яке розгорілося в ньому. Всі, всі вони були святими: і поліцейські, і мітингувальники, і роззяви, що прийшли подивитися на безкоштовний атракціон.

А ще він виглядав серед натовпу Дашу.

Раптом він зрозумів, що більше не боїться втратити її — з'явилася тверда певність у тому, що він зустрине її. Можливо, це й звалося вірою? Даша була в його серці. Вони вже зустрілися там, і тепер не було сили, котра могла б завадити їм бути разом.

— Ставай-но отут, сину, — сказав йому пастор О'Ніл. Він кинув під деревом свою спортивну сумку і встромив у землю між плит транспарант із написом: «Судний день прийшов. Ти готовий зустрітися з Господом?». — Роздавай листівки, а я буду братися до діла.

Пастор О'Ніл дістав із сумки мегафон. Він склав до купи пару ящиків з-під консервів, що стояли обабіч, виліз на них і ввімкнув гучномовець:

– Браття і сестри, алилуя! Скажіть «Алилуя!», якщо ви віруєте в Христа! Скажіть «Алилуя», якщо ви приймаєте Господа у своєму серці! Судний день прийшов, браття, покайтеся! Покайтеся і скажіть разом: «Алилуя!». Ще раз, усі разом! «Алилуя!». Ще раз, я не чую вас, «А-ЛИ-ЛУ-У-У-Й-Я»!

Мітингувальники без особливої охоти стали озиратися на пастора О'Ніла. Ті, що були без діла, стали підходити ближче, їх були одиниці.

Асура Махарадж почав роздавати листівки із закликом покаятись перед Страшним Судом. Люди брали їх, як і все, що роздають безкоштовно, з цікавістю. Пастор О'Ніл дістав із кишені куртки кишенькову Біблію, закрив окуляри для читання і промовив у мегафон:

– Сьогодні ми поміркуємо над Біблією, а саме над її розділом, відомим як Об'явлення від святого Івана Богослова. Отож, розділ дев'ятий, вірші двадцятий-двадцять перший. «А решта людей, що не вбита була цими поразками, не покалася за діла своїх рук, щоб не кланятись демонам, ані ідолам золотим, і срібним, і мідяним, і кам'яним, і дерев'яним, що не можуть вони ані бачити, ані чути, ані ходити. І вони не покалися в своїх

убивствах, ані в чарах своїх, ні в розпусті своїй, ні в крадіжках своїх...».

Асура Махарадж продовжував роздавати листівки, примовляючи: «Алилуя, брате...», коли ж раптом знайоме обличчя просковзнуло в натовпі. Він вдивився поміж людей пильніше, упевнюючись, чи не привиділось йому, бува, але ж ні — ящуряче обличчя помічника суді Раху з'явилося й щезло знову.

Продовжуючи роздавати листівки направо й наліво, він зануривсь у натовп, що чудесним чином почав збиратися довкола пастора О'Ніла, і рушив у напрямку свого залятого друга з нижніх світів.

Людей ставало дедалі більше. Навпроти Цукотті-парку шикувалися наряди поліції. Усі вони були в захисних шоломах і з щитами. Вони натягували захисну оранжеву сітку, аби стримати мітингувальників від розповзання, тримаючи їх скупченими в самому парку. Асура Махарадж розгледів, як суддя Раху, вдягнутий у чорну військову форму без позначень, залазить в одну з вантажівок із написом «Поліція». Сонце піднялося уже достатньо високо, аби віддзеркалюватися

з вікон хмарочосів довкола колодязя Цукотті-парку.

— Гей, старий, що це таке у тебе? — покликав його один із мітингувальників, хворобливого вигляду юнак із довгим немитим волоссям. — Дайно і мені сюди, покажи, що там маєш.

— Алилуя, брате. Схоже, в останній день Господь дає нам хорошу погоду, брате, — усміхнувся йому Асура Махарадж. — Ось, тримай.

— А, це ваше релігійне лайно, — без інтересу озвався хлопець, оглянувши листівку спереду і ззаду, й повернув її Асурі. — Я в це не вірю. На, тримай.

— Ні, залиш собі, брате. Як тебе звати?

— Вільям Джозеф Сміт, сер, гівняне ім'я, знаю, смердить за кілометр, як від неминої стайні. Мої батьки були селяхами.

— Асура Махарадж, — представився Асура. — Вільяме Джозеф, скажи, ти хотів би послужити для Господа?

— Що за хрін ти мене питаєш, мужик?

— У тебе є бажання розізнати лягавих так, щоб вони почали гарчати і кусати свою сітку? — перепитав Асура, виявляючи в собі незнайому харизму, очевидно, відбите світло того вогню ві-

ри, яким палав пастор О'Ніл. — Час відділяти овечок від цапків, і Господь щедро винагородить тебе, якщо ти допоможеш у цьому.

Вільям Джозеф Сміт подивився на Асуру Махараджа, як на ненормального.

— Чи ти здурів, хлопе?

— Цьогосвітня бо мудрість у Бога глупота, — відповів Асура Махарадж, не повівши й бровою. — Я гадаю, ти б міг підійти до них он там, стати біля сітки і почати дражнити їх. А я би спробував пробратися у їхній фургон. У фургоні є один чоловік, велика шишка, не бос, але вагома фігура. Якщо мені поталанить поговорити з ним, ми зможемо уникнути крові в цей чудовий сонячний день. Що скажеш, брате?

— Мужик, у тебе зовсім поїхав дах. Дай мені спокій, — Вільям Джозеф Сміт відвернувся і пішов у натовп. Там уже з'явилися чоловіки з барабанами. Вони лупили в барабани, горланячи: «Нас дев'яносто дев'ять відсотків!». Молодять жінки, віком за сорок, які все ще намагалися скидатися на дівчаток, у сміливих убраннях підтанцьовували під ритм барабанів. Багато людей стояло з табличками у руках, на яких були написані анти-корпораційні гасла.

Асура Махарадж подивився, як довготелесий Вільям Джозеф іде до натовпу протестувальників і ще раз оцінив міцний ланцюг із поліцейських і сітки. Біля живої загорожі уже починали збиратися журналісти з телебачення. Вічка камер вишукували яскравих персонажів для кадру на обідні новини, молода жінка у вишневій сукні стояла на вільному від корупції і корпоративної шматку Цукотті-парку, тримаючи у руках мікрофон і давала прямий репортаж із місця подій. Уривки фраз долітали до Асура Махараджа.

— ...дедалі збільшується. А зараз ми дізнаємося, що ж думають про свою безстрокову акцію самі учасники протесту, — жінка повернулася до нього і мовила в мікрофон: — Представтесь, будь ласка, як вас звати і звідки ви приїхали, сер. Скажіть, будь ласка, що ви думаєте з приводу цієї акції?

Асура Махарадж, на якого жінка спрямувала мікрофон, усміхнувся. Оператор відловив його усмішку і зробив наїзд на його заросле щетиною обличчя.

— Мене звати Асура Махарадж, і я прибув до Америки з далекої країни на Півдні. Я співчуюю обидвом сторонам конфлікту, мем. Моя батькі-

вщина уже довгий час іде шляхом матеріального прогресу, але я бачу, що матеріальні відповіді не дають вирішення для матеріальних проблем. Мені здається, проблема лежить глибше, ніж у обманутих банками громадянах. Вона всередині наших сердець. Це пожежа, мем, і сьогодні вона охопила цілий світ. Тільки духовні відповіді можуть пролити дощ, здатний загасити цю матеріальну пожежу. Дякую, мем, — Асура Махарадж усміхнувся ширше, показуючи, на американський мотив, що він все сказав.

Журналістка, трохи розгублена від почутого, позбавлена можливості вирізати це, повернула мікрофон собі.

— Дякую вам, сер. Із вами була Енн Уайт спеціально для телеканалу Дабл'ю-Ей-Бі-Сі.

Тим часом гримотіння каністр і тамтамів усе наростало, так, що перебувати в Цукотті-парку ставало дедалі важче. Серед людей почала з'являтися особлива атмосфера роздратованості, а разом із тим і сп'яніння від усвідомлення того, що вони тримають долю Америки у своїх руках. Люди ходили по периметру парку з високо піднятими транспарантами і скандували заклинання, сподіваючись таким чином змінити невідво-

ротне. Над Цукотті-парком знову пролетів чорний вертоліт без маркування. Ясне блакитне небо обіцяло справді спекотний день. Асура Махарадж примружився від блиску сонця, що сліпило його, відбиваючись від дзеркал хмарочосів. Він опинився у кам'яних джунглях, замкнутий у стінах високого колодязя, серед неприступних кабінетів, де, начебто, приймалися значущі рішення, котрі, начебто, ставали в результаті причиною незадоволення мас. Однак Асура знав, що справжня причина незадоволення мас сиділа зараз у фургоні перед соціоскопом і вибирала найкращий, найдраматичніший момент для того, аби розпочати свою операцію.

У Асури Махараджа запаморочилася голова. По цілому світу всі наче чекали на цей сигнал. Біржі стогнали, завалені знеціненими паперами, політики, роздратовані, траскали за собою дверима, не досягши результатів у переговорах, бойовики на Середньому Сході сідали до своїх окопів, припадали щокими до прикладів гвинтівок, заводилися двигуни танків і панцерників, аби вчергове хитнути славну гойдалку світового конфлікту. Асура Махарадж відчував наростаючий біль. То був не біль тіла – так болів розум.

Усе, що він робив останні п'ятнадцять років за підземним літочисленням — усе було спрямовано на те, аби принести мир і культуру на цю планету, але чомусь результатом його діяльності стали війна і хаос.

«Помічник судді Раху, з'явився, — думав він, вдивляючись у фургон. — Визирни до свого улюбленого ворога на хвилину». Була вже десята ранку. Коли почуття драматургії підкаже помічникові судді дати сигнал до дії?

— Гей, мужик, — почув він із-за спини басистий голос. — Я чув, ти хочеш подразнити лягавих?

Позаду нього стояв високий масивний чоловік, весь аж червоний від ластовиння, рукави його шотландки на дужих руках були закасані під лікоть і здається, от-от мали луснути від м'язів, що вигравали під ними. Із-під бейсболки вибилося солом'яне волосся.

— Енді, — представився чоловік, вдивляючись в Асуру Махараджа своїми темними синіми очима.

— Асура, — Асура Махарадж потис Енді руку. — Хочеш послужити Господу, Енді?

– Не знаю, що тобі сказати, мужик, – знизав плечима Енді, не відриваючи від нього свого глибокого синього погляду. – Я тут уже п'ятий день, у нас тут щось типу комуни. Я приїхав сюди з Понка-сіті, штат Оклахома, коли почув по новинах, які справи робляться. Знаєш, Асура, я вже ситий по горло всім цим. Людям потрібні зміни. Я теж хочу, щоби щось змінилося на краще. Я хочу допомогти цим змінам, ну ти знаєш. Я не сильний у цих ваших філософіях, знаєш, якщо ти називаєш це «послужити Господу», я кажу: чому ні?

Асура подивився на Енді, і щось в його серці відкрилося йому назустріч.

– У тебе добре серце, Енді. Добре серце і сильні руки.

– О, так. Я багато працюю ними. У нас на фермі завжди є чим зайнятись.

– Нам треба прорвати ланцюг, тоді я зможу поговорити з одним важливим чоловіком он у тому от фургоні, – показав пальцем Асура Махарадж.

– Три ряди поліцейських з щитами, – порахував вголос Енді. – Знаєш у школі, я був центральним нападаючим. Коли я був у середніх класах,

мене боялись навіть старшокласники. Я думаю, ми прорвемось. Гей, народ! — закричав Енді. — Скільки можна терпіти цих лягавих? Я почуваюся, як квочка в курятнику, оточений з усіх сторін цими лисицями! Вали поліцейську країну! Додолу банду! Поліція — інструмент у руках банкірів!

«Так їх, так», — почулося з натовпу.

— Не хочу бути загнаним у власній країні! Не хочу почуватися безпомічною маріонеткою! Геть банду від грошей! Геть маріонеткову поліцію!

Асура Махарадж вражено спостерігав, як швидко починає довкола Енді збиратися натовп. Здається, він недооцінив цього вкритого ластовинням чоловіка. За якихось десять хвилин люди зосередилися біля кордону з поліціантами. Ті стояли, відгороджені металевими турнікетами, тримаючи в руках пластикові щити, широко розставивши ноги, міцно впершись у землю.

— Кому ви служите? — кричав їм Енді, і люди підхоплювали його слова згідним ревінням. — Приєднуйтесь до нас! Нас дев'яносто дев'ять процентів! Нас підтримує ціла планета!

— Так їх, так! — кричали за спиною в Енді. — Де мої пенсійні виплати? Де мої дотації?

— Я чесний фермер, — пробасив Енді. — Я працюю з ранку до ночі, а ввечері, коли я вмикаю телевізор, я дізнаюсь, що моя країна сидить по вуха в лайні!

— Так, так! — ревів натовп позаду.

— Моя льоха — й то чистіша, ніж ті, кого ви захищасте! Складіть зброю, приєднуйтесь до нас! Ми зупинимо всі війни, ми роззброїмо всю планету. Хіба ти не хочеш долучитись до процвітання планети? — гукнув Енді.

Один із поліцейських, що стояв у ланцюгу, не витримав:

— Закрийся вже, село!

— Як ти назвав мене?

— Я назвав тебе «село», бевзю.

— Вгамуйся, Дженкс, — гукнув хтось із поліцейських.

— Авжеж, вгамуйся, Дженкс, — підхопив Енді. — Вгамуйся, інакше тобі знімуть надбавку за це безглузде стояння в ланцюгу піжонів у чорних костюмах. Інакше тобі не буде що розповідати своїм внукам — не зможеш сказати, як доблесно ти стримував тих придурків на Уолл-стріт, котрі хотіли перемогти несправедливість. Авжеж?

— Так! — заревів натовп.

– А може, Дженксу просто без різниці, що відбувається навколо нього до тих пір, поки це не стосується його товстої задниці? Хай там що, аби моя дитина була ситою! А діти арабів – це справа Саддама Хусейна і Усами бін Ладена! Ні, Дженкс, зараз ти кожною хвилиною, що стоїш тут, несеш відповідальність за всі війни, які відбуваються в цілому світі. А знаєш, чому? Тому що ти бачиш, що робиться несправедливість. І ти нічого не робиш, аби захистити правду, Дженкс. Тому що коли тобі стане совісно, ти завжди зможеш набухатися, Дженкс, або нажертися лайна, яке тобі продають під виглядом гамбургерів! Ти відповідальний за все, Дженкс, це все ти, ти винуватий у тому, що діти зараз голодують в Африці, що йдуть війни на Середньому Сході, що винищуються тропічні ліси в Бразилії, і знаєш чому, Дженкс? Тому що робиться несправедливість, Дженкс, і ти нічого не робиш, аби захистити правду. Ти підтримуєш цю брехню, ти стоїш на іншому боці, ніж ми, а ми могли б зараз бути разом, і тоді б ми переламали їх, тому що нас – 99 процентів!

Натовп у ражі закричав, заулюлюкав і загроюкав у каністри.

– Попереджаю, ще одна образа працівника поліції, мудило, і я застосую до тебе свій до-о-вгий гумовий кий.

– Що, правда неприємна, Дженкс? Вибирай, з якою совістю жити – з розумінням, що ти міг щось зробити, але не зробив, чи з відчуттям, що ти вкрав у своїх дітей майбутнє, вкрав у них мир і спокій, натомість подарував світ, де все продається, і все купується, де все використовується, поки воно може використовуватись, а потім викидається? Тебе теж може спіткати така доля, Дженкс, не тільки тебе – всіх вас, хлопці, вас усіх використовують зараз, як ганчірки, щоб закрити трубу, яку прорвало. Але знайте, нас уже не зупинити! Цілий світ підтримує нас.

– Молися, щоб ми не зустрілися в темному переході, село, – процідив Дженкс.

– Молюся, щоб ми зустрілися, і щоб ти дав мені як слід у тому темному переході, Дженкс! Бо як інакше ти зрозумієш, що ти безсилий щось змінити за допомогою своєї злості? Ти неміч, Дженкс...

– Останнє попередження, Арізона.

– ...ти здався жадібності та страхові...

– Заткни пельку, я сказав тобі!

— ...своєму нищому бажанню сито їсти і ні про що не думати!

Від цих слів поліцейський, котрого звали Дженкс, роз'єднав неперервний ланцюг поліцейських і зробив два кроки вперед до металевих парапетів, аби ogrіти Енді палицею. І саме в цей момент Енді вискочив на парапети і кинувся Дженксу навперейми. За ним, не роздумуючи, метнувся Асура Махарадж. Під натиском натовпу парапети почали завалюватися, і хвиля людей, що згустилася вздовз загорож, навалилася на поліцейських. Ті наставили щити, втримуючи людську масу, але тиск дедалі наростає.

— Ах ти ж, клятий селюку, — кричав Дженкс, розмахуючи своєю гумовою палицею, та Енді мовби й не відчував його ударів. Він просувався вперед. Асура Махарадж крутив головою, визи-раючи в тисняві натовпу прохід, але скрізь щити стояли щільно.

«Господи, будь ласка, допоможи мені прорватися, — подумав він. — Допоможи мені зробити те, що Ти просиш мене».

— Гей, мужик, — почув він з-за спини. — Сюди давай, — хтось потягнув його, і він побачив серед переплетіння рук обличчя Вільяма Джозефа

Сміта. Між поліцейськими утворився невеликий прохід. Енді, мов цирковий силач, наліг на кордон із поліцейськими, не відчуваючи ударів киями, ланцюг проліг під його вагою, і щити знову розійшлися. Асура Махарадж не гаючи ні хвили, кинувся у щілину. Почалася бійка, в якій уже було не розібрати, хто кого і за що обмахує киями. Асура Махарадж, закриваючи голову руками, відчуваючи, як по ньому шмагають важкі палиці, зробив іще один різкий прорив крізь плетиво тіл, хтось ударив його під дих, він побачив, як у натовпі заблищали кайданки, у машини почали передавати перших заарештованих, які брикалися ногами і волали. У діло пішли балончики зі слезозогінним газом. Асура Махарадж ухилився від чергового удару ногою і вискочив із протилежного боку живого ланцюга. Він упав на коліна, аби віддихатись, однак побачивши, що до фургона залишилося всього сорок метрів, кинувся туди.

— Гей, зупиніть хтось цього придурка, — почув він собі в спину. Асура Махарадж кинувся бігти до фургона. Відчинив дверцята і вскочив усередину.

– Так, так, так. Хто це у нас? – почув він знайомий скрипучий голос рептилії. – Невже сам містер Асура Махарадж, збурювач громадського спокою і заколотник? Чим же ми повинні завдячувати такому візитові?

За монітором химерного прилада, мало схожого на земні комп'ютери, в чорній солдатській уніформі сидів помічник судді Раху.

– Вітаю вас, пане помічник судді.

– Не треба цих поклонів, Махарадж. Тобі не треба було так прориватися, сьогодні увечері я б сам прийшов до тебе.

– Боюсь, увечері було б уже запізно.

– Запізно? А по-моєму, прогулянка по багаттю світової війни – найкращий час для розмови двох йогів.

– Не для мене. Я, здається, став надто людиною, щоб насолоджуватися такою прогулянкою.

– Швидко ж, Асуро, ти забув свою природу.

– Думаю, моя природа щойно чекає, поки я відкрию її.

– Оптимістично. Втім, хотілося би розчарувати тебе, – помічник судді Раху розвернувся до нього. – Що ж, сідай, – він вказав рукою на крісло біля себе. Асура Махарадж присів.

— Я бачу, тебе побили, на тобі кров, — помічник судді Раху нахилив обличчя до Асура в удаваному співчутті.

— Дурниці, — Асура Махарадж провів долонею по обличчю, і та стала червоною. — Сьогодні має пролитися значно більше цієї червоної штуки.

— Ти правий, мій хлопчику, — усміхаючись, сказав помічник судді Раху. — Зараз, один момент, — старий змій зробив застережний жест Асурі і надягнув навушники з мікрофоном. — Дельта п'ять, це база. Дельта п'ять, це база, що у вас?

— База, це Дельта п'ять. У нас тут заворушення. Натовп прорвав кордон, є жертви.

— Дельта п'ять, це база. Пускайте сльозогінний газ. Повторюю, пускайте сльозогінний газ.

— База, це Дельта п'ять. Вас зрозумів. Відбій.

— Ну ось, тепер можемо поговорити, — задоволено сказав помічник судді Раху, знявши навушники й заклавши ногу за ногу. Він склав руки на коліні й аристократично припідняв підборіддя, чим миттю нагадав Асурі Махараджу призабутий етикет при дворі короля Васуки. — Що ж привело тебе сюди, мій хлопчику? Чим я можу

тобі допомогти у твоїй ситуації? Здається, ти потрапив у халепу. Твоя панночка, наскільки мені доповіли, пропала безвісти, сам ти зазнав невідворотних процесів обумовлення цим світом, та й сам світ, як ти бачиш, щойно ти прийшов, одразу ж заходив дригом. Чи я не казав тобі, що у вас несумісні гороскопи? Варто довіряти науковим даним. Я маю глибоке співчуття до тебе, Асура. Повір, я один із небагатьох на Паталі, хто має до тебе хоч якісь сантименти.

— Щиро дякую, помічнику судді Раху. Я завжди знав, що ви небайдужа до мене істота. Нам добре розмовляється, однак, наскільки я розумію, до Жнив залишилися лічені години?

Помічник судді Раху подивився на наручний годинник.

— Схоже, маєш рацію. До четвертої години протистояння на вулиці досягне кульмінації. Перші жертви ми плануємо на шістнадцяту двадцять. О пів на п'яту, коли пролунають перші вибухи в приміщеннях банків на Уолл-стріт, ми введемо на Мангеттен бронетехніку. Потім підуть у рух гелікоптери. До дев'ятої вечора, якщо все буде добре, ми будемо контролювати цілий Нью-Йорк. Ця ніч має бути гарячою. Буде багато

жертв, – усміхнувся помічник судді Раху. – Але на ранок по новинах передадуть, що військові сили США опанували ситуацію, і в місті введуть комендантську годину. Ну, а далі – далі все спалахне, наче порохова бочка. Громадянські повстання в Детройті, Чикаго, Вашингтоні... За тиждень – Америка. За місяць – цілий світ.

– Але що далі, пане помічник? Що буде після того, коли ви укладете в пластикові гроби обіцяні шість мільярдів і залишите один на розплід?

– Ми прищепимо нову культуру, Асуро. Екологічно чисту, духовну культуру. Культуру здоров'я і поваги. Культуру шанування Матінки-Землі. Культуру поваги до праці інших. У кожного буде достатньо місця на цій планеті, аби творити, дерзати, радіти життю і бути радістю для інших.

Асура Махарадж у відчаї виглянув із вікна фургона, де вже клубочився туман сльозогінного газу, де вили сирени, кричали люди і гриміли барабани.

– Хаос, – промовив помічник судді Раху. – Хіба він не прекрасний? Хіба не з нього народжується все нове?

– Хвилює тільки те, що саме ви берете на себе роль творців цього нового. Мені здається, є й інші сторони, зацікавлені у співпраці.

– Напівбоги? Не думаю. Вони вже давно втратили інтерес до цієї планети, і найближчі пару тисяч років, до чергового потопу, ця планета їх не цікавитиме. Хтось повинен взяти на себе відповідальність, Асуро. Розумієш, у чому річ? Твоя проблема, як я зрозумів, така, що тобі здається, наче ми – це зло. У цьому класичному, біблійному, дуалістичному значенні. На жаль, Асуро, світ ділиться на добро і зло тільки в голові фанатиків. Я б не хотів називати тебе фанатиком... чи вже пора, як ти вважаєш?

Асура Махарадж промовчав.

– Справа в тому, що, крім білих і чорних, на цій планеті є ще й жовті, червоні, зелені, сірі. Так і в житті. Світ потребує різноманіття. Я знаю, тебе заразила вже ця біблійна міфологія, ця ідея, що є хтось на самому вершечку еволюції, хто керує усім. Так званий Бог. Навіть якщо Він є, Асуро, – сказав помічник судді. – Чому Він дозволяє існувати нам, демонам? Хіба не мав би Він спопелити нас своїм вогнем іще в зародку, як плісняву? Твій Господь – прихильник різно-

маніття. У Нього складніші погляди на світ, ніж ти собі думаєш.

Асура відчув, що слова помічника судді Раху проникають все глибше в його серце. Він не міг протиставити їм нічого, і їхній холод, логічна закономірність його міркувань сковувала те живе, що вирувало у нього в грудях. Асура Махарадж відчув, як його починає огортати апатія. Де він у цьому світі? Де його місце? Можливо, йому варто просто зараз покинути цей фургон, сісти серед натовпу і медитувати на порожнечу до тих пір, поки його силоміць не заберуть звідти? Скажімо, його помістили б у в'язницю. Але що таке в'язниця для того, хто заглиблений у ніщо? Тільки ще одна унаочнена метафора того становища, в якому й так знаходиться жива істота. Він став би славою в'язниці Синг-Синг — медитуючий анонімус, котрий не сказав до кінця своїх днів ні слова. Напівзаплющивши очі, він однаково дивився б на в'язнів і наглядачів, на жертв і гвалтівників, на білих і негрів, на праведних і неправедних. Спека і холод для нього не мали би більше значення, голод і втому він навчився би подавляти так само, як вчаться подавляти набридливі думки. Скільки він просидів би так?

Сто, двісті, тисячу років? Сто тисяч років? Якщо справді немає ні смерті, ні народження, хіба це має якесь значення? Жах викликало інше — те, що йому доведеться боротися за свій клаптик порожнечі цілу вічність, до тих пір поки остаточно не зрозуміє собі, що все — однакове: і спека, і холод, і страждання, і задоволення, і горе, і радість, і смерть, і народження. Це і буде свободою.

І Асура Махарадж відчув, що, можливо, саме туди він і має йти. Врешті-решт, його авантюра дійсно, можна вважати, провалилася. Бо навіть якщо він знайде Дашу, що він скаже їй тепер — як він зможе бути біля неї, з напівзаплющеними очима, зрозумівши, що знання тотожне незнанню, що все єдине, що він — шматок дихаючого, живого Космосу, який за чистою випадковістю прийняв Себе за демона Асуру Махараджа і тепер, нарешті, виплутується з цих тенетів мук і помилок. Що він зможе сказати сліпій жінці, котра все життя ворожила долю іншим, не знаючи власної? Не знаючи, що світ буде поглинутий полум'ям одного прекрасного вересневого дня. І не матиме більше сенсу жоден прогноз, жодне передбачення.

Серце Асури охопив такий крижаний відчай, що обличчя його перекошилося, і він відчув, що готовий заплакати.

Де ти, Дашо? Де ти, світлий вогнику мого серця? Де та Правда Істини, котра принесла б мені заспокоєння, те вдоволення, повноту, сенс, осмисленість, направленість, ентузіазм, дала б волю проявити зусилля, аби йти вперед, попри все, незважаючи ні на що? Де той прихисток всього живого, в якому, наче в лоні, спочиває душа, пізнавши правду свого вічного існування?

«Я тут, – почув він голос зі свого серця. – Нічого не бійся, просто вір і йди. Я потурбуюсь про все, тому що Я – твій вічний друг і заступник».

Асура Махарадж стиснув губи – йому здалося, що вони затремтіли. «Дякую», – сказав він подумки.

І серце його заповнила гаряча волога. Її стало раптом так багато, що здавалося, її вистачить, аби поділитися з цілим світом. Ніби двері відчинилися в його грудях, ніби в серце йому вмонтували соціоскоп – він побачив усю Землю, майже так, як показував йому її на мості старий містик, тільки тепер – по-інакшому. Він відчув, що те-

пер його очі були вмащені чимось живильним і вологим, бальзамом, від якого прозрівають. Він знав тепер, як повернути зір Даші – потрібно просто відкрити ці двері в серці. Він бачив на-лаштовані ракети в Північній Кореї і зведені боеголовки в Ірані. Бачив зенітні установки в Ізраїлі і підводні човни в Росії. Він бачив, що за кожною установкою стоїть така сама жива істота, як він, із таким самим страхом у серці, як він, з такою самою надією. Всі, хто дивився в той момент у приціли автоматів, хто відлічували секунди до початку атаки, всі, хто тремтіли від страху перед черговим авіаударом, хто ховався по темних підвалах від миротворців, що з карабінами прийшли, аби встановити мир і порядок, хто животів на самому дні цього існування і хто сидів у найвищих кабінетах цього світу – всі вони жили тим самим страхом, тими самими надіями, всі вони волали в своїх серцях: волали, як волає в сльозах дитина, котра загубила свою матір; як волає корова, коли від неї забирають теля; це звідти ішла затаєна туга, котру він бачив в очах у людей, з глибин серця, де вони, наче вовки, що поночі виходили вити до місяця, шукали і не знаходили, шукали – і не знаходили. І виття

стояло по цілій землі, і була темрява, і не було їм збавлення від мук. Але там, у глибинах його серця, на дереві його тіла, за ним, голодним птахом, що клював гіркі плоди страждань, спостерігав його друг, його вічний друг. І Асура Махарадж зрозумів, що він ніколи не був сам – їх завжди було двоє.

– У вас нічого не вийде, – сказав Асура Махарадж. – Не сьогодні. Не тепер. Ви можете давати скільки завгодно команд, але поки не буде команди з самої верхівки, ніяких Жнів не буде.

– Шеф уже дав добро, Асурчику. Все вже відбулося, прийми це.

– Ні, ще не відбулося. Я хочу побачити Шефа.

– Боюсь, це не можливо.

– У Конституції лівообертальних галактик прописано: кожна жива істота має право на даршан у Верховного повелителя.

– Боюсь, тобі доведеться чекати принаймні кілька мільйонів років. Ти ж знаєш, який зайнятий Шеф.

– Це ми ще подивимося.

Асура Махарадж піднявся з крісла.

– Гарного вам дня, пане помічник верховного судді.

– Зачекай, Асуро, ти куди? У цьому тілі ти більше не можеш прийти до Шефа! Хіба ти забув? Тобі доведеться чекати своєї черги, поки ти не зустрінешся з ним у відведений тобі час...

– У цьому тілі – можливо, що й не можу, – сказав Асура Махарадж. – Гарних вам Жнив! – кинув Асура через плече, виходячи з фургона. – І пам'ятайте: хто з серпом прийшов, від серпа загине.

Він сліпуче усміхнувся помічникові судді Раху і вийшов на вулицю, в крики, сморід і гвалт по-боїща.

Далі, хоч він рухався дуже швидко, Асура сприймав усіх навколо, як у вповільненій зйомці. Ось він вривається у натовп, просто в саму гушчавину бійки. Хтось б'є його в спину, хтось доладовує йому палицею в скроню, його очі роз'їдає від слъзозгінного газу, але Асура вперто кидається далі. Він відтягує істеричних дівчат, що опинилися в цьому місиві, кидає їх, наче іграшкових, назад у натовп, де не має такої бійки, хвиля натовпу штовхає його просто на щити поліції і він відчуває, як град палиць сиплеться йому на голову. У голові тьмариться, картинка перед очима стає червоною, але він все ще може

254

діяти. Із останніх сил він намагається захистити якусь старшу жінку, котра опинилася між двома вогнями з плакатом «Мені 82, і я зла, як дідько». Перекошені обличчя пливуть перед очима, нарешті, жінку відтягнуто, і він відчуває, як черговий удар у ділянку над вухом робить його тіло гарячим, наче то сама кров, і він падає на бетонні плити Цукотті-парку без свідомості. На нього навалюються інші тіла, і він уже не знає, чи то його придавили, чи когось іншого.

Він спостерігає за сценою зі сторони: натовпи лютих чортів із кривими ножами й арканами, із перекошеними ненавистю обличчями біснуються в натовпі. Зрештою, чорти зауважують його, кидають на нього свої мотузки, але Асура Махарадж не чинить опору. Він дозволяє витягнути себе з власного серця й засунути в сіті. Чортяки підвішують сітку з ним на дрюк, який вони несуть на плечах, немов упольовану звірину. Слути смерті підходять до найближчого каналізаційного люка, а далі картинка Цукотті-парку зникає, зникають звуки знайомого йому світу, й Асура Махарадж розуміє, що опинився у позасвітті.

Дорога мертвих споконвіку наганяла страх на душі, що потрапили в руки до слуг царя смерті. На тому шляху немає тіні, аби мандрівець міг перепочити, немає нічого, що можна було би з'їсти, ані чим потамувати спрагу. Страшний жар дванадцяти сонць виснажує нещасного подорожнього. То нестерпна спека, то пронизливі вітри завдають мук нещасним душам, що змушені йти тим манівцем. Їх діймають терня та злобні змії, що повсякчас жалять їх. Дикі пси, розлючені леви та тигри кидаються на них, аби розшматувати, а скорпіони шпигають, не знаючи пощади.

В одному місці душі доводиться перейти через моторошний ліс, що кишить дикими бджолами та комарами, повний сов, ворон, яструбів та стерв'ятників. Ліс цей багряниться пожежами, і вогонь допікає душі з усіх сторін. Листя на деревах у цьому лісі гостре, як ножі, вони дряпають і колять тіло того, хто пробирається крізь хащі.

В одному місці душа падає з кручі, в іншому спотикається і провалюється в глибокий колодязь, у третьому місці душі доводиться ступати

по кінчиках кинджалів та списів, і мук її не видно кінця-краю. Десь душа бредє крізь темряву й падає у воду, десь – летить у болото, яке кишить п'явками, ще десь – бухається у гарячий слиз.

Асура Махарадж, звільнившись від людського тіла, нарешті знову відчув полегкість, від якої уже встиг відвикнути. Його, змотаного мотузками матеріальної природи, вели пара дужих чортів із потворними обличчями й гострими, наче леза, кігтями – чорти добре знали дорогу і, як наразі, йому не було чим перейматись. Відчувши, що навіть тут, у підземеллях царя смерті, він має серце і голос, Асура почав наспівувати: «Адонаї Елохім Ель Шаддай...» – пісню, котру чув у вечір, коли вони тільки познайомились із Дашею.

– Замовкни, – прогарчав один із слуг царя смерті.

Асура Махарадж затих на якийсь час, а потім знову став співати.

Він співав, коли вони йшли через гори холодного відчаю, і співав у долинах смертної темряви. Він співав, коли вони йшли через рівнини з розпеченої міді, і коли вони йшли вбрід через озера, наповнені кров'ю та нечистотами. Він

співав без упину, відчуваючи, як на дереві його серця невидимий друг спостерігає за ним із сусідньої гілки. То була пісня вдячності та любові, й Асура Махарадж не боявся ні темного диму, що огортав їх у долинах, ні змій та скорпіонів, що підповзали до них у задушливих пустелях, ні гадюк і хижих риб, що кидались на нього, коли він переходив убрід ріки з кров'ю та іншими тілесними рідинами.

Посередині їх переходу, що тривав уже хто-зна скільки часу, вони підійшли до великої гнилої ріки, один тільки вигляд якої викликав страждання, а сама лиш згадка про неї вселяла в душу жах. То була велетенська смердюча ріка, рівної якій на Землі не зустрічалось. На сотні миль простягалось вшир її вселяюче трепет гирло, а довжина її не надавалась до помислу. То був нездоланий пінистий потік гною та крові, на берегах якого валялися кості, загрузлі в болоті з гнилої плоті й сукровиці. Над рікою вилися міриади комарів, мошок і москітів, а в болоті сиділи страхітливого вигляду птахи із залізними дзьобами. Крокодили та хижі черепахи висовували пащі з її вод, сподіваючись отримати шмат свіжини. Текла ця ріка зі страшним гурко-

том, і від одного погляду на неї хотілося втратити свідомість. Вся її поверхня була вкрита скорпіонами та чорними зміями. Асура бачив, як доведені до відчаю жаром сонць і важким переходом, душі, котрим судилося пройти через неї, тамували її водами спрагу та голод, і мука пронизувала йому серце за тих нещасних, яким випало скуштувати цих страждань.

Зазвичай жахітна підземна ріка при появі чергового грішника закипає, наче олія на пательні, викидає із себе полум'я та дим. Однак, коли Асура Махарадж у супроводі своїх поводитирів підійшов до її берегів, пінисті води ріки розступилася, і вони перейшли на протилежний берег, не торкнувшись її страхітливої поверхні.

По дорозі Махарадж бачив чимало інших нещасних, яких слуги смерті провадили на праведний суд до верховного судді. Когось, як його, вели з петлею на шії та зі зв'язаними руками. Когось штовхали гаками. Були й такі, кого вели на мотузці, продітій крізь ніздрі чи вуха. Були душі, геть замотані в ланцюги та кайдани, котрим на голови сідали круки й колупали їхню плоть. А були й такі, котрих посланці верховного судді били страшними молотками, і вони, за-

хлинаючись власною кров'ю, знову й знову були змушені ковтати її. Всі вони ридали і стогнали, зазнаючи страшних мук, зовучи на допомогу батьків, чи дітей, чи власних дружин або ж чоловіків, і Махарадж почував муку за те, що йому одному не було нічого, тоді як навколо стояв плач до небес.

Вони йшли дні й ночі, долаючи по дві тисячі кілометрів за день. Пару разів вони спинялися в тому чи іншому місті мертвих, що траплялося їм по дорозі, й там випадала рідкісна нагода перепочити в тіні та поїсти їжі, змішаної з водою. Врешті, після майже року такої виснажливої подорожі, коли його ноги перетворилися у суцільну рану, а горло пересохло так, наче то було жерло погаслого вулкана, минувши вісімнадцять прекрасних і страхітливих міст, де мешкали мертві, привиди, відьми, підземні музиканти, вони прибули до столиці підземного царства, яким правив верховний суддя, відомий також як Цар Справедливості або Повелитель смерті. Палац Повелителя смерті, до якого вони підійшли зі сторони південних воріт, закривав собою обрій і вселяв трепет моторошною, величною та неземною архітектурою. Із натовпу

грішників, що чекали на свою чергу біля воріт палацу, долинали скрики та стогони.

— Доспівався, — задоволено прохрипів один із охоронців, коли вони підійшли до натовпу. Відчуваючи близькість мети, Асура Махарадж заспівав іще натхненніше. Він не чув болю, а місце, куди він прибув, ніскільки не гнітило його. Серце його обливалося солодкою розкішню, яку він, невідомо з яких причин, почав спізнавати саме тут, у найтемніших закутках позасвіття, де чинився праведний суд.

Вони стали у кінець черги, яка обіцяла тягтися ще принаймні з місяць. Зрештою, що можна було сказати про відчуття часу в місці, де немає сонця, де немає ні початку, ні кінця дня, а є лише пронизливі сутінки і присмеркове завивання вітру? Один із його охоронців пішов до брамника доповісти, що до палацу прибув такий-то і такий-то. Асура Махарадж не зауважив, як за ним тут же вишикувалася черга з новоприбулих. Зв'язані мотузками матеріальної природи, загорнуті в саван із часу, душі, налякані видовищами дороги митарств, яку вони подолали, передчували близьку розплату за скоєне, ридали і вищали з жаху. Какофонія, що стояла в черзі, важко нада-

валася до описання. То був звіринець, де душі втрачали останню подобу людськості, металися у мучівному передчутті пекельних кар. Лайка, крики і плач, скрегіт зубів і слізні волювання, – все це, здавалося, не мало жодного впливу на понурих охоронців, що приводили у чергу все нові й нові душі. Страшні чорти з заточеними зубами, чорні, зі сколошканим волоссям, озброєні мечами і списами, тримали на ланцюгах лютих тигрів, що дерли лапами землю, – ті стерегли чергу, аби ніхто не надумав здійснити втечу.

Темні, вкриті коштовностями стіни палацу, що так контрастували з нещастям людей у натовпі, наче повторювали, вслід за мовчанням охоронців, що тепер уже пізно кричати і плакати – тепер настав час розплати. Високо здіймаючись, злітаючи аж до склепінь палацу, які губилися десь у хмарах, крики і плач танули й гасли, даючи остаточне розуміння невідворотності всього, що мало статися.

Асура Махарадж, трохи перепочивши з дороги, почував себе цілком задовільно. Не рахуючи кількох не дуже приємних переходів, грубуватих у своїх манерах чортів та досить важкого клімату, ніяких особливих незручностей мандрівка трива-

лістю в рік йому не завдала. Він став із цікавістю розглядати своїх сусідів у черзі.

— Вітаю, мене звати Асура Махарадж, — звернувся він до сусіда позаду, старого чоловіка, котрий заціпеніло витягнувши руки, ніби відгороджуючися від чогось, із мертвотним обличчям вдивлявся у пустку. Від жаху, здавалось, він не міг навіть поворухнутися.

— Врятуйте мене! Благаю, врятуйте мене! — заламуючи руки, побивалася молода жінка, що стояла у черзі перед ним. — Це якась помилка, мене тут не повинно бути!

— Все буде добре, мадам, — сказав переконливим тоном Асура Махарадж. Здається, жінка була французенкою, й Асура Махарадж нарешті зміг здійснити свою мрію і трохи порозмовляти з кимось французькою. — Я чув, верховний суддя — надзвичайно справедливий чоловік. Якщо ви вели благочинне життя, вам нічого боятися.

— Ви не розумієте, це якась помилка, це не могло статися зі мною! — причитала жінка. — Я не можу туди, розумієте? Мені туди не можна!

— Мадам, я вас дуже прошу, тільки не розпачайте. З вами все буде гаразд, — заспокоїв її Асура Махарадж. — Відмучитесь і будете, як но-

венька. Що може бути краще, ніж із чистою совістю повернутися до виконання своїх обов'язків?

— Я? Відмучусь? Що ви маєте на увазі? — стрепенулася жінка, на мить переставши плакати. — Нас будуть мучити? Ви це мені хочете сказати? Ви хочете сказати, нас к-кинуть до.... п-пекла? — почала заїкатися вона.

— Спостерігаючи за цією чергою, мадам, у мене склалося враження, що багато хто з нас потребує невеличкого струсу, аби трохи прийти до тями. Ось і все.

— А ви? Чому ви такий спокійний? — надривно спитала жінка. — Вас, думаєте, не будуть мучити? Ви вели побожне життя?

— Що ви, мадам. Я демон, яких іще треба пошукати. Думаю, мене будуть мучити на совість. У будь-якому разі, я на їх місці вчинив би саме так. Можливо, вам буде цікаво дізнатися, що, згідно з даними Виконавчого комітету, зараз існує вісім мільйонів чотириста тисяч пекел. Це забезпечує індивідуальний підхід. Розумно, погодьтесь! Уже всіх пекел і не пригадаю... Пам'ятаю, дядько Аді Гада розповідав про страшне волосяне дерево... Чув про пекла темряви, про пекла

холоду... Сам дядько, до речі, керує Садами Страждань. Якщо вас занесе до нього, обов'язково скажіть, що ви бачили його племінника, Асуру, він буде милостивим до вас!

— Але чому ви не боїтеся цього всього? Ви щось знаєте?

— Мадам, мій дядько, Аді Гада Пандит, учив мене, що немає ні страждань, ні подолання страждань, а я віддав усе, що мав, аби довести, що всі ці речі існують, — усміхнувся їй Асура Махарадж. — По-моєму, можливість доторкнутися до чистоти і до прекрасного могла б коштувати й більшого, чи не так? Бачите, мадам, я прожив грішне життя демона, але одна дуже чиста й піднесена особа дала мені змогу зрозуміти, що за повною відсутністю всього є щось прекрасне, чисте, непізнаване, котре не має відношення ані до жахів, ані до краси цього світу, бо рівною мірою є джерелом і того, й іншого. Це одразу наповнило моє життя досконалим змістом, якого я не знав ніколи до цього! Так що, як то кажуть на Землі, коли маєш, заради чого жити, не страшно й вмерти.

— Скажіть мені, голубчику, скажіть мені теж, заради чого жити, щоб і я не мучилася! Що є те

прекрасне, заради чого можна померти? Що є те чисте, прекрасне, непізнаване? Що є досконалістю життя?

— Мадам, я з радістю поділився б, але, боюся, все надто просто, і ви приймете мене за ошуканця.

— Ні, що ви, сердечний мій, любенький, скажіть, скажіть, благаю вас...

— Жюстін Леклерк! — оголосив брамник, і жінку потягли у палац до Повелителя смерті.

— Мадам, — прокричав він їй. — Нічого не бійтесь, у вас є впливові друзі! Питайте про Аді Гада Пандита і нагадайте йому за його племінника!

Жінка лиш нажахано озиралася йому вслід, поки не зникла в залі вироків.

Асура Махарадж раптом відчув гострий приступ каяття. Він міг сказати жінці саму суть того, що зрозумів за час своєї мандрівки, міг урятувати її. Він один мав заради чого йти на муки, в той час як інші — ні. От воно, справжнє обличчя демона — гординя!

— Послухайте всі, — загукав він. — Агов, шановні душі! Прошу вашої уваги!

На хвилину ревіння та скигління притихло.

— Шановні душі, послухайте на хвилинку сюди! — Асура Махарадж озирнувся, і йому здалося, що несподівано його слова спричинилися до тиші навколо. Хоч він і не міг бачити через голови людей, але йому здалося, ніби якась сила допомагає говорити так, щоб у натовпі його міг почути кожен.

— Ми потрапили у скрутне становище, що ж, час це визнати, — сказав Асура Махарадж. — І я вас дуже добре розумію, бо й сам гадав, що зайду сюди на хвилинку по справах, коли ж бачу, що доведеться сьорбнути своєї порції сповна. Але тут, у місці, де, здавалося б, утрачена всяка надія, якраз найкращий час пригадати, як сталося так, що ми потрапили сюди. Адже все починалося так весело — чисті, як діти, ми прийшли у цей світ, аби сповнити свої бажання. Однак, бажання наші виявилися далеко не дитячими — що ж, і от ми тут. Що привело нас сюди? Ми схильні вважати, що випадковість. Ще хтось може звинуватити сім'ю, оточення, середовище, суспільство, врешті, тих, хто придумав цю дурнувату систему справедливості. В останню чергу ми здатні звинуватити самих себе. Але чи знаємо ми себе, щоб казати, що це дійсно діяли ми? Хіба ми не

діємо, як маріонетки, гнані назустріч долі своїми бажаннями? Хіба нами не керують наші пристрасті, котрі смикають нас за ниточки, змушуючи танцювати там, де ми хотіли би посидіти, і сміятися там, де слушно було б заплакати? Хіба то не скорпіони бажань шпигали нас дорогою до цього палацу, хіба то не змії заздрості жалили нас у тернях злості? Хіба то не пси хтивості, не леви й тигри жадібності роздирали нас стільки разів на цьому шляху? Хіба не холод байдужості обпікав нас у долинах темряви, і хіба не пожежі ненависті обпалювали нас, не даючи спочинку, в лісі матеріальних бажань? Страшна ріка, котру ми бачили посеред нашого шляху — то ріка нашого життя, наповненого гниллю омани, а два її береги — то дні та ночі, які ми змарнували на безцільні, минулі заняття, від яких залишаються тільки кості й смердюче болото. Тож яке велике щастя нас спіткало, що ми маємо можливість зустрітися з уособленням справедливості, верховним суддею, котрий допоможе нам подивитися на себе в чисте дзеркало істини! У сто-крат гірше було б, якби ми так і жили, не помічаючи, як круки із залізними дзьобами виїдають нам очі, не помічаючи, як замість чи-

стої води правди п'ємо пінистий гній брехні, замішаний на крові. Хіба не є це досконалістю життя – почути такі протверезні новини тут, у місці безнадії, де здавалося б, нас чекають тільки страждання? Одна дорога мені людина сказала слова, які глибоко запали мені в серце. Вона сказала: вір і йди. Я вдячний їй за те, що вона показала мені – окрім гною є молоко, окрім знищення є зцілення, а у звірів і гадів є душа й серце, просто воно їм болять. Показала, що крім небуття й безсенсовності є життя й умисел, і, щоб цей умисел стався, потрібно просто вірити і йти. Не зважаючи на біль. Дякуючи за нього. Дякуючи за те, що є голос, котрий веде.

Із палацової брами до натовпу знову вийшов брамник.

– Асура Махарадж, – оголосив він у тиші, що запала від його слів у натовпі.

– Здається, мені пора, панове. Отож, головне – не втрачати ціль. Йти і вірити. Дякую, – Асура зробив поклон, конвоїри грубо шарпнули його за мотузки і він, заточившись, пішов за ними.

Слуги Повелителя смерті завели його до великої, суворого виду зали, чия стеля ховалася високо угорі, в темряві. Посеред зали, встеленої чорним та білим мармуром, в якому все відображалось, наче в дзеркалі, стояв трон, із боків його охороняли пара безжального виду воїнів зі списками. Пара тигрів, що їх тримав на ланцюгу один із посланців смерті, при вигляді Асури Махараджа стали люто гарчати і дерти лапами повітря. На троні сидів чоловік із тонкими рисами обличчя, зодягнений у розкішні царські ризи. Він мовчки, пронизливим поглядом зустрів нового відвідувача.

— Ваша світлосте, прийміть мої шанування, — вклонився перед чоловіком Асура Махарадж. — Мене звати Асура, і я провів грішне життя на одній із підземних райських планет. Однак потім я зустрів...

Верховний суддя владно підняв долоню, й Асура Махарадж замовк. Обличчя судді, суворе і шляхетне, не зраджувало жодного почуття. Суддя дав знак герольду, і той оголосив:

— Приведіть слухачів!

Зайшло четверо шляхетного вигляду мужів із великими вухами, прикрашеними золотими се-

режками, зодягнутих у білі монашії одежі. Вони чули й розуміли на відстані, а бачили дуже далеко. На них лежав обов'язок фіксувати все, що відбувалося з Асурою Махараджем за життя. Слухачі вклонилися верховному судді, й старший серед них, сивобородий чоловік, прокашлявшись, почав перелічувати всі події, що мали місце в Асуриній біографії у хронологічному порядку.

— ...народився у сім'ї астролога під знаком Стрільця в асценденті Меркурія. У віці двох років і двох місяців уперше скуштував плоті живої істоти, яку вбив власноруч...

— Це був папуга моєї тітки, я зробив це виключно з наукової цікавості... — спробував вставити Асура, але зрозумів, як дріб'язково виглядає ця поправка на тлі гріхів, що їх слухачі стали озвучувати, доповнюючи одне одного, далі: заздрість, хтивість, ненависть, жадібність, обман і одне суцільне безумство... Зрештою, Асура Махарадж відчув, що не має жодної влади над тим, що відбувалось, і став із уважністю слухати перелік звинувачень, подивовуючи його точності та детальності. Зачитування списку тривало довго — Асурі здалося, що це тривало, може, з добу.

Судити, знову ж таки, в умовах вічних сутінок було важко. Коли ж старший слухач дійшов до моменту, де Махарадж витягнув із пекла бійки на Уолл-стріт стару жінку і кинувся сам під кий, Повелитель смерті підняв голову і зупинив свідка.

— Ти сам поліз під кий? — спитав він у Асури.

— Так, Ваша милосте, — відповів він.

— Навіщо? — Повелитель смерті примружив очі, й Асурі здалося, що його просвічують наскрізь. — Тобі ще не час помирати. Ти мушиш повернутися туди, звідки прийшов.

— Я знаю, що мені ще не час помирати, Ваша милосте. Що ж стосується мого дивного вчинку, то це довга історія. Я закохався у земну жінку і вирішив добровільно піти на Землю до неї. Я думав, що моє призначення — насолоджуватися разом із нею радіщами земного життя, однак вона пробудила в моєму серці щось незвичайне. І хоч вона наступного ранку тут же втекла, це почуття залишилось у мені, і, я б навіть сказав, дало нові паростки. Вона подарувала мені здатність бачити, хоча сама була сліпою. Отож, коли я прозрів, я побачив, що всі живі істоти прагнуть одного — повернутися до Джерела, з якого вони вийшли, і знайти у Ньому своє вічне

сповнення. Це знання повністю розвіяло мій страх, Ваша милосте, і я вирішив зупинити Жнива, які замірилися зробити мої колеги з Інституту гуманітарних досліджень. Зізнаюся, мною керувало те, що у нас на планеті зазвичай називають «дурнуватим співчуттям», і хоч наповсякдень я ігнорував це почуття, однак тоді мені здалося, що призначення людини лежить поза тими вузькими рамками, які намагалися нав'язати людству мої колеги. Я переконаний, що поза їжею, сном і можливістю близько спілкуватися з протилежною статтю людина здатна на значно більше. Тому я вирішив піти під кий, ваша милосте.

— Щось я не розумію, який зв'язок між тим, що ти говориш, і тією дурнуватою смертю, яку ти прийняв на себе.

— Справа в тому, Ваша милосте, що я прекрасно розумію всю незбагненність механіки цього Всесвіту, і знаю, що не мав повноважень змінювати хід історії, як він був запланований вищим керівництвом Інституту. Однак, я взяв на себе сміливість і відповідальність спробувати відтермінувати Жнива з тим, аби дати людям можливість скористатися відведеним їм часом

більш розумно. Оскільки всі операції нашого Інституту в кінцевому результаті санкціонуються Верховним, я зрозумів, що маю спробувати потрапити на аудієнцію до нього. Але, позаяк у тілі людини я більше не мав можливості робити переходи між світами, я вирішив скористатися найприроднішим із коридорів і Ваші слуги милостиво провели мене до Вас. Тепер, коли Ви почули мою історію, Ви можете вирішити, як учинити зі мною, я повністю у Ваших руках.

Повелитель смерті задумався.

— Я не знаю, чим я тобі можу зарадити, Асуро Махарадж. Твоя черга помирати прийде ще не скоро, любий демоне. Твої промови торкнули моє серце, і я хотів би допомогти тобі.

— Ваша милосте, все, що мені потрібно — лиш невеличкий супровід ваших покірних слуг, які би провели мене до Верховного.

— Верховний, як ти знаєш, не терпить нахаб, які хочуть отримати у нього щось поза чергою. Своїм поглядом він може спопелити тебе. Ти навіть гадки не маєш, який він могутній. На твоєму місці я повернувся б на Землю і спробував подивитися на все, що відбувається, по-філософськи. Всі, хто помирають, помирають вчас-

но, і на справедливому суді вони отримують те, що їм належить по праву.

— Згоден, Ваша милосте, тут немає за чим шкодувати, я не сентиментальний. Однак, подумайте, як можу я з'явитися перед своєю коханою, не здійснивши ані спроби змінити щось? Хіба гідний чоловік, який мав можливість змінити світ на краще і не зробив цього, зможе з'явитись на очі жінці, довіру якої він хотів би здобути? Боюсь, я не зможу заглушити голос у серці сухим знанням того, що все справедливо. Милосердя вище справедливості, тепер я розумію це. Я відкрив у своєму серці джерело вічної насолоди, і з почуття вдячності перед Дашею, котра допомогла мені узріти його, я почуваюсь зобов'язаним бодай спробувати зробити щось для неї. Щось таке, що принесло б їй утіху. Я знаю, що вона не та жінка, котра тішиться матеріальними дарами. Ані розкішшю, ані владою, ані містичними здібностями її не купиш. Вона чиста, наче гірське джерело, що бере свій початок серед прадавніх снігів. Як можу я задовольнити її серце іншим способом, окрім як спробувавши зробити щось настільки ж безкорисливе, наскільки безкорисливим є саме її існування?

Верховний суддя уважно вислухав Асуру Махараджа, жоден м'яз не ворухнувся на його обличчі. Спокійним залишався й Асура Махарадж.

— Що ж, раз ти хочеш, Асуро Махарадж, я дам тобі своїх слуг, вони проведуть тебе до обителі Верховного, але далі ти мусиш вирішувати свої справи сам. Знай же, що тільки через твою надзвичайну відданість цій безкорисливій жінці я дарую тобі свою милість.

Асура Махарадж поштиво вклонився, склавши руки перед грудьми на знак вдячності.

— Проведіть Асуру Махараджа до обителі Верховного управляючого, — наказав Володар смерті, і двоє демонічних слуг із перекошеними люттю обличчями стали обіруч Асури.

— Дякую вам, Ваша милосте! Ваш подарунок упевнив мене у тому, що я рухаюся вірним шляхом, — сказав він, і в товаристві двох озброєних кривими мечами чортів Асура Махарадж попростував до виходу. Брама на терасу розчинилася перед ним, і він побачив дивовижний пейзаж, що відкривався з тераси: сутінкові долини, затягнуті туманом, блакитна мла, нечіткі обриси гір — а за тим всім стояло неясне почуття, не то смуток, не то радість, щось таке, що Асура вже

відчував, коли дивився, як сходять сутінки на Мангеттен.

Вони вийшли на терасу, подув пронизливий, крижаний вітер. Асура Махарадж озирнувся на своїх супутників. Вони вицирили зуби, взяли його попід руки, й Асура не зчувся, як вони здійнялися у повітря і полетіли.

Дивовижні, сповнені чудес краєвиди відкрилися перед ним у тому леті. Гори і ріки, затягнені важкими хмарами, озера і моря, що спали у вічний тиші, густі прадавні ліси. За горизонтом відкривався все новий горизонт, і що вище вони підіймалися, то несамовитіші розгорталися перед ним ландшафти. У безповітряному просторі, далеко внизу, він побачив низку пекельних планет, куди вирушали засуджені до мук душі грішників. Десь там була й планета, де мешкав його дядько Аді Гада. Ось відкрилося їм скупчення підземних райських планет, серед яких мерехтіла вогниками вічнонічна Патала. Підіймаючись усе вище, в дедалі більш розріджені шари атмосфери, вони проминали планети привидів і відьом, планети голодних духів, планети багатоголових зміїв. Подолавши притягання підземних світів, вони вирвалися у світлі про-

стори Всесвіту, і перед зачудованим Асурою Махараджем заблискотіла денна частина творіння. Повелитель Сонця об'їжджав на золотій колісниці свої володіння, запалюючи світанок у світах, блиск яких затьмарював усе, що коли-небудь бачив Асура Махарадж. Розкішні міста напівбогів, оздоблені коштовним камінням і золотом, прекрасні ліси, сповнені пахоців квітів, озера, порослі велетенськими лотосами і шумкі водограї — все це вони залишали внизу, підіймаючись дедалі вище. Вони проминули планету вічновеселих небесних куртизанок, що у чуттєвих іграх проводили свій час із божественними танцюристами, промайнули планету кентаврів, які вправлялись у грі на музичних інструментах, залишили далеко внизу прадавні ліси, населені мудрецями, зануреними у вивчення священних книг вічності та узливання масла у священний вогонь. Вони подолали світ, де живі істоти були зроблені з вогню і присвячували весь свій час суворим аскезам і подвижництву, проминули світ, де жили істоти, зіткані з одного лиш повітря, і врешті-решт, піднялися до царства великого Прадіда всіх живих істот, де жили піднесені душі, чие тіло було зіткане всуціль зі знання. Його

слуги, однак, мовби й не зауважували див і краси навколишнього творіння, а міцно тримаючи під руки, несли його далі. Мов ракета, вони пробрили оболонки Всесвіту, зроблені з елементів землі, води, вогню, повітря і найтовстішу оболонку, зіткану з елементу ефіру.

Дійшовши до краю Всесвіту, де закінчувалися щільні шари матеріальних елементів, а діяли тільки час та інтелект, слуги верховного судді зупинились перепочити. Один із них дістав шматок тканини.

— Надягніть це на очі, повелителю, — несподівано м'яким голосом сказав слуга Володаря закону, поштиво схиливши голову. — Світло духовного світу таке яскраве, що ви можете осліпнути перш ніж дістанетесь до обителі Верховного.

Асура Махарадж покірно зав'язав очі, і вони полетіли далі.

Якоїсь миті час втратив свій звичний хід і Асура Махарадж зрозумів, що вони опинились у духовному світі. Ноги його м'яко торкнулись землі.

— Можете зняти пов'язку, повелителю, — сказав йому один із його супутників. — Далі ви мусите йти самі.

Асура Махарадж зняв пов'язку, й очі його засліпила краса. Він подивився направо — і йому здалося, що минуло сорок років, перш ніж він зміг відірвати погляд, а тоді подивився наліво — і здавалось, іще сорок років пройшло, поки очі його милувалися красою духовного неба.

— Ви зачекаєте на мене тут? — спитав він у слуг царя смерті.

— Ми змушені повертатися в матеріальний світ, повелителю. Духовний світ не доступний для нас, і ми можемо підійматися сюди лиш на короткий час. Дозвольте нам залишити вас.

— Дозволю, — сказав Асура Махарадж і поклонився своїм супутникам.

Ті вклонились йому у відповідь і щезли. Асура Махарадж огледівся навколо. Він опинився у лісі, повному величних дерев, обплетених ліанами. Дерев стояли у квіті, і ліс був сповнений достоту небесних пахоців. Понад лісом височіла велетенська гора. Весь ліс був пронизаний милозвучними співами птахів. Вітерець, що ласкаво обвівав його обличчя, пахнув вічною весною.

Асура Махарадж зробив кілька кроків уперед і опинився перед велетенським деревом із неохопним стовбуром.

Під деревом, у невимушеній позі, розлігшись поміж вузлуватого коріння, відпочивав Шеф. Волосся його було сплутаним, по його тілу повзали змії, а сам він був посипаний попелом.

Тільки Асура зробив крок на зустріч Шефу, як той розплющив очі і подивився на нього.

— Хто такий? — спитав він у Асури Махараджа.

— Асура Махарадж, Ваша світлосте.

Шеф усміхнувся, знову заплющив очі і задоволено закинув голову назад.

— Пішли, — покликав він його до себе. — Зараз моя дружина приготує нам обід. Мабуть, ти голодний?

— У Вас є дружина?... Тобто, так, Ваша ясносте, я з вдячністю приєднаюся до Вас. Для мене це велика честь...

— Залиш ці реверанси, — Шеф піднявся, потягнувся і рушив неспішним кроком кудись у ліс. Із одягу на ньому, не рахуючи змії, що обвивали йому руки, наче браслети, був хіба шмат звірячої шкіри. Асура Махарадж і до цього чув, що

Шеф, попри свою могутність, живе у край простоті. — Ходімо.

Асура Махарадж пішов услід за Їх милістю, і вже наступної миті вони опинилися на березі великого озера з тихою, кришталевою поверхнею. У нескаламученій гладі водойми, як у дзеркалі, відображалися засніжені піки далеких гір і могутній ліс навколо.

Шеф привів його на місце, застелене шкірами чорних антилоп.

— Сідай, — сказав йому Шеф. — Зараз дружина принесе нам трохи їжі.

Асура Махарадж, почасти збентежений, почасти розгублений, сів на шкіру. Навпроти нього, схрестивши ноги, з прямою, як струна спиною, сів Шеф. Він напівзаплющив очі й запитав:

— Отож, любий Асуро, ти прийшов до мене просити про заступництво? Ти закохався у сліпу жінку з Землі й заради цього покинув свій підземний дім, знаючи, що тобі загрожує вірна смерть?

— Так, Ваша милосте.

Шеф усміхнувся.

– Ти мабуть, почуваєшся розгублено, – сказав він. – Ви, на своїй Паталі, звикли вважати, що я повинен вселяти жах і трепет?

– О, так, Ваша світлосте. Там панують саме такі уявлення... Тому я трохи заскочений... Крім того, ніхто й словом не чув про вашу дружину, всі гадають, що Ви самітник...

– Люба моя, з'явивсь нам на очі, – сказав Шеф, й Асура Махарадж побачив прекрасну жінку, чия врода перевершувала красу засніжених вершин вдалині й була чистішою за воду в озері біля них. Усміхаючись, дружина Верховного гойливою ходою, подзвонюючи браслетами на ногах, вийшла з лісу, несучи їм тацю з паруючими наїдками.

Побачивши це ожиле втілення краси, Асура Махарадж упав ниць у найглибшому поклоні, зайшовшись бурмотіти молитви, які чув колись у дитинстві.

Шеф на те лиш усміхнувся. Піднявшись сповнений трепету, Асура Махарадж побачив перед собою тарілку з їжею: трохи фруктів, сир, трохи тушкованої зелені.

Навколо стояла сповнена блаженства тиша. Спокій, що линув звідусіль, манив залишитися в

цьому місці назавжди. Шеф однією рукою став закидати собі шматки фруктів до рота.

— Дякую за Вашу ласку, Ваша світлосте, — сказав Асура Махарадж і теж пригостився їжею.

Як тільки їжа потрапила йому до рота, Асурі Махараджу здалось, наче всередині нього здійнялася весняна гроза. Били блискавки, гримів грім, лили потоки дощу, розквітали квіти, наповнювались ручаї, виростали вічнозелені ліси, несполохані птахи спурхували з гілки на гілку й розтинали своїми трелями споконвічний спокій.

Шеф краєм ока спостерігав за ним, так само загадково, непроникно усміхаючись.

Асура Махарадж сидів із випрямленою спиною, йому здалося, що зараз він скочить на ноги в екстазі й танцюватиме на верхівках велетнів-дерев. Лиш великим зусиллям він змусив себе залишитися на місці, вважаючи таку поведінку недостойною високого товариства.

Не знаючи, чи варто куштувати ще, він зупинився, але Шеф захопив його:

— Їж, дорогий, тобі ще на Землю повертатися.

Почувши ці слова, Асура Махарадж швидко почав доїдати все, що було на тарілці. Йому здалось, наче він отримав незвичайну здатність вмі-

стити в себе океан блаженства. Коли він відчув, що океан всередині перестав пінитись і прийшов у спокій, він поглянув на Шефа.

Той сидів у невимушеній позі, спершись на коліно, змії мирно повзали по його тілу. Шеф дістав звідкись мішечок із чілумом¹, забив його і смачно розкурив.

Видихнувши дим, Шеф запропонував чілум Асурі.

– Пригостишся? Це ганджа.

– Ні, дякую, – відмовився Асура Махарадж, подумавши, що може зробити з ним ганджа, запропонована з рук самого Верховного.

Шеф задоволено забрав чілум собі.

– Правильно, що відмовляєшся, – сказав він, і Асурі Махараджу здалось, що він почув приховане задоволення в голосі Шефа. – Я випробовував тебе, – Шеф хитро подивився на нього. – Проблема всіх тих, хто приходить до мене, в тому, що вони думають, начебто вони – це я. І думають, раз я це роблю, вони можуть робити це теж.

¹ Чілум (перс.) – глиняна трубка для куріння марихуани.

Шеф іще раз міцно затягся чілумом, і Асура Махарадж мусив визнати, що вперше в житті бачив, аби хтось міг так довго тягти дим.

Шеф видихнув, очі його стали червоними, а голос — глибшим.

— О прекрасний пахощу незліченних Всесвітів, дякую тобі за Твої дари... — мовив він, звівши очі до неба. Повернувши погляд до Асури, він спитав:

— Що говорять про мене мої піддані, о достойний?

Асура озвався:

— На Паталі багато всякого говорять про Вас, Ваша ясносте. Подейкують, буцім Ви живете на кладовищах, п'єте отруту, курите ганджу...

— Я ж Верховний, — усміхнувся йому Шеф. — Хіба мені не можна жити на кладовищах?

— Вас малюють як такого собі упира, котрий харчується плоттю інших, Вас називають також Великим і Жахливим. Ви вселяєте страх у серця тих, хто поклоняється Вам.

— Мене бояться ті, кому щось треба від мене. Тим, у кого серце чисте від егоїстичних бажань, нічого боятись мене. Ти ж не боїшся мене?

– Ні, Ваша світлосте. По Вашій милості, Ви явилися мені у дуже погідному образі, – сказав Асура Махарадж.

– Ти завоював мою прихильність, Асуро Махарадж.

– Не сприйміть це за образу, Ваша світлосте, та я чув, що одне з Ваших імен – Той, кого легко задовольнити...

– І це теж правда. Я не маю ворогів, і в мене немає улюбленців. Однак мені подобаються такі безкорисливі душі, як ти. Вони не докучають своїми проханнями.

– Боюсь, Ваша милосте, Ви надто високої думки про мене. Я прийшов сюди, аби попросити у Вас дещо...

– Здається, ти не прийшов, а тебе принесли, – усміхнувшись із-під півзаплющених очей, озвався Шеф.

Раптом Асура Махарадж зрозумів, що мали на увазі Їх світлість цією фразою.

– Ви хочете сказати, це все Ви...? Це Ви привели мене до себе? Весь цей шлях... від того першого дня, коли я побачив Дашу...?

— Ті, хто приходять до мене, як правило, занадто великої думки про себе. Зокрема, в питаннях свободи вибору.

— Але ж... свобода вибору є?

— Безумовно. Однак і трьох сестричок ти бачив також.

— То як же воно все працює? — спитав, спантеличений, Асура Махарадж.

— Воно працює все якось так, — Шеф поворушив пальцями у повітрі, немовби намагаючись щось невидиме, і сам розсміявся з власного жесту. — Воно незбагненне.

Асура Махарадж замислився.

— Любий Асуро, я привів тебе до себе, тому що хотів з'їсти з тобою трохи їжі, посидіти на березі цього озера, поговорити. Хотів дізнатися ближче, що ти за душа. Це хороший початок для дружби, як ти вважаєш? Мені здається, взаємини — це найцінніше, хіба ні?

— Я не зовсім розумію, за що, Ваша світлосте? Я не зробив нічого достойного за своє життя, все воно — лиш один великий гріх. Я не вартий ні Вашого товариства, ні дружби з Вами.

— Мені сподобалось те, що ти наважився покинути все заради Правди Істини. Крім того, ти

сказав, що я люблю авантюрних. Якоюсь мірою це правда.

Асура Махарадж сказав:

— Здається, я зовсім нічого не розумію. Все, що я зробив — це просто пішов на Землю, аби служити Даші. Її чистота впокорила моє серце, як я міг залишитися байдужим до цього? Я не бачу в цьому ніякої заслуги зі свого боку.

— Ти правий, Асуро Махарадж. Ти мав би гнити в своїй лабораторії, вивчаючи пацюків і п'явок, натомість насолоджуєшся зараз цією розмовою в духовному світі. Чому? Тому що ти залишив усе заради цього безкорисливого почуття. Ось чому я запросив тебе до себе в гості. Тобі подобається тут?

— Тут божественно, Ваша світлосте.

— Ти б хотів тут залишитися, Асуро?

Асура усміхнувся.

— Ваша милосте, не хочу здатися грубим, однак я зрадив би те, що привело мене сюди, якби залишився зараз із Вами. Справа в тому, що за час, відколи я пізнав Дашу, в моє життя ввійшла якась нова сила. Я думаю, це її називають любов'ю. Так це чи не так, але вона змушує мене хотіти віддавати ще і ще. Пробачте мене за мою

прямоту, Ваша світлосте, але я не хочу ні раю, ні багатств, а лиш хочу й далі припадати до того медового джерела в своєму серці, а воно кличе мене далі, вперед. Одного дня, я знаю, я прийду в те місце, звідки долинає цей клич.

— Ти впевнений, що цей клич не приходить звідси?

Асура Махарадж захитав головою.

— На жаль, ні Ваша світлосте. Воно кличе мене кудись далі.

Шеф задоволено посміхнувся.

— Ти пройшов усі випробування, любий Асуро. Проси у мене, чого бажаєш. Все, що лежить під нами, весь матеріальний світ твій — проси, чого лише твоя душа забажає.

— Ваша світлосте, моє єдине бажання — завжди чути цей голос у серці й ніколи не губити його.

— Це не матеріальне бажання, Асуро. Але воно теж збудеться. Однак ти мусиш попросити у мене щось матеріальне, я не відпущу тебе, ніяк не винагородивши.

Асура Махарадж смиренно склав руки в долонях і схиливши голову, попросив:

— Мої брати задумали вчинити Жнива на Землі. Накажіть їм зупинити свої війська. Нехай во-

ни повернуть свої військові човни назад на Паталу і на десять тисяч років залишать людей у спокої.

Шеф задоволено усміхнувся.

– Як скажеш, Асуро Махарадж.

Птахи мирно перегукувалися у лісі, на поверхню озера впливало сімейство диких качок із каченятами.

– Тобі час іти, вершити свої справи, – сказав йому Шеф.

– Лиш одне запитання, Ваша світлосте... – Асура Махарадж не знав, чи зручно таке запитання ставити Шефові після всього, що той для нього зробив. Однак він пересилив себе і наважився:

– Скажіть, Ваша світлосте, а Ви... це Він?

Шеф лагідно усміхнувся.

– Я – це я. А Він – це Він, – сказав Шеф і подивився кудись вдалину, загадково усміхаючись. – Іноді Він приходить сюди і гуляє цими лісами... Я постійно думаю про Нього, сповненого мудрості й блаженства, і часом мені здається, це через Нього я запрошую таких, як ти, Асуро, до себе на обід. Бувай, о шляхетний.

– Прийміть мої покірні поклони, Ваша світлосте.

Асура Махарадж простягся в поклоні, й відчув, як земля поглинає його. З перехоплюючою дух швидкістю він мчав крізь шари матеріальної атмосфери вниз, на грішну землю, поки в якийсь момент не вривався з усієї моці в важку інертну масу темряви.

Темрява була непроглядною, червоною, густою, наче кров. Вона пульсувала яскравими спалахами. Повільно до Асури Махараджа поверталося розуміння, що ті яскраві спалахи – то спалахи болю, ідкого болю, що оперізував усе його єство. Він зрозумів, що повернувся в своє людське тіло і розплаює очі.

Пастор О'Ніл схилився біля нього.

– Котра година? – було перше, що спитав Асура Махарадж, так, наче це мало вирішальне значення в цьому світі. Він повернувся в світ причин і наслідків, і справжнім господарем всіх подій і колізій тут був усепожираючий Час.

– Лежи, лежи, – вклав його назад пастор О'Ніл, коли Асура Махарадж спробував підвестися. Все тіло відізналося лютим болем.

– Мене переїхав автобус зі школярами?

– Тебе повернули з тамтого світу, – усміхнувся пастор О'Ніл і поплескав його по руці. Асура Махарадж зауважив, що на пасторові були окуляри, а в руках він тримав закладену пальцем Біблію.

– Як пройшла проповідь, отче?

– Дякувати Богу, блискуче, сину. Блискуче! Христос був поміж нас сьогодні! Я бачив, як ти врятував ту стариганю. Але ти справжній дурень, що поперся в саму гущавину без мого дозволу. Мені вже не п'ятдесят, щоб ганяти так, як я ганяв сьогодні! Я насилу віднайшов тебе. Медики чудом урятували тебе, вже не знаю, що вони там робили, але я молився, як проклятий, щоб Господь напоумив тебе повернутися сюди.

– Дякую, отче, – Асура Махарадж опустив голову на подушку. В очах усе двоїлося, голова розколювалася, наче грецький горіх у горіходавці.

– Тобі добряче дісталось.

– Жнива... – сказав Асура, не маючи сил розплющити очі.

– Що?

– Жнива відбулись?

– Ні, сину. Ті скурві діти відступили. Ленні казав, що всі чорні авто, які ми бачили, зникли. Більше не було ні вертольотів, ні тих фрасерів у формі без відзнак. Господь добряче дав їм під хвіст, раз вони так злякалися.

– Як довго я був без свідомості?

– Може годин із десять. Медики казали, був один ризикований момент, коли тебе могли б і не повернути. Але ти видужавш. – Пастор О'Ніл глухо розсміявся, закашлявшись. – Я стирчу в цій смердючій клініці майже добу, вже не знаю, сину, чим ти так прив'язав мене до себе.

– Зараз день чи ніч? – спитав він, не розкриваючи очей. Світло нічника біля ліжка різало йому в очі.

– Ніч. Третя ночі.

– Ідіть відпочиньте, отче. Отче?...

– Кажі, сину.

– Щось чути про Дашу?

– Завтра. Відпочинь спершу. Про все поговоримо завтра.

Асура Махарадж відчув, що його сили на тому скінчились, і знесилююча темрява знову увібрала його в себе.

Він спав без сновидінь дванадцять годин, час від часу то прокидаючись, то знову засинаючи. Здається, він бачив якусь медсестру у палаті, а може, то йому снилося. Під вечір наступного дня він прокинувся і відчув, що сили повертаються до нього.

Він піднявся з ліжка, сидіти було важко, крутилася голова, але Асура Махарадж пересилив себе і спробував піднятися. Пастора О'Ніла в палаті не було. Асура Махарадж побачив, що на ньому – біла роба, схожа на нічну сорочку. Він обмацав себе – все було наче на місці. Ребра цілі, хоч груди його й були плямистими, мов карта світу, від численних синців і крововиливів. Асура обмацав голову, котра продовжувала тупо нити. Зуби на місці, губи розпухли. На голові кілька гуль, одне око заплило. Він підвівся, пройшов кілька кроків по палаті, подивився на себе в дзеркало – справжній красень. Асура Махарадж розсміявся.

Човгаючою ходою він вийшов у коридор, а звідти – у внутрішній дворик клініки, де був не-

величкий парк. Парк був підзолочений промінням західнього сонця. Робилося доволі свіжо на вулиці, насувалася осінь. Асура Махарадж окинув поглядом кілька дерев, клумб і купальню для птахів. Усе було дуже земним, звичним. Усе це виглядало мікроскопічною копією того, що він бачив у духовному світі, можливо, у масштабі один до мільярда. Асура Махарадж подивився на глибоке синє небо, ледь затягнене високими хмарами, і з очей йому самі собою побігли сльози. Він усміхнувся, а сльози продовжували скрапувати йому на кумедну нічну сорочку, в яку він був зодягнутий. Цей світ був таким маленьким і смішним, зовсім ручним. Асура Махарадж уявив собі, як Той, кому це все належало по правді, бережно підтримує всі речі цього світу, попри те, що Він – такий великий, а цей світ – такий маленький і крихкий. Він був скрізь. Асура ступив кілька кроків, не знаючи, як іще ближче наблизитись до Нього. Тієї миті йому здалося, що він уже в Нього. Так чи інакше, Асура Махарадж відчув, що він повністю Його. І не важливо, де був Господар, важливо, що він був завжди при Ньому.

Наступного ранку за ним приїхав отець О'Ніл, і Асура Махарадж повернувся в дім пастора. Він не мав іще сил ходити. Щоб якось скоротати час свого одужання, Асура Махарадж сів за комп'ютер Джонні й переглядав новини з Цукотті-парку. Все відбувалося порівняно тихо. Попри те, що акції протесту стали ширитись в інші міста Америки, зникло відчуття напруги, грози, котра от-от мала пролитися нищівними потоками. Асура Махарадж дослухався до свого серця, але те мовчало.

Про Дашу нічого не було чути. Ніхто не бачив її, хоч агенти «В'єтконзьких псів» продовжували розшукувати її.

У якийсь момент Асура Махарадж відчув, як щось нове зароджується в його серці. Він сів за комп'ютер Джонні, відкрив текстовий редактор і написав:

«Якось молодий царевич вирішив обійти своє царство, аби знайти собі хорошу дружину. Він одягнувся в убрання простолюдина і рушив пішки через ліси і пасовища, через гори і долини на пошуки найкращої нареченої у своєму царстві. Якось він спинився біля криниці, аби втаму-

вати спрагу. Напившись, царевич ліг у затінку дерев перепочити, коли ж побачив, як до криниці підійшла молода дівчина, зодягнута в білі шати. На голові вона тримала дзбан. Від неї лилося таке світло, що царевич зрозумів – та дівчина була святою. Коли ж раптом він побачив іншу дівчину, що теж прийшла до криниці набрати води. Та була в червоних одечах, і коли вона побачила святу, то схилилась перед нею в поклоні. Тоді царевич зачудувався і подумав, котра ж із них була достойнішою – та свята, чи інша, котра їй вклонилась?

Мене звати Асура Махарадж, демон по роду, людина по тілу і вічна душа по духу. Я хочу розказати про своє життя – дитинство, отроцтво і зрілість, про шлях, який я пройшов, перш ніж опинився тут, у людському тілі, про друзів, яких я здобув, і про любов, яку я знайшов. Нехай ця книга буде настановою для моїх братів-демонів, розвагою для моїх друзів-людей і виявом моєї вдячності тим душам, котрі мені допомогли на цьому шляху. Я схиляюсь у поклоні перед ними, бо я – їх вічний слуга і боржник».

ПЕРЕТИН 59 АВЕНЮ І 6 СТРІТ, НЬЮ-ЙОРК, ЗЕМЛЯ, 6 КВІТНЯ 2012

У перукарні на розі 59 авеню і 6 стріт ополудні панував неспішний ритм, який буває у робочі дні, коли кожен зайнятий своїми обов'язками. Вуличний рух, хоч і був ожвавлений, мало турбував малюка Джонні, котрий нудився без роботи від самого ранку.

— Гей, Джонні, поглянь, хто прийшов, — кинув йому Бред, його чорношкірий напарник. Бред вишкірився у посмішці й зробив характерний рух бровами, мовляв, пильнуй своє серце, голубчику. Джонні відвернувся. Він не хотів показувати Бредові, що йому ті підколювання неприємні.

— Ви вільні? — спитав екзотичний незнайомець, дивлячись Джонні просто в очі. Джонні не зауважив у погляді слідів агресії, тільки глибоку цікавість, від якої ставало трохи незручно.

— Прошу, сер, — Джонні, витримавши погляд, запросив незнайомця до крісла. — Що будемо робити? Класику чи щось експериментальне?

Ми робимо дуже цікаві художні зачіски. Зараз користується популярністю «Блакитний Гонг-Конг». Що скажете, сер?

— Дякую, — м'яко усміхнувся незнайомец, дивлячись на Джонні в дзеркало. — Мені класику, будь ласка. Підрівняйте те, що є, приберіть трохи над вухами... е-е-е... як вас звати, перепрошую?

— Джонні, сер. Буде зроблено, — озвався Джонні й зайшовся ладувати своє причандалля.

— Дякую, Джонні.

Бред, що працював над волоссям якоїсь пенсіонерки, білозубо шкірячись, знову зробив цей багатозначний жест бровами.

Незнайомец привертав увагу своєю зовнішністю. Виразне обличчя, масивні брови, рельєфні вилиці. Від усього вигляду незнайомця віяло чимось південним. Особливо приваблювали очі — вони були зелено-жовті, трохи нагадували очі не то кота, не то змії. Однак у них не було байдужого холоду, що застиг у погляді тварин — то були напрочуд живі, сяючі очі, вони вивчали Джонні.

Джонні, аби заповнити тишу, яка раптом видалася важкою, ввімкнув ефем-станцію з музикою.

Від клацання ножицями він швидко відчув себе знов у своїй тарілці, і запитання незнайомця спершу сприйняв наче адресованим не до себе:

— Як тобі живеться у Нью-Йорку, Джонні? Тобі не самотньо в цьому місті?

«Клеїть», — подумав Джонні і відчув відразу до себе від тої суміші почуттів, що піднялася у нього в грудях у відповідь.

— Я приїхав у це місто сам відносно недавно, — немовби пояснюючи, сказав незнайомиць. — Десь із півроку тому. У перші дні мені здавалось, що це місто поглине мене. Але добрі люди допомогли якось... Мене звати Асура Махарадж, Джонні.

— Дуже приємно, сер. Чим ви займаєтесь у Нью-Йорку? Звідки ви приїхали? З Індії?

— Я приїхав із королівства Патала.

— Вперше чую.

— Не переймайся, практично ніхто з американців не чув про нього. Я написав книгу про це королівство.

— О, ви письменник?

— Думаю, це з розряду тих книг, які може написати кожна людина — книга про власне життя.

— Дуже цікаво, сер.

— Авжеж, Джонні. Для мене це — як мандрівка назад, у всі ті події, які зі мною відбулись. У вільний час я допомагаю одному знайомому пастору. Якось кінці з кінцями стягуємо. А ти? Ти не відповів на моє запитання, Джонні — тобі самотньо в цьому місті? Мені здається, самотність — це те, що з'їдає зараз цілий світ.

Джонні подивився покрадьки на свого клієнта.

— Не часто, сер. У мене багато роботи, багато друзів, різні інтереси.

— Я знаю одного чоловіка, Джонні, людину з золотим серцем. Скажи мені, чому чоловік, в якого сотні друзів, який кожного тижня виступає перед тисячними аудиторіями, чому він плаче вечорами від самотності?

— Я не знаю, сер, вибачте, я не дуже розумію, про що ви питаєте мене. — Джонні пильно подивився в дзеркало на чоловіка. Він відчув, як ці котячі очі все ж виконують свою функцію, і чоловік ходить довкола нього тигром, обвивається, немов кобра.

— Він плаче від самотності, тому що думає, що завинив своєму синові і не зміг йому дати того, що мав би дати. Він звинувачує себе в тому, що не сказав синові того найголовнішого, що мав би сказати. А син уже півроку не дає про себе чути. Не приїздить до нього. Не дзвонить. Не питається, як у нього справи.

— Сер, хто ви? — тихо сказав Джонні, аби не чув Бред.

— Я твій друг, Джонні. У тебе є час поговорити зі мною за чашкою чаю?

Джонні відчув, як він увесь дерев'яніє. Паніка охопила його. Він приготувався оборонятися, коли ж раптом тихий голос у серці наче сказав йому щось — не те, щоб сказав, але дав щось зрозуміти. І Джонні, стримавши гнів, який почав було підійматися в ньому, неголосно, аби не чув Бред, сказав:

— Добре, тільки ви йдіть перші, я підійду за якийсь час. Тут поруч є кав'ярня, «Жовтий дім», чекайте мене там.

Джонні закінчив стригти чоловіка, скинув із нього пелерину, струсив йому пензликом залишки волосся з шиї.

— Чудово! — озвався чоловік, роздивившись себе з усіх боків. — Браво, Джонні!

Коли чоловік пішов, Джонні вийшов через чорний вихід на глуху вуличку і тремтячими руками дістав із кишені пачку з сигаретами. Запалив і трохи заспокоївся. Його руки, вкриті по лікоть рукавами з татуювань, набитих за останні місяці, стрибали, як ненормальні, навіть у кишенях. Йому раптом стало ніяково за свою проколоту губу, і за татуювання, і за пофарбоване у блакитно-зелений колір волосся.

Батько знайшов його.

Він надто довго йшов до цієї свободи, до цього права бути собою, аби тепер взяти і здатися. Якщо батько думає, що якимись своїми хитрощами зможе заманити його назад, у своє пекло, він дуже помиляється. Джонні сплюнув гіркоту від сигарети, роздавив ногою недопалок і пішов у кав'ярню до клієнта з королівства Пата-ла.

Навпроти перукарні, де працював Джонні, знаходилася кав'ярня «Жовтий дім», вони часто заходили туди з Бредом та іншими колегами по

роботі на обідню каву. Кав'ярня вважалася місцем, де збиралася інтелектуальна публіка — хіпстери, богема, художники. Джонні, накинувши капюшон спортивної роби на голову, аби його не впізнали часом хтось із знайомих, заклавши руки в кишені, перейшов вулицю і рушив до кав'ярні.

Чоловік, якого він щойно стриг, сидів, тримаючи газету, в затишному алькові під сходами. Із трьох сторін він був відгороджений від залу стелажми з книг. Чоловік, прихилившись до вікна, читав у світлі вулиці літературний додаток «Віллідж войс».

— Сер, — сказав Джонні, опинившись біля чоловіка. — У мене всього п'ятнадцять хвилин, вибачте, я не можу виходити надовго.

Асура Махарадж відклав газету в бік і запросив жестом Джонні до столу.

— Каву? Чай? А може, пригостити тебе обідом?

— Ні, дякую, сер, — сказав хлопець, опутивши очі. — Я недавно поїв. Просто каву.

Асура Махарадж підкликав офіціанта.

— Одну каву. І ще один чай з ромашки, — попросив він. — Ромашка фантастична!

Джонні, відчуваючи себе дедалі більш незручно, витягнув із кишені пачку сигарет, дістав одну і запалив.

— У мене теж не багато часу, — сказав Асура Махарадж, дивлячись у вікно на залиту весняним сонцем вулицю. — Маю сьогодні зустріч із видавцем, — уточнив він.

Джонні кивнув.

— Я знаю, ти думаєш, зараз я буду говорити тобі, як ти повинен жити, Джонні. Ти готовий чинити опір і захищатися, і це правильно, тому що в кожного є право жити так, як він хоче. Свобода. Те, що цінується в Америці найбільше, — Асура Махарадж усміхнувся.

— Але у мене інші цілі, — сказав він. — Я не займу багато часу. Все, що я хочу, це розповісти тобі одну невелику історію, і на цьому все. Ти повернешся на своє робоче місце і забудеш, що колись у тебе був такий відвідувач, — Асура Махарадж усміхнувся ще ширше.

Джонні відчув полегшення.

— Отож, колись давно, в одному царстві жив один маленький хлопчик, якого звали Тедді. Тедді не міг ходити — він народився без ніг, і все дитинство він пересувався, наче велика гусінь.

Він був настільки вправним у тому, аби пересуватися без ніг, що не відчував ніякого жалю з приводу того, що був без ніг. Тедді народився у бідній сім'ї чоботяра, він не ходив до школи. Коли йому виповнилося п'ять років, батько дав йому ганчірку, банку вакси й наказав іти на вулицю чистити людям взуття. Батько наказав йому просити по два центи за вичищену пару, це було дуже мало, і батько наказав, щоб Тедді всі гроші, які він заробив за день, до останнього centa, приносив йому.

— Невесела історія, — сказав Джонні.

— Зовсім невесела. Але Тедді не знав, що це — невесела ситуація. Він був іще дитиною, і йому було однаково, що робити і за які гроші. Тому він сидів на перехресті вулиць і голосно кликав: «Чищу черевики ласкавим панам та паням по два центи за пару!». Навпроти Тедді, на тій самій вулиці, сидів жебрак, який кожного дня приходив зранку на те саме місце і до самого вечора просив милостиню у перехожих. Одного дня цей жебрак не витримав і підійшов до Тедді. Він сказав: «Хлопче, слухай, мені боляче дивитися на тебе, хоча, повір, я набачився усякого. Ти сидиш цілий день під палючим сонцем, у куряві, у тебе

немає ніг, і при цьому ти чистиш взуття перехожим по два центи за пару. Проси хоча б десять центів за пару, — порадив хлопчикові жебрак. — Батькові ти будеш повертати його частину, а собі будеш забирати решту». Але Тедді усміхнувся і сказав: «Дякую, сер, але я не можу брати те, що не належить мені. Мій батько утримує мене, він дав мені цю ганчірку і цю ваксу, щоб я чистив людям черевики. Навіщо я буду обманювати батька і просити більше за свою роботу? Мій батько любить мене, він дуже щедрий і милостивий до мене!» Тоді жебрак розгнівався на Тедді. «Ти, дурню, — сказав йому жебрак. — У тебе немає ніг, твій батько скупий, як не знати що, ти сидиш цілий день тут у пилюці разом із псами і котами, і ти кажеш, що твій батько — милостивий до тебе? Навіть я кращий за тебе — я чесно прошу в людей пожертву, а не принижуюсь таким безчестям!» Сказавши це, жебрак вихопив у Тедді з рук ганчірку, забрав ваксу і викинув їх у канаву. Але Тедді не засмутився. Він знизав плечима, подумав собі: «Які дивні люди бувають!» і поліз у канаву за своєю ганчіркою і ваксою. Серед нечистот він знайшов свою банку з мастикою і свою ганчірку, але, оскільки він весь виквецявся

нечистотами, від нього почало страшенно смердіти, і до кінця дня ніхто більше не захотів, аби Тедді почистив йому черевики. Надвечір, коли батько прийшов забирати Тедді з вулиці додому, він побачив, що той не заробив ані цента. Батько страшно розгнівався: «Ти вкрав мої гроші!» — закричав він. — Забирайся геть із мого дому, злодюга!» — і викинув Тедді на вулицю. Тедді знизав плечима. «Батько розсердився, — подумав він. — Мабуть, я справді нікчема, якщо я не зміг заробити для батька ані цента. Завтра я зароблю для батька цілий долар, він побачить, що я хороший син і візьме мене назад до себе». Вирішивши це, Тедді постелив собі ганчірку і заснув. У сні до Тедді явився прекрасний чоловік, який сяяв, наче десять тисяч сонць. Він нахилився до Тедді і попросив, аби той начистив йому сандалі. Тедді страшенно розгубився, тому що у нього не було зі собою ні ганчірки, ні вакси. Тоді він зняв із себе сорочку і нахилився почистити цьому прекрасному панові його сандалі. І коли він торкнувся ніг цього незвичайного добродія, він побачив, що ганчірка, яку він тримав, перетворилася на лотос, а сам він раптом очистився від бруду з канави і шкіра його засяяла, наче золото. «Дякую

тобі, за те, що почистив мені мої сандалі, Тедді, — сказав прекрасний чоловік. — За те, що ти вірою і правдою служив своєму батькові, я дарую тобі царство, повне багатств». Сказавши це, прекрасний пан зник, а Тедді прокинувся від того, що йому стало холодно. Дочекавшись ранку, Тедді вмився водою, щоб змити з себе запах канави і поповз на своє звичне місце. Але цілий день до нього ніхто не підійшов, і Тедді знову не заробив ані цента. Тедді був голодним, бо за цілий день він не мав ані крихти в роті. Тому надовечір він поповз у крамницю, де продавали хліб, попросити окрасць, аби він міг перечекати якось ніч і наступного дня заробити долар для батька. Коли господар хлібної крамниці побачив Тедді, перемазаного ваксою, він виштовхнув його зі своєї крамниці, так що той знову полетів у канаву. Тедді виліз із канави, сів при дорозі і заплакав. «Чому я такий нещасний, — плакав він. — Чому я такий нікчема, що не можу навіть заробити долар для власного батька!» Тедді вирішив, що він не вартий того, аби жити і завдавати клопоту іншим, тому він поповз на берег ріки, яка текла через місто, щоб скочити з мосту і втопитись. Діставшись на міст, він побачив, що у воді

вже плавав один чоловік. Той чоловік був страшний, як смерть. Він був чорний, із кривими зубами, одне око його було косим, а інше сліпим, а сам він був покручений, як не знати що. «Гей, дядьку! Чого ти там плаваєш, — гукнув йому Тедді. — Вилазь на берег, я буду зараз топитись, ти мені заважаєш!». Але дідуган плавав собі у воді прямо під мостом, мовби і не чув Тедді. «Ти чуєш мене чи ні, — крикнув йому Тедді. — Вилазь зараз же і не заважай мені топитися!»

Тоді чоловік зиркнув на Тедді одним своїм косим оком і сказав: «Чого ти розкричався? Не можна вже чесним людям поплавати спокійно! Іди он на той берег топитись. Тут я плаваю. Іди, не заважай мені».

«Ах так, — подумав Тедді. — Ну зараз я тобі покажу!»

«Гей, дядьку! — закричав він старому. — Я чув, сьогодні губернатор на ринку роздає золото всім бідним і калікам! Поспіши, поки ще залишилося щось!»

«Якщо це було б правдою, — крикнув йому дід. — То ти перший побіг би туди, а не шукав, де втопитися! Не заважай. І взагалі, іди геть. Це

моя ріка», – і далі плаває собі, мов нічого не трапилось.

Тедді сів на мості й задумався. За той час чоловік, що плавав у річці, виліз на берег, узяв свою палицю, накинув на себе своє ганчір'я і пішов до Тедді. «Ходімо зі мною, – сказав йому чоловік. – Я знаю, хто ти і що з тобою сталося. Мене звати Акбар, я цар жебраків, і все навколо – це мої володіння. Ти хороший хлопець, я хочу тебе зробити принцом свого королівства. У мене якраз немає синів, і я думав, кому це все я міг би віддати у спадок».

«Цар жебраків? – спитав Тедді. – А як це?»

«Жебрак – це той, у кого нічого немає, – сказав йому Акбар. – А я цар усіх жебраків, тому що у мене немає нічого більше всіх».

«Ну, ходімо», – сказав Тедді, і вони пішли. Вони йшли містом, і Акбар показував Тедді: «Ось ця площа – це все моє, ось цей парк – він весь мій. Он ця дорога – вона вся моя, аж до наступного міста». Врешті вони прийшли під дерево в центрі міста, де спав Акбар. «Заходь, любий сину, почувайся, як вдома, – сказав йому Акбар. – Тепер це все твоє. Я приляжу на годинку, подрімаю, бо щось втомився вже, а ти піди

312

принеси нам чогось поїсти». Сказав це і ліг під деревом спати. Тедді подумав: «Треба ж такому статися! Уже ніч на дворі, а мій тато-цар посилає мене принести щось поїсти. Ще якби ноги були, а то ж навіть ніг немає!». Ще трішки подумавши, Тедді вирішив: «Я – син великого царя. А хто відмовить синові царя? Треба піти щось принести. А то батько гніватись буде!». І Тедді поповз до останньої крамниці, яка ще була відкритою. У тій крамниці продавалися овочі, фрукти, горіхи. Біля крамниці лежали великі купи зіпсутих овочів, і Тедді поповз до них, щоб вибрати щось батькові і собі на вечерю. «Що це за злодій хоче вкрасти мої гнилі фрукти?» – закричав на нього господар крамнички, коли побачив Тедді. «Це я, син великого царя Акбара! Мій батько такий могутній, що він може купити все, що в тебе є в крамниці! Йому не треба навіть купляти, це все і так належить йому», – сказав Тедді.

«Перекажи своєму батькові, що коли він такий могутній, нехай сам прийде до мене в крамницю і покаже свою королівську печатку. Тоді я дам йому стільки фруктів, скільки Його Величність зможе взяти».

Тедді знизав плечима і поповз назад до свого батька-царя. «Батьку, – став він будити Акбара. – Продавець фруктів не хоче мені давати фруктів для тебе. Каже, що не дасть нічого, поки ти не покажеш йому своєї царської печатки!»

Акбар тільки перевернувся на інший бік і сказав: «Піди до цього продавця фруктів і скажи, що ще не відомо, чи він зможе мою печатку побачити. Дурням вона не являється, а розумному вона не потрібна. Тому, коли він не хоче вийти на дурня, нехай дасть тобі фруктів і більше не турбує мене. Скажи, що я розсердився. Якщо він не хоче накликати на себе гнів могутнього царя Акбара, нехай дає всього якнайбільше». Тедді вислухав цю настанову свого батька і знову поповз у крамницю, котра вже от-от мала зачинитися.

«Мій батько цар сказав, що тільки розумний зможе побачити його печатку, а дурному він і показувати не буде. Тому давайте фруктів, дячку, бо мій батько уже розсердився, не випробуйте терпіння великого царя».

Продавець фруктів нахилився до Тедді і дав йому цілий кошик фруктів.

«Занеси ці фрукти до свого батька і скажи, що я був великим дурнем, раз не побачив одразу, з яким могутнім царем маю справу». Тедді, задоволений, взяв кошик із фруктами і потягнув його під дерево, де дрімав його названий батько. «Дивись, тату, господар фруктової крамниці дав нам фруктів. Він просить вибачення, що не зрозумів відразу, з яким великим царем має справу». Акбар і Тедді поїли фруктів, але щось не переставало непокоїти хлопчика. «Тату, – сказав Тедді. – поясни мені будь ласка, що то за печатка, яку не можуть побачити дурні, і яку бачать тільки розумні?»

«Ти ще малий, щоб знати такі речі, – сказав йому Акбар. – Не займай батька. Завтра в нас великий день, треба правити цим королівством, а щоб правити, треба мати сили, тому лягай і спи».

І Тедді, так нічого й не зрозумівши, ліг і заснув. Прокинувся він від того, що біля дерева, під яким він спав, зібралося багато людей і всі вони про щось розлючено говорили.

«Це він, – говорив один із чоловіків у натовпі. – Вчора він взяв у мене хліб і не заплатив, сказавши, що він – великий цар Акбар!»

«А в мене він брав овочі й рис!» – сказав другий.

«А в мене він ледь не забрав найкраще незбиране молоко! Побиймо цього обманщика!»

Почувши це, Тедді став будити Акбара: «Тату, тут зібралися якісь люди, здається, вони хочуть побити тебе! Прокидайся!»

Акбар розплющив одне своє косе око, подивився на них і сказав: «Нехай спершу розберуться з моєю сторожею». І коли він сказав це, раптом з'явився продавець фруктів із сусідньої крамниці, який прийшов на шум натовпу подивитися, що робиться. Коли він почув, що Акбара збираються убити, він закричав: «Зупиніться, ви не знаєте, що збираєтесь зробити!». А коли натовп зупинився, продавець фруктів упав на коліна перед Акбаром і став молити його: «О провелителю, будь ласка, пробач цим людям, що прийшли до тебе з ворожими намірами. Воістину, дурні не бачать твоєї печатки, а розумному вона не потрібна!»

«Слухай, – сказав один із розлючених торговців, – поясни, в чому справа, чому ти захищаєш цього волоцюгу, який видурює у нас наш товар?»

«О шляхетний, — сказав продавець фруктів. — Цей чоловік — воістину цар усього, і якщо ми спробуємо завдати йому кривди, велика біда спіткає нас і наші сім'ї. Цей чоловік нічого не має, і дурному здаватиметься, що він — найбільший жебрак, який тільки може бути. Однак той, хто має розум, може зрозуміти, що цей чоловік — найбагатший чоловік у нашому місті».

«Поясни, що ти маєш на увазі, — погрозово сказали йому чоловіки. — Бо якщо не поясниш, ми поб'ємо за компанію ще й тебе».

«Ніякого обману тут немає, — сказав продавець фруктів. — Поміркуйте самі. Хіба наш товар належить нам? Сьогодні він цілий, а завтра він зігнє, або засохне, або його з'їсть міль. Далі, хіба належить нам наш дім? Може прийти буря, або землетрус, або повінь, і забрати у нас наші доми. Або наші сім'ї — може прийти хвороба, або якесь нещастя. Або статися війна і всі, кого ми любили і вважали своєю сім'єю, помруть. Тому, насправді нам нічого не належить. Але й це ще не все. Насправді ми самі теж не належимо собі. Наше тіло старіє і врешті помре, і нам доведеться розпрощатися з ним. Наша пам'ять слабне і в якийсь день вона підведе нас. Наш розум в один

момент може зрадити нас, і ми не будемо знати, що зробити, коли він покине нас. Навіть повітря, яке ми вдихаємо, не належить нам, бо ми мусимо його видихати. Так?»

Всі чоловіки почали гомоніти між собою і врешті погодилися: «Так».

«А цей чоловік, — продовжив далі продавець фруктів. — Найбагатший серед нас. Він відмовився від свого розуму, і тому він опанував свій розум. Він відмовився від своїх почуттів, і тому він опанував свої почуття. Він відмовився від усього, і тому він панує над усім. Такому чоловікові треба поклонятися як святому, і той, у кого є розум, побачить, що перед ним великий володар, а в кого розуму немає, той буде міряти могутність іншого грошима та іншим багатством».

Чоловіки почіхали голови і розійшлись.

Тоді Акбар прокинувся, подивився, що розлючених продавців з ринку вже немає, позіхнув і сказав: «Ну от, бачиш, моя сторожа сама справилася з цим військом». Тоді Тедді спитав у продавця фруктів: «Скажіть, а як ви зрозуміли, що мій батько — такий великий цар?»

Продавець фруктів усміхнувся: «Я побачив, що твоє серце чисте, а серце очищується у спіл-

куванні зі святою людиною. Святий – це той, хто розуміє, що все в руках Бога. Так я зрозумів, що твій батько – великий правитель, тому що за ним стоїть Сам Господь».

Асура Махарадж усміхнувся.

– Оце все, що я хотів тобі сказати, Джонні. Сподіваюся, ти не шкодуєш, що заглянув сюди на п'ятнадцять хвилин? Мені вже час іти, – Асура Махарадж поклав пару дрібних купюр на стіл і взяв коричневий поштовий конверт із чимось ваговитим всередині. – Приємно було познайомитись, Джонні. Щастя тобі! – Сказавши це, Асура Махарадж вийшов із кафе і мружачись від яскравого весняного сонця, попростував по вулиці, ідучи геть від «Жовтого дому».

Джонні сидів, усе ще не розуміючи до кінця, що сталося з ним. Він витягнув сигарету, запалив і зрозумів, що той чоловік виявився не меншим злодієм, ніж герой його історії.

Він ішов на зустріч із болем у серці, знайомим вугляним розпачем, що пік його вдень і вночі, від якого він утікав, скільки пам'ятав себе.

І тепер цього розпачу не було. Чоловік із очима кобри вкрав увесь його розпач. Джонні, відчуваючи, як незнайома, забута вже радість по-

ступово входить йому в груди, кинув банкноту на стіл, поклав сигарети в кишеню і з почуттям якогось особливого задоволення вирушив назад у перукарню. По дорозі він йшов і усміхався.

Центральний парк входив у свою найніжнішу пору — пору весняного цвітіння. Був пообідній час, коли більшість людей ще залишалися на своїх робочих місцях, і парк належав матусям із дітьми, продавцям гарячих сосисок і пенсіонерам, котрі вийшли на сонце погріти кості.

Асура Махарадж очікував на лавці біля озера, коли сонце стане в потрібному положенні, аби професор літератури Семюель Бартлебі відчув, що йому пора вийти на свіже повітря, випити кави і прочитати пару сторінок «Віллідж войс».

— Ну, і що ти про все це думаєш? — спитав у Махараджа його кузен Чапака, що сидів на лавці поруч і теж мружився від яскравого, незвичного для мешканців підземних світів весняного сонця.

Асура Махарадж знизав плечима.

— Я не шкодую ні про що, якщо ти про це.

– Але ти не знайшов своєї Даші, – зауважив Чапака. – Хіба вона не була метою твоїх пошуків?

Махарадж подивився на кузена. Того справді цікавила відповідь – оце дивувало. Кузен сильно змінився з часів, відколи Махарадж залишив Паталу. Здається, він став глибше зазирати в себе, і, хоч не показував цього, за маскою цинізму, схоже, став приховувати щось дуже потаємне.

– Іноді мені здається, сама подорож і була моєю ціллю. Все те, як воно відбувалося. Кожна хвилина. Я відчував кожную хвилину так, ніби вона і є кінцевою метою моїх змін. І це найкраще, що зі мною могло статися.

– А Даша?

– Плани цього світу мені не відомі. Можливо, колись ми зустрінемося. Зрештою, та одна коротка зустріч змінила мене дужче, ніж усе моє попереднє життя. Я не смію надіятися на більше. А, крім того, який інтерес знати все наперед? Я розчарувався у плануванні, Чапака, мені більше не цікавить, що буде. Я почуваюся щасливим від того, що стається прямо зараз, тут. Розумієш, у тому вся інтрига, що ти на волосині.

Чапака скептично усміхнувся.

– На низах про тебе говорять, як про героя.

– Справді?

– Так. Але більшою мірою ти залишився в пам'яті як божевільний. Божевільний герой, про якого хочеться поскорше забути. Така вже природа наших братів.

– Ти став дивитися на своїх родичів інакше, ніж раніше. – зауважив Асура Махарадж. – Раніше ти не відокремлював себе від них.

– Тобі здається, кузене. Ми просто давно не спілкувалися. То що, ти даєш мені рукопис?

Асура Махарадж витягнув із коричневого пакета пачку скріплених кнопками аркушів.

– Ти не боїшся піти на біококтейль за цей рукопис? – спитав Асура Махарадж у свого кузена.

– Я думаю, це буде добрячий скандальчик. Особливо, коли книга дійде до рук помічника судді Раху. За мене не бійся, я працюю через посередників. Те, що я запропонував тобі видати свої записки на Паталі – просто данина моїй пристрасті до експерименту. Мені цікаво це виключно як соціальний дослід.

– Авжеж, – усміхнувся Асура Махарадж. – Здається, тобі пора. Іде мій чудовий пан професор.

— Бувай, кузене, — мовив Чапака Чхорті і розтанув у хмарі фіолетового диму.

Містер Бартлебі сів біля Асура Махараджа, випростав ноги й закректав від задоволення. На лавку біля себе він поставив паперове горня з кавою, в руці у нього був якийсь журнал.

— Вашій незмінності можна позаздрити, — сказав Асура Махарадж містеру Бартлебі.

— Насправді позаздрити потрібно вам, містере Південний незнайомцю. Ваш дзвінок заінтригував мене. Ви розкажете мені більше про події, на які ви натякнули?

— Тут є все, — сказав Асура Махарадж і протягнув йому конверт із рукописом. Сонце блискотіло на збуреній вітерцем поверхні озера, засліплюючи очі Махараджу. Містер Бартлебі взяв конверт, дістав із нього рукопис і почав жадібно гортати сторінки.

— Несамовито, — сказав він. — Якщо це справді те, що я думаю, це несамовито...

— Не зачаровуйтеся. У цій книзі немає ні краплі правди.

Містер Бартлебі озирнувся по боках і заховав рукопис під полу піджака.

– Їй-богу, я завжди відчував, що недаремно приходжу на цю лавку, містере Махарадж. Воістину, невідомі присуди Господні, й недосліджені дороги Його...

Асура Махарадж піднявся з лавки.

– Як мені сконтактуватися з вами? Я мушу сказати вам рішення видавця...

– Я сам подзвоню до вас, містере Бартлебі. Було приємно бачити вас знову. Адью.

– Адью, містере Махарадж. Чекаю на ваш дзвінок!

Асура Махарадж, відчуваючи, як іще один камінь скинуто, майже злітаючи над землею, рушив уперед. Він не знав, куди іде. Він не знав, яка ціль його шляху. Раптом йому спало на думку, що це і є досконалістю життя – просто віддати себе в руки силі, яка скеровує всі речі у світі, яка перемикає вчасно світлофори на вулицях і змушує зустрічатися людей у натовпі. Ця сила була такою всеохопною, всепронизуючою, що було смішно пробувати щось планувати чи очікувати, й Асура Махарадж, знаючи, що попереду тільки світло, крокував весняним парком назустріч цій силі, з кожним кроком віддаючи їй себе все більше, згораючи в ясному вогні довіри.

Він вийшов на міст понад озером й озирнувся навколо.

І наче привид минулого пробіг перед ним. Навколо не було нікого. Асура Махарадж усміхнувся власній наївності. Цей світ, ця тканина доль була набагато складнішою, ніж він припускав раніше. Весняний вітерець колихав голими ще гілками дерев, обіцяючи далеку, далеку дорогу. Даша була десь там, за цими деревами, за сплетіннями подій, свочасних перемикань світлофорів і випадкових зустрічей у натовпі, але допоки не буде на те згоди когось дуже особливого в цьому світі, вони можуть проходити одне повз одного сусідніми вулицями, і нічого не затріпоче у серці, і ніщо не відізветься в грудях.

Такий густий, солодкий смак покори. Настільки солодкий, що іноді від нього з'являються слюзи, але настільки ж цілющий, наскільки цілющою є весна після такої довгої зими.

— Містере Махарадж, ви вже бачили? — заторохтів у слухавку містер Бартлебі. — Купіть сьогоднішній випуск «Нью-Йорк Таймс»! Там рецензія на вашу книгу! Ви ввійшли в десятку най-

більш продаваних авторів місяця всього за два тижні. Це успіх, містере Махарадж! Це успіх! Вас хочуть запросити на радіоефір на Ен-Бі-Ті-Ер у п'ятницю, це можливо? Я навіть не знаю, що сказати цим людям, мабуть, нам треба зустрітися і все обговорити. Вам терміново потрібен літературний агент у Нью-Йорку.

— Здається, я знаю одного джентльмена, котрий взявся б за це, — відповів Махарадж.

— Терміново! Терміново треба зустрічатися і вирішувати все! — ледь не волав містер Бартлебі. — Я почуваюся, як у 1978, коли працював із Солом Беллоу. Містере Махарадж, чимдуж! Благаю вас, не відкладайте нашої зустрічі! Доля американської літератури у ваших руках!

Асура Махарадж домовився про зустріч із тим самим відчуттям легкої відстороненості, яке не залишало його останні кілька місяців. Все йшло своєю чергою. Він і далі жив разом із пастором О'Нілом. Джонні озвався до батька, він не збирався повертатися додому, але іноді дзвонив старому. Асура Махарадж допомагав пастору О'Нілу з книгами, вони збирались удвох відкрити невелике видавництво. «В'єтконзькі пси»

продовжували свої пошуки загубленої дівчини, схожої на джерело гірської води, але відповіді їхні були короткими та невтішними.

Він жив більш ніж просто. Іноді його навідував кузен, і вони любили посидіти у парку, поговорити про життя. Чапака продовжував відстоювати позиції нігілізму, але Асура Махарадж знав, що він просто потребував, аби хтось переконував його у протилежному. Інакше для чого він приходив би зустрічатися з Асурою?

Його гороскоп скасували. Згідно з астрологічними даними, він уже давно мав би згоріти в атмосфері землі й обставини життя мали б розтерти його своїми страшними жорнами днів, не залишивши й мокрого місця. А все ж він був живий, усупереч усім передбаченням.

Асура Махарадж накинув на себе куртку і за звичкою, від якої так і не зміг відучити його святий отець, вклонився пастору О'Нілу.

— Я скоро буду, отче. У мене зустріч із моїм літературним агентом. Кажуть, книга має успіх.

— Ну, з Богом, сину. Не затримуйся довго. Увечері нам треба з'їздити до наших чорномазих братів із Бронкса. Ленні казав, він організував там невеликий євангельський гурток серед

колишніх в'язнів. Він із ними на короткій нозі, знаєш.

На вулиці накрапав легкий дощ, з-за хмар ви-
зиало сонце, і в цей підвечірній час воно, то
ховаючись, то знову з'являючись, підсвічувало
грозові хмари, що скупчилися в небі, то в погро-
зливий синій, то в ніжний, палевий жовтий. Ма-
харадж сів у автобус, що під'їхав на зупинку, і
рушив у бік Мангеттена.

Не озираючись, він сів на вільне місце біля
незнайомої дівчини в чорних окулярах. Він гля-
нув на дівчину і прикусив язик.

— Куди ви їдете? — спитала у нього супутниця.
Гроза на вулиці, що раптово полилась, освітлю-
валася світлом сонця із заходу. Густу синяву хмар
проперізували блискавиці.

— Їду на зустріч зі своїм літературним агентом,
— відповів Асура Махарадж.

— Ви пишете книги?

— Тільки в стані афекту, мем. Але вам це нав-
ряд чи цікаво, адже ви, наскільки можу судити,
не читаете книг.

— Я читаю людей, — відповіла вона. — Вони
для мене — як книги.

— І що ви можете прочитати в мені?

– Ви хороша людина. У вас добре серце. Я була би щаслива, якби хтось такий, як ви, міг читати мені вголос.

Асура Махарадж взяв дівчину, що сиділа біля нього, за руку. Сонце за вікном ставало дедалі яснішим, все більше контрастуючи з огромом грозових хмар на сході.

– Ви розкажете мені, де ви були? – спитав він.

– Обов'язково. А ви мені?

– Я хочу, щоб ви стали моєю дружиною, Дашо.

Даша змовчала, лиш дивилася на нього крізь свої чорні окуляри, мовби й справді могла бачити. Асура Махарадж подумав, що, можливо, це останній жарт Бога – і її серце назавжди залишиться для нього замкненим на ключ, якого він ніколи не здобуде.

– Слава про вас ходить по всіх трьох світах, Асуро Махарадж. Сам Всеблагий запрошував вас на обід. А щодо мене, то я належу вам, відколи ви зустріли мене. Я не бачу, що нас чекає, мені не дано знати цього. Але я знаю одне: як дерева ростуть до сонця і як птахи завжди знають, як знайти керунок на південь, так і ви знайшли мене в цьому океані страждань. Прийміть мене до себе в серце і більше нікуди не відпускайте.

За вікном, крізь сліпий дощ, світило сонце. Дрібні краплі сікли по шибах автобуса, веселки, запалені підвечірнім світлом, прикрашали густе від хмар західне небо.

Як птахи знаходять дорогу на південь.

Як повертає на сонце голову соняшник.

Як око шукає краси.

Асура Махарадж стулив повіки. У цьому безмежному океані страждань, де випадковості могли розлучати рідних на роки і кілометри, і де випадковості могли зближати геть чужих, що було надійного і безперечного? І чи було щось, на що можна було спертися? Тільки вірити і йти.

Асура Махарадж усміхнувся.

Воістину, не існувало по правді ні знання, ні незнання, ні страждань, ні припинення страждань. Тільки той далекий голос, що іноді чувся крізь гамір днів, крізь розмаїття світу. Що виринав то яскравими барвами, то поглядом, то спалахом, як блискавиці з хмар. Тільки той голос, що наче далекий гуркіт грому, наче грозові хмари, підбиті золотом призахіднього сонця. Той голос, що теплом і розлукою відзивався в серці.

Тільки він.

15.04.2013

Літературно-художнє видання

Дереш Любко

**ОСТАННЯ ЛЮБОВ АСУРИ
МАХАРАДЖА**

Роман

Оригінал-макет обкладинки new promo
studio.

Фото на 4 стор. обкладинки: Гліб Гараніч.

Видавець: ТОВ Видавництво "Нора-Друк"
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до Державного реєстру видавців, ви-
готівників і розповсюджувачів видавничої
продукції ДК № 4358.

03022, м. Київ, вул. Васильківська, 30.

Тел.: (+38044) 4590944.

E-mail: nora-druk@ukr.net

<http://www.nora-druk.com>